कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

2394

कविकुलबुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्याालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M2394 विषय वेदांग

नाव तत्वचिंतामणी

लेखक/लिपीकार —

पृ‍ठ 154 काळ ~~पूर्ण~~/अपूर्ण

तत्व - चिंतामणि:

వేదాంతవిద్యాంపరిహృత్యహృద్యాంవిద్యాంతరేనైగాబితేబి వరంతుంతథాపిసంతఃపరితాపవంతఃసాహిత్యనద్యాంపఠంతుంతిమేతః

न्यायांबुधिकलसेतुं हेतुं श्रीराममखिलसंपत्तेः॥ नानंत्रिभुवनगीतं नकलंकारमादरान्नत्वा॥१॥ श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता॥ विपाटीकृत्य दर्श्यंते प्रत्यक्षमणिफक्किकाः॥२॥

नमो श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ॥ निर्विघ्नं प्रारिप्सिततत्त्वचिंतामणिनामग्रंथसमाप्तिकामनयाकृ
तं महादेवनमस्काररूपं मंगलं शिष्यशिक्षायैमादौ निबध्नाति गुणातीतइतिं तस्मै क तस्मै नमः २
स्मै इत्यपेक्षायामाह गुणातीत इति यो गुणातीतोपि समवायसंबंधेन गुणसामान्याभा
ववाननिर्देशः॥ अप्रतिहतेच्छः अप्रतिहतत्वं अविसंवादित्वं॥ अपिः सर्वेत्र विरोधाभास सूकः
त सूचनाय निर्गुणॅ स्पष्टेच्छाविरोधात् गुणपदस्य सांख्यसिद्धसत्त्वरजस्तमोलक्षणगुणप मत
रत्वया विरोधपरिहारसंभवात् विरोधाभासत्वं॥ सत्त्वादयश्चन्यायनये सृष्टिस्थितिप्र
लयोत्पादका अदृष्टभेदा एवेति नाप्रसिद्धिः॥ यो गुणातीतोपि त्रिगुणसचिवः स्वनिष्ठता १
नेच्छाकृतिसहकारेण कार्यमात्रे हेतुः स्वनिष्ठप्रवेशाद्विरोधः॥ एवंकं गुणातीतोपीत्यस्य भे

तस्य स्वज्ञानादेव तत्र नाप्रामाण्यसंशय इत्यभिप्रायादित्याशंक्य॥ तदसत्त्वं तथा सति वे[illegible]नुमाने दा
ऽप्रामाण्यसंशयस्य दुर्वारत्वादिति ध्येयं। यद्यपि तत्पुरुषस्य तदानीं प्रत्यक्षादिना मंगले समा
प्तिकारणत्वग्रहासंभवेपि पुरुषांतरस्य कालांतरे तस्यैव पुरुषस्य च मंगले समाप्तिकारणेकारण
त्वग्रहस्योनुमानसंभवात्प्रत्यक्षमनुमानमपि तत्र प्रमाणं संभवति अन्यथा दृष्टादावपि प्रत्यक्षा
सिद्ध ४ दितो घटादिकारणत्वोपसंगात् कस्यकदाचित्तत्रापि व्यभिचारादिज्ञानसत्त्वात्तथापि प्रौढिवा
नेर दे[illegible]तादृशपुरुषस्यापि तस्मिन्काले समाप्तिकारणत्वग्रहमुपपादयति। तथापीति। तथाविध
शिष्टाचारानुमितेति। अविगीतशिष्टाचारानुमितेत्यर्थः। मानमितीति। तस्य पुरुषस्य तदानीं प्र
माजनकमित्यर्थः। नचानुमितवेदस्यानुपूर्वीविशेषा नि[illegible]श्चयेन नापि प्रत्यायनक्षमत्वमितिवा

तत्पुरुषस्य ४

वाच्यं।विनाप्यानुपूर्वीज्ञानंतदपेक्षायकत्वेनतत्तादेवशाब्दान्वयबोधादितिभावः॥ननुमानंचेदं
नमस्कारादिवेदबोधितसमाप्तिसाधनताकः।समाप्त्युद्देश्यकाविगीतशिष्टाचारविषयत्वात्
साध्येविशिष्टसमाप्तेःप्रवेशादविगीतशिष्टाचारविषयत्वेसामान्यतोहेतूकृतेदर्शादावेव
हु व्यभिचारइतिहेतौसमा[redacted]द्देश्यके[redacted]चारविशेषणीभूतोद्देश्यकत्वंचविषयताविशेषःतथाचातेना ४
योपद्युद्देश्यकाविगीतशिष्टाचारविषयं।स्ववेदबोधिततत्साधनताकःयथादर्शइतिसामान्य
तोव्याप्तिःशिष्टकृतेनिष्फलेचैत्यवंदनादौव्यभिचारवारणायाविगीतेति।अविगीतत्वंवेदानि
षिद्धेतरत्वंशिष्टकृतनिःफलंचहष्टपाचेष्टोनकुर्वीतेत्यादिनिषिद्धमेवपश्वादिकृतनिःफलेव्यभि ११
चारवारणायशिष्टेतिशिष्टत्वंचवालकपतितासज्जाद्यतिरिक्तत्वेसतिवेदप्रामाण्याभ्युपगम

वियकर

विशिष्टत्वं। अभ्युपगमो निश्चयः न च तथापि वेदप्रामाण्याभ्युपगंतुर्भोजनादौ व्यभिचार इति
वाच्यं। अलौकिकत्वे सतीत्यनेनापि विशेषणीयत्वात् अलौकिकत्वं च लोकैरवगतेष्टसाधनता
श्रयान्यत्वं वेदतदुपजीविप्रमाणातिरिक्तप्रमाणं लोकः। दर्शादेरिष्टसाधनत्वस्य वेदे न तदुपजी
विना। यागः स्वर्गसाधनं स्वर्गसाधनत्वेन वेदबोधितत्वादित्यनुमानेनैवंबोधन्त दृष्टान्ता[illegible]सिद्धा
दिः तावत्सदुपायेपि स्थितिसहकृतमनोजन्यविशिष्टज्ञानमाशायययथा न दृष्टान्तासिद्ध्यादिस्त
थावेदलक्षणएवस्तु। अभविष्यति। न च तथापि भ्रांसा स्वफलान्यफलमुद्दिश्यप्रयोक्त[illegible]शिष्ट
मुद्दिश्यशिष्टकृतेयागादौ व्यभिचारः तस्य नत्साधनत्वेन वेदबोधितत्वादिति वाच्यं। चैत्यवंदनादि
वृत्तस्यापि हृयाचेष्टात्वेन वेदनिषिद्धत्वात् स्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयत्वस्य नपायोग्यकर्मण

२

एवंहृयाचेष्टात्वात्वस्तुतस्तपश्चादित्तदित्तेँ[illegible]क्ते चैत्रसंवेदनादिनिष्फलत्वमान्येस्वफलान्यफल
मुद्दिश्यकृतेयागादौचव्यभिचारवारणायशिष्टेति।शिष्टत्वंभ्रमाजन्यत्वंभोजनादौलौकिककर्मणि
व्यभिचारवारणाय।अविगीतेति।अविगीतत्वंलौकिकाविषयकत्वंनत्वनिरुक्तमेवनचतथापि
उत्पन्नतत्वतानिकृते चैत्रसंवेदनादौव्यभिचारस्तस्यापिभ्रमाजन्यत्वादितिवाच्यं।चैत्रसंवेदनादेस्त
त्वत्तानिकृष्टेकत्वेमानाभावात्।ननुतत्सत्वेप्रवृत्तिःसन्नन्यथानुपपत्त्याभ्रमस्याप्यावश्यकत्वाच्च।तदुक्तं उ
देश्यकत्वेनापिआचारोविशेषणीयः।तेनदर्शादौवेदबोधितसमाप्तिसाधनत्वाभावेपिनव्या
भिचारइतितत्वं।उपाध्यायास्तुभोजनादौव्यभिचारवारणायअलौकिकत्वेसतीतिपूरणीयं॥ १२
अलौकिकत्वंचलौकावगतवलवदनिष्टाननुबंधित्वविशिष्टेष्टसाधनताश्राव्यत्वं।अविगीत
वै। श्रेय।

एवं

परसाध्येत्यायं बलवदनिष्टाननुबंधित्वं अखंडभेदघटकं इत्थं चागम्यागमनादेर्व्यभिचारवार

१२ णायाविगीतेति। अविगीतत्वं बलवदनिष्टाननुबंधित्वं अत्र निःफलत्वेन्यानिष्टव्यावृत्तानिष्टस्य प्रविष्ट

त्वयाचैत्यवंदनादेर्मांसासफलत्वान्यफलस्युदिस्पष्टं तेपागादेश्चव्यभिचारवारणाय शिष्टेति। बल

वदनिष्टसामान्यप्रवेशेऽपि पश्वादिफलत्वात्तथाचेष्टायांव्यभिचारवारणाय। शिष्टेति। शिष्टत्वं इष्टसा

धनत्वप्रमाजन्यत्वं न तु प्रमाजन्यत्वमात्रं अगम्यागमनाचारस्यापि बलवदनिष्टाननुबंधित्वभ्रमज ५

न्यतयाऽविगीतपदवैयर्थ्यापत्तेः बलवदनिष्टाननुबंधित्वज्ञानस्य प्रवृत्तिहेतुत्वनये भ्रमजन्य

त्वमेव[illegible]शिष्टत्वमित्याहुः अन्ये तु नमस्कारादिवेदबोधितबलवदनिष्टाननुबंधित्वविशिष्टसमा

प्तिसाधनताकं समा[illegible]दृरस्यकाविगीतशिष्टाचारविषयत्वादित्यनुमानं आप्तिश्चपूर्ववद्बोध्ये

हु

भ्या ते
तावविगीतत्वद् विशेषणसापेक्ष[illegible]यसाध्ये वलवदिसाधितथा सति श्येनो अविगीतत्वं: विशेषणा
नुपादाने दृष्टानिष्टोभयजनके श्येनादौ व्यभिचारः यतेः अविगीतत्वं च पापाजनकत्वं रात्रिश्रा
द्धादिवारणाय शिष्टेति: शिष्टत्वमिष्टसाधनतांशेऽभ्रांतत्वं ननु अभ्रांतत्वमात्रं अविगीतपदवै
रपि यर्थ्यापत्तेः श्येनादेः वृत्तिर्वलवदनिष्टाननुबंधित्वभ्रमेण वरणात् तथा चेष्टसाधनतांशेऽभ्र
म जन्येति फलितार्थः वलवदनिष्टाननुबंधित्वता[illegible]न स्यादिति चेन्न भ्रमाजन्यत्वमात्रं वक्तव्यं।
लौकिके भोजनादौ व्यभिचारवारणाय अलौकिकत्वे सतीत्यनेनापि विशेषणीयं। तत्वं च इष्टसाधन
त्वेन लोकावगतान्यत्वं लो[illegible]वेदैकोपजीविप्रमाणमिव यदि च श्राद्धत्वेनामावास्याश्राद्धत्वेन
वालोक्य श्राद्धमपि तत्वतस्सि स्वरूपयोग्यतया वेदबोधितमिति तिर्संध्यसत्वात् तन्यथा[illegible]चैत्यवंदना

तविगीतत्व पि१ के२ त२ २ तिरिक[illegible]माणा२

श्वा२
दिवन्निःफलत्वेन पापजनकतयाहेत्वसत्वादेव न तत्र व्यभिचार इति विभाव्यते तदा तु लोकावगते
षसाधनताश्रयान्यत्वमलौकिकत्वं तथा च प[illegible]ादिक न हि याचेष्टायां व्यभिचारवारणायेवशिष्टे
ति।तन्त्वनिरुक्तमेवेत्याहुः।तदुभयम[illegible]पिस्वाकृतवेदप्रमाणभावः॥श्री॥षड्इत्यग्निमन्त्रलविरुद्धा
दृष्टहेतुयां व्यभिचार इति।प्रमत्तानुष्ठितसमाप्तौ व्यभिचार इत्यपेः तथा च विषयबाधेव न वेदजन
ज्ञानस्यप्रमत्वतयाकुतोवेदस्यतत्प्रमाणत्वमिति भावः निष्प्रतिपंथाति।श्री।षड्बो[illegible] विघटकासम धा
वह्निनेत्यपेः बाधसंशयतन्निश्चययोः शाब्दबोधाप्रतिबंधकत्वादन्वयप्रयोजकरूपवत्वस्ये
घयोग्यतात्वेन वा धनिश्चयसत्वेपि योग्यताज्ञानं संभवाच्चेति भावः प्रमापिते ज्ञापितेतत्त्वा
पिनास्तिकसमासावपितयैवः समाप्तेवः प्रमत्तानुष्ठितस मामाप्तेः मंगलजन्यासमाप्तिर्ला

त्रिशाद्युत्थितसमाप्तिवत्त्व१

स्य२

त्वमतवद्विलक्षणमानप्रकारः। तथा च तत्रापि मंगलस्य प्रमाणसिद्धत्वान्न व्यभिचार इति भावः अस्य

विघ्नेर वि घपि स्वजन्यध्वंसोत्पत्त्यवच्छेदकत्वसंबंधेन फलीभूतसमाप्तिकर्तृशरीरनिष्ठतया मंगलस्य

क२ सोत्पत्त्यवच्छेदकत्वसंबंधेन नादृशशरीरनिष्ठतया मंगलजन्यविघ्नसस्य वा समाप्तिहेतुत्वं वा स ध्वं२

माप्तौ। के स्तर्थं च जन्मांतरीयमंगलसत्त्वेपि व्यभिचारो दुर्वारः। नास्तिकशरीरजन्मांतरीयमं

गलजन्यविघ्नध्वंसोत्पत्त्यभावात् तथापि स्वजन्यविघ्नध्वंससंबंधेन मंगलस्य विशेषणताना

विशेषसंबंधेन तज्जन्यविघ्नध्वंसस्य वा तन्निष्ठतयैव समाप्तिहेतुत्वमित्येकदेशिमतमा

श्रित्य तत्समाधानं यथोक्तहेतुत्वपक्षेपि व्यभिचारो निरस्तः। नीपः॥ यद्यपि मंगले आरब्धज १४

नकत्वं च सिद्धं तथाप्यारब्धकमंगलत्वत्वेन पेणारब्धकमंगलत्वं विशिष्टं न सिद्धमतः प्रसंगात

कर्मभिन्नत्वमेतावता प्रबंधेन वस्तुगत्या आरब्धकर्मजन्याया समाप्तिः२

दपिसाध्यस्यास्तित्वेदमिति। आरब्धकर्माभिन्नत्वे सति आरब्धकर्मजन्यफलजनकं न चैवं तभि

न्नत्वे सति न जन्यफलजनकत्वस्य तदंगत्वरूपत्वे आरब्धकर्मण्योपि मंगलांगत्वापत्तेर्दर्शस्यापि

प्रयाजांगत्वापत्तिश्चेति वाच्यं सहकारित्वरूपस्यांगत्वस्य तत्रेष्टत्वात्ः मुख्यफलाजनकत्वे सति

मुख्यफलजनकव्यापारजनकत्वरूपं तो किं कांगत्वं ब्रूत परिभाषिकांगत्वमेव हि न दर्शादौ किं

तु प्रयाजानादावेव प्रयाजादेरंगापूर्वद्वारा परमापूर्वमात्रं प्रत्येव जनकत्वेन स्वर्गं प्रत्यजनकत्वान्न प स४

रमापूर्वसाधनताज्ञानात् स्वर्गप्रयोजकताज्ञान त प्रवृत्तेः। अंगप्रधानव्यवस्थान्यथानुपप

त्तेरपि वक्तव्यनात् तदुक्तंयागेरागादंगबेधातिः रागो मुख्यफलेच्छा ततः प्रवृत्तिरितिशेषः वैधी वि ति२

धिरपूर्वं तदिच्छा प्रवर्तिकेति शेषः। अथैवं फलवत्संनिधावफलं तदंगमिति जैमिनेरंगलक्षणसूत्रस्य नु१

कागतिरिति चेन्नः तत्रारंभणीयावतिव्याप्तिवारणाय स्वसप्तम्यंतं। फलवत्तीयासंनिधिस्तदीयमुख्यफ
लजनको यो व्यापारः। तत्त्वेनेति तदर्थः। जनकत्वं सप्तम्यर्थः। अन्वयश्चास्य अफलमित्यनेन। अफलत्वं च तदु
पमुख्यफलाजनकत्वं एतच्चास्तस्य स्वांगत्ववारणाय यद्दर्शादेः प्रयाजांगत्ववारणाय च तयाच
तदीयमुख्यफलजनकत्वे सति तदीयमुख्यफलाजनकत्वं तदंगत्वमित्येव फलितं। न च प्रायाश्चित्ता
दे दीक्षिणादानादि चरमांगेऽव्याप्तिस्तस्य साक्षादेव पापनाशरूपमुख्यफलजनकत्वादिति वाच्यं
अंगत्वान्यथानुपपत्त्या तत्राप्यंगापूर्वाभ्युपगमात्। न चांगांगेतिव्याप्तिः तस्याप्यंगस्यैषत्वात् अं
गांगस्य अंगांगापूर्वजनकत्वेनैवान्यथासिद्धतयांगापूर्वाजनकत्वे मानाभावाच्च मुख्यफलत्वं च वैध
फलत्वं। न च मीमांसकनये पूर्वेस्यापि विधेयत्वादंगस्य च तज्जनकत्वादसंभव इति वाच्यं। अंगस्यां

गापूर्वजनकत्वेनैवान्यथासिद्धेर्न यागस्वर्गादिसुखफलानामिव परमापूर्वं प्रत्यजनकत्वात् कुतः अं
गापूर्वजनकतामादायैव च सर्वत्र लक्षणासंभवात् प्रायश्चित्तस्यमवदेयागादिस्थलेप्यंगत्वान्यथा
नुपपत्तेः दक्षिणादानादेश्चरमांगस्यांगापूर्वजनकत्वाभ्युपगमात् यद्वा यत्कामनात्वेन तदीयफलं प्र
तिजनकता[illegible]त्त्वं तदीयमुख्यफलत्वं भवति च स्वर्गादिकामनायास्तु प्रायोऽप्यदर्शादिसंबंधेन दर्शादि
न्यथा ४ फलस्वर्गादिकं प्रतिजनिकामीमांसकास्व फलान्यफलकामनां च न तत्त्वेन दर्शादिजन्यस्वर्गेजनिकामाना र्गे ४
भावात् पुत्रादिफलांतरकामनावत् केवलापूर्वकामनया कृतादपि दर्शात् स्वर्गानुत्पत्तेः [illegible]सक
त्वमीमांसकसिद्धत्वात् प्रत्युत अफलत्वं फलांतराभाववत्त्वं तदीयफलातिरिक्ताफलकत्वमिति याव
ताफलत्वं च स्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयत्वमिति नन्वाऽंगप्रधानोभयत्र येशिस्वादावव्याप्ते
कृतादपि दर्शात्स्वर्गोत्पत्त्यापत्तेश्च पूर्वकामना ४

नचशिखायानैष्ठिकत्वं किंतु विशिखोनुपवीतश्च यत्करोति न तत्कृतमिति वचनादंगत्वमिवेतत्रेति
वाच्यं: सदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेन चेति वचनात्प्रधानत्वस्यापि तत्र सत्वात्तन्न चैकस्याः शिखा
व्यक्तेर्नोभयत्वं किंतु व्यक्तिभेदेनेति वाच्यं। तथा सति क्रमे पूर्वेण नियमतः शिष्टैः शिखाछेद्यानुष्ठाना
पत्तेः प्रधानफलकामानां कृतशिखादिव्यक्तित एव प्रसंगादंगस्यापि निर्वाह इति सकलशिष्टसंम
तत्वाच्च। न च शिखाप्रर्धने[illegible] बंधनं चांगं बंधनस्य क्रियाविशेषत्वस्यास्थिरत्वेपि तज्जन्यांगापूर्व
सत्वादेवदिनांतरबद्धशिखातोप्यंगनिर्वाह इति वाच्यं। विशिख इति श्रवणेन शिखाया एवांगत्व
प्रतीतेर्लौकिकस्य रलेच सहकारित्वमेवांगत्वं नत्वस्मनतुर्वेचल्यात्। ननु तथापि किं तावदारब्धकर्मः
नचोपांत्यवर्णेन प्रथमेन वर्णे क्षिप्तच्छेदन योग्यश्च एव आरब्धकर्मे चरमेवरमब्धवरमवलोक्य समाप्तिः १६

समूह

२ जातृसजातीयवर्णस्थलेपिकंठाद्यभिघातादिजन्येचरमवर्णेतस्यासमवायिकारणविघटयोपांत्यवर्णजन्यता २

तस्यचासमवायिकारणविघयाउपांत्यवर्णोत्पत्तेनसमाप्तेरारब्धकमेजन्यत्वमितिवाच्यंउपांत्य
वर्णस्यचरमवर्णेविजातीयतयातत्रासमवायिकारणत्वासंभवमितिवाच्यमनुपांत्यवर्णस्यापिचर
मवर्णेविजातीयतयातत्रासमवायिकारणत्वासंभवान्नतत्तत्सजातीयत्वेतिचेन्न।प्रकृतेचरमवर्ण
आरब्ध ४ पर्यंतवर्णसमूहरूपोयंयएववा[illegible]क्रमेचरमवर्णेजन्यत्वंनद्वितीयपक्षःसर्वेसन्नतत्सजातीयवर्णोत
रंचरमवर्णेध्वंसोवासमाप्तिःनचैवंसमाप्तेरारब्धकमेजन्यत्वमनुपपन्नंचरमवर्णस्यासमवा
यिकारणतयाप्रतियोगिभिन्नतयावायथोक्तसमाप्तिजनकत्वेपितत्पूर्वपूर्ववर्णेनांतत्राजनक
त्वादितिवाच्यंपूर्वपूर्ववर्णेजन्यत्वेपिचरमवर्णेजन्यतयैवग्रंथतात्पर्येजन्यतानिर्वाहात्ग्रंथत्व
पर्याप्त्यधिकरणजन्यत्वस्यप्रकृतेविवक्षितत्वात्घटादिस्थलेचतत्सामग्रीसंपादनमेवारब्धं आ१

त्वा१

कर्मघटादिरेव समाप्तिः। केचित्तु ग्रंथादिस्य लेपिकृंटत्ता[illegible]घभिघातदृष्टप्रतिबंधकाभावादिरेव पु

१२ रुषप्रयत्नसाध्यतया। आरब्धकर्मचरमवर्णपर्यंतवर्णसमूहरूपग्रंथादिरेव समाप्तिः। अन्येतु च

रमणेपर्यंतवर्णसमूहो ग्रंथ एव आरब्धकर्मचरमवर्णे शनैर्लौकिकात्मकं आनुपूर्वीविशेषविशेषवि

शेषविशिष्टतावद्वर्णविषयकसमूहालंबनानुसंधानं समाप्तिस्तस्य चाविषयविधया चरमवर्णजन्य

त्वेन ग्रंथत्वाश्रयजन्यत्वमित्याहुः। कर्मापि चिन्तयेति। आरब्धकर्मजन्यफलेच्छयेत्यर्थः। ननु आरब्धकर्मे

निःपत्तीछयेत्यर्थं दर्शप्रयाजवदिति दृष्टांतासंगतेः प्रयाजस्य दर्शनिष्पादकत्वात्तः शिष्टैः अभ्यां १८

तैः। तत्पूर्वं। आरब्धपूर्वं। तथा च तद्विषयककृतिपूर्वकालीनप्रमाजन्यतत्फलेच्छाजन्यारब्धात्तद्विषय

त्वादिति हेतुः। पद्विषयककान्तपूर्वकालीनप्रमाजन्यतत्फलेच्छाजन्यकृतिविषयो भवति तनदंगं

धै१

भवतीति सामान्यतो व्याप्तिर्दर्शप्राक्क्रियमाणारंभणीयायां समिदाहरणादौ च व्यभिचारवारणाय तत्फलेच्छाजन्येति। न च तत्फलार्थितयाऽप्रवृत्तेर्दर्शादिफलसाधनताभ्रमेण न प्राक्कृतेति तदंगे व्यभिचार विषये २ वारणाय भ्रमाजन्येति। प्रधानस्यापि प्रधानफलेच्छया क्रियमाणत्वमिति तत्र व्यभिचारवारणाय प्रकालीनांतं। न चैवमपि ऐंद्रदधिपयोर्यागत्रितयात्मकस्य पूर्वपत्नीके व्यभिचारः तत्फलजनकतावच्छेदकपयोऽस्याधिकरणयद्विषयककृतिपूर्वकालीनभ्रमाजन्य ए तत्फलेच्छाजन्यत्वेति विषयो भवतीति तत्तदंगभवतीति विशिष्टत्वात्। ऐंद्रादिप्रत्येकयागस्य न फलजनकतावच्छेदकदर्शत्वपर्याप्त्यधिकरणत्वस्य त्रितयनिष्ठत्वादिति न व्यभिचारः फलत्वं च स्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयत्वमिति हेत्वंतरमाह फलांतराभावे सतीति[1] न चेदमसिद्धं नमस्कारादेरपि फलांतरस्य ध्वंसविघ्नध्वंसादेर्जनन

---

[1] सतीति दर्शप्राक्क्रियमाणारंभणीयायां व्यभिचारवारणाय सत्यंतं तंतदजन्यफलजनकात्वेन्यसतीति तदर्थः १

कत्वादितिवाच्यं। फलपदस्यस्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयपरत्वात्ः अतएवनसंस्कारानुषंगिकफलं
नदर्शनेऽपिनासिद्धिःनियमतस्तद्वैवसंवर्दनादिनिःफलप्राक्क्रियमाणेकेशर्तुह्णानादौनतदंगत्वमितित
त्रव्यभिचारवारणायतत्सूत्रेमित्यत्रतत्पदार्थस्यफलवत्त्वविशेषणलाभार्थंफलवत्कर्मोद्दिश्यमाने
व४ नेति। फलवत्कर्मेच्छावत्त्वेत्यर्थकंतथाचतज्जन्यफलाजनकत्वेसतिनियमतःफलवत्पूर्वंक्रियमा
णत्वादितिसमुदितार्थः फलत्वंतुस्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयत्वंअन्यथाचेत्संवर्दनादेरपिध्वंसा स ४
दिलक्षणफलसत्त्वेनव्यभिचारतादवस्थ्यात्ःप्रधानत्वाभिमतपूर्वंकदाचित्क्रियमाणेनिःफलकर्मा
णिअनेकान्तरवारणायनियमतइति। प्रधानकर्मणिव्यभिचारवारणायतत्सूत्रेमिति। ननुनियमतो १८
यत्किंचित्प्रधानव्यक्तिप्राक्कृतेमतारकशिक्षितेःनंगभूतेनिःफलेव्यभिचारःनवतत्तद्व्यक्तित्वेफ

निके २

ꣳ१

यंतथासतिसत्यंतद्वैयर्थ्यात्तुआरंभनीयांविनापिकस्यचित्दर्शीकरणसंभवेनतत्रउक्तम्२

लजनकतावच्छेदकाख्यफलोपहितसकलकर्मव्यक्तिप्राक्क्रियमाणत्वेविवक्षितंप्रयाजंविना
पिकेनविभ्रांत्यादिनादृष्टोनुष्ठानादृष्टोनुष्ठानात्इष्टध्वंसासिद्धिवारणायफलोपहितेतिकर्मविशे
षणमितिवोहितोरभावात्केस्यापिमंगलस्यनतादृशसकलव्यक्तिप्राक्क्रियमाणत्वमित्यसिद्धश्च
अत्राहुः॥विघ्नसमत्तरस्सस्वभ्नमंविनेलपेत्॥अन्वयपक्षस्यास्प[illegible]धासुपेक्षतो॥नचैवंफलवत्कमार
स्संमानेनेतिव्यपेकेशलंछनादेभ्नमजन्यकृतिविषयत्वादितिवाच्यंफलजनकताजनकताव
च्छेदकपर्याप्त्यधिकरणसङ्ख्याकपूर्वत्वलाभापत्तेरुपादानात्॥अन्यपाएँ[illegible]घेकदेशेव्यभिचा द्धा२
रापत्तेःफलत्वंचपूर्ववत्॥नचतत्रया[illegible]व्यंगांगेव्यभिचारइतिवाच्यं॥अंगापूर्वस्यैवतत्फलत्वेफ
लांतराभाववत्त्वस्यैवतत्राभावादितिसंक्षेपः॥प्रथमहेतौकर्मोपधितयेतिविशेषणास्वहितं॥
रापतिः२

पहेतौ फलांतराभावे सतीति विशेषणस्य च सिद्धिं परिहरति। आचारमूलकस्मृत्यनुमानाभ्या
मित्यत्र द्वयं यथासंख्येन तत्तदर्थितया तन्मूलकत्वेन स्मृतत्वबोधनेन तन्मूलकत्वबोधनेन चान्वितं आ।
चारमूलकत्वं समाप्त्युद्देश्यकाविगीतशिष्टाचारानुमितत्वात् तदर्थितयाः तज्जन्यफलार्थितया
व४ यद्यपि वेदो विक्षिततदर्थिकं तेव्यत्त्वं न बोधयति तथापि समाप्तिसाधनतायां बोधितायाम
र्थात् तत्सिद्धिरिति भावः तत्फलकत्वबोधनात्तु तत्फलमात्रफलत्वबोधनात् तत्फलान्याफ
क३ लं त्वबोधनादिति यावत्तःस्थेयंतःपथाक्रनेफलांतराभावस्यैव हेतुघटकतया तत्फलक
त्वबोधनस्यानुपयुक्तत्वापत्तेस्तत्फलान्याफलकत्वानुमानं चामंगलेनारब्धकर्मजन्यफल
जनकं समाप्त्युद्देश्यकशिष्टाचारविषयत्वात् आरब्धकर्मवदित्याकारकं फलत्वं फलत्वं च नि

दर्शपूर्वसमयमध्ये १

हृत्कमेवउभय हेतौप्रथमविशेषण[illegible]प्रयोजनमाह १८ दर्शेति दर्शारंभसमये: आरंभणीयायागस्या
६२ ग्नावैष्ण[illegible]वमेकादशकपालंचरुं[illegible]निर्वपेद् दर्शपौर्णमासावारिप्स्यमानइति श्रुतिवलेन दर्शपूर्व
कालेक्रियमाणत्वंननुतदर्थितयानवाफलांतराभावइतिमावः। मंगलस्यसमाप्तिजने
कत्वे अलौकिकलौकिकानंगत्वव्याप्यत्वबोधनात्: अलौकिकत्वंचवेदैकबोधिते[illegible]ष्ट ता
क४ धनतांकमेत्वंलौकिकाऽनंगत्वंचनलौकिककर्मजन्यफलाजनकत्वंप्रागादेरपिशरीरा
[illegible]दिसत्कारेण चंदनसंयोगादिसत्कारेण चस्वर्गादिफलजनकतयातत्रैवव्यभिचारा
प[illegible]तेः किंतुलौकिकफलाजनकत्वंफलनिष्ठलौकिकत्वंचंद्र मानसेतरलौकिकसाक्षात्कारवि
षयत्वंसमाप्तिश्चतथाघटादिजनकादृष्टजनकमेणान्न घटादिजनकत्वंमानाभावात्।।ना

५ लौकिकेऽनंगत्वमिति तत्सत्त्वंवा धर्मकत्वंतेन [illegible] तिज अलौकिकमंगलं लौकिकेऽनंगं ननुपतीतिर्योजना भवतिसंभवतिअलौकिकं लौकिके [illegible] अनंगत्वमिति तत्सत्त्वविरोधि [illegible] अलौकिक [illegible] ५

का१ तं२ श्रं१

तं१

पिपागादेः स्वर्गादिजनकशरीरच्छेदनसंयोगादिजनकं तेन न तेषु व्यभिचारः न च तथापि
फ८३ वृष्टिपुत्रादिरूपलौकिककफँ जनके कारीरीपुत्रेष्ट्यादौ रोगनाशा दिरूपलौकिके फलजन
के भेषजाभिमन्त्रणादौ च व्यभिचार इति वाच्यं व्यापारभूतावग्रहनिवृत्त्यादेरलौकिकस्यैव
तेषां फलत्वात् ननु वृष्ट्यादेः वृष्टिकामो यजेतेत्यादौ वृष्ट्यादिप्रयोजकत्वस्यैव विध्यर्थत्वाद
वं यत्र यत्र लौकिकं फप तेन तत्रैव प्रयोजकत्वं विध्यर्थः॥ तज्जनकव्यापार एव फलमिति न क्वा
पि व्यभिचारः फलत्वं तु स्वकर्तव्यताप्रयोजकेच्छाविषयत्वमिति भावः केचित्तु नन्वेदमार
ब्धकर्मांगत्वाभावसिद्धेः पूर्वोक्तानुमाने बाधइत्याहुः तदसत् समानबलतया सत्प्रतिपक्ष २०
त्वेन बाधासंभवात् न च वक्ष्यमाणग्रहरथाद्यधिकरणविरोधप्रसंगलक्षणानुकूलतर्के

२ मिति पूर्वोक्तानुमाने बाधक मार्गं कर्तेन नञ्‌मंगलमिति मंगलं यतो अलौकिकं अलोउलौकिकफलजनकं न भवती तथैः तथा च अलौकिकत्वेन हेतुना अलौ
किकफलजनकत्वाभावसिद्धौ तेनैव हेतुना आरब्धकर्मांग २

१हेतावधिकबलत्वसत्वेपिआरब्धबलकर्मांगत्वाभावसाधक१

बल१

णस्याधिकरणत्वमितिवाच्यंतावतालौकिकफलजनकत्वाभावसाधकेहेतोरधिकबलत्वाभा
वात्।नचैवंकुतःसमासिद्धिरित्यतआह।लोकेति।ननुतत्सूत्रमप्रयोजकमित्यततेअतएवेति। आह२
अलौकिकस्यलौकिकफलाजनकत्वादेवेत्यर्थः॥आरोलोहकीलव्यवहरयादिचक्रेइत्यन्येहंद्र बंध२
वाद्रूलौ[illegible]हकाकः॥तद्रूपमिति।लोहकाकबंधनब्राह्मणभोजनमित्यर्थः।नागमिति।नाग
हरयादिजन्यलौकिकफलजनकमित्यर्थः।नै~~मित्तिक~~मित्तिकमिति।अपूर्वद्वारा।आरभंग
निमित्तकपापनाशजनकमित्यर्थः।तच्चपापमनिष्टंनरकजनकंनचतस्यपापनाशफ
ॐ लत्वंप्रायश्चित्तवत्तत्साक्षादेवतत्संभवेनापूर्वद्वारत्वाभ्युपगमोव्यर्थइतिवाच्यंक्रियावि
शेषरूपस्यवेधनादेराशुविनाशित्वाद्दक्षिणादानादेःस्वर्गपर्यंतमवस्थानासंभ

३ जनकं तथा मंगलमपि आरंभसमयसहकारेणैव स्वफलजनकव्यापारजनकमित्यर्थः। अ पं ३

वेनापूर्वस्यव्यापारत्वावश्यकत्वात्। अत एव प्रायश्चित्तस्थलेपि पापनाशार्थमपूर्वमावश्यकमि
५२ तिभावः नन्वेवं प्रकृते ता नुयोगित्वे आरंभसमये नियमतः शिष्टैर्नोनुष्ठीयेतेत्यत आह। तद्वदि
ति। इंद्रबाकुवंधनादिकं प्रथा आरंभे गोत्तरकालसहकारेणैव स्वफलजनकव्यापारंभ
समयः कर्त्तव्यकर्मविकीर्षैसमयः। ननु मंगलस्य [illegible]माप्तजनकत्वेन तस्य किं [illegible] फलं को वा।
व्यापार इत्यत आह आरंभसमयः कर्त्तव्यकर्मविकीर्षसमयः। ननु मंगलस्य समाप्तजनकत्वे
तस्य किं फलं को वा व्यापार इत्यत आह। विश्वजिद्वदिति। अपूर्वं च व्यापारः अन्यथानुपपत्त्यात
यैव कल्पनादिति भावः। तस्येति। अलौकिकं लौकिकेनागमितिलक्षसूत्रस्येत्यर्थः। अपूर्वेनत्ये २१
तिउपकारी व्यापारः अपूर्वद्वारा फलजनककर्मविषयत्वादित्यर्थः। स्वफलं स्वकर्त्तव्यताप्रयोज

केच्छाविषयत्वंतेनसमाप्तिमुद्दिश्यकृतस्यदक्षिणादानाद्यंगकस्यकस्यचिन्मंगलस्यापूर्वद्वाराविघ्नं
ध्वंसजनकत्वेपिनक्षतिःसमाप्तेरेवनिरूक्ततत्फलत्वात्तत्रचापूर्वस्यद्वारत्वात् नचतत्तत्व
सत्ताहशकर्मविशेषपरत्वेमानाभावइतिवाच्यंतस्यलौकिककर्म[illegible]मात्रपरत्वेहर्षिकामो
यजेतेत्यादिविधीनामप्रामाण्यापत्तेःसमभिव्याहारफलजनकत्वस्यैवविध्यर्थत्तया सक
लमीमांसकसिद्धत्वादितिभावः ननुतथापिमंगलस्यलौकिकसमाप्तिजनकत्वासंभवेऽमंग एवध
नं३ लस्याशुविनाशित्वयाचिरकालीनतारभाविसमाप्तिप्रतिसाक्षाज्जनकत्वासंभवेनापूर्वस्यद्वार
त्वया आवश्यं वाच्यत्वादित्यत आह। अयंत्विति। मंगलजन्यं[illegible]सर्पेः[illegible]प्रतिवंधकाभावरू स्त्र२
पः विघ्नाभावरूपः प्रतिवंधकपदस्यविघ्नेपिप्रयोगात्। नतुकारणीभूताभावप्रतियोगित्वंमत्व

भा१

प्रतिवंधकत्वंतस्यचेत्स्विमग्रेपानुसिलेः॥ तनुविघ्नाभावस्यकुतोव्यापारत्वंसंध्यो [illegible] तस्याजन
कत्वादित्यत आह। तस्य चेति। विघ्नाभावस्य चेत्यपेः॥ सहकारितैव समाप्तिजननेसहकारि
तैवसमाप्तिजननेसहकारितात्किंत्वेवप्रतिवंधकेसतिविघ्नेसतिविघ्नत्वंचमंगलनाश्यता
वच्छेदको दृष्टनिष्ठोजातिविशेषः॥ नन्वेवंयत्रलौकिकंफलंश्रूयतेतत्रापितज्जनकं [illegible] सं४
मेवविध्यपेंः अन्यथास्तत्रस्यविशेषपरत्वेमानाभावात्। तथाचपुत्रकामोयजेतेत्यादिषु
धा२ त्रे [illegible] दिविधीनामप्रामाण्यापत्तिः॥ तस्यापूर्वद्वारकत्वेनभवन्मतेपिपुत्रादिलौकिकफलजन
कत्वासंभवादित्यत आह। अपूर्वेति। तस्यापूर्वद्वारकत्वेनभवन्मतेपिपुत्रादिलौकिकफ ३३
लजनकत्वासंभवादित्यत आह) [illegible] तथेति। नलौकिकफलजननेयागादेर्व्यापारः किंत्वप

२ ननु विघ्नाभावस्य कुतो मंगलव्यापारात्यंताभावरूपस्य तस्य नित्यत्वादत आह २

निबंधकीभूतपापनाश एव तत्र तस्य व्यापार इत्युत्सर्गः। तथा च यत्र यत्रालौकिकं फलं तत्र तत्रैव तस्य प्रतिबंधकपापनाशो व्यापार इति भावः। विघ्नध्वंसेति। अंगसमाप्तिकारणं मंगलस्य पूर्वविशेषण एव समाप्तिजनने व्यापारे ननु विघ्नध्वंसः विघ्नध्वंसत्वमपेक्ष्यापूर्वविशेषत्वस्य लघुत्वात् विघ्नध्वंसस्य व्यापारत्वे विघ्नानुरोधेन मंगलकर्तुस्तज्जनकत्वमेकल्पनापत्तेश्च। अपूर्वविशेषस्य व्यापारत्वे मंगलकर्तुर्विघ्नध्वंसत्वे मानाभावे न तज्जनकत्वमेवोपकल्पनादिति केचिन्मीमांसका वदंति तन्मतं दूषयति। नत्विति। ननु मंगलमलौकिकं लौकिकेनांगमिति पूर्वपक्षिणामपूर्वद्वारकत्वाशंकायामेतद्दूषणावतारः। अपूर्वद्वारकत्वे लौकिकांगत्वविरोध इत्यस्मिन्दूषणासंगतेः तेन लौकिकानंगत्वस्यैवाभ्युपगमात्। अन्त्रेइति द्वितीयावक्तुवचनं दृढादयोदर्वे

६६१

तामेदः॥ मंगलजन्यादृष्टं विनापीतियद्यपिजन्मांतरीयमंगलजन्यादृष्टस्यैवासुवचत्वं दृढादयोर्द्वि
~~तामेदः॥ मंगलजन्यादृष्टं विनापीतियद्यपि~~त्वात्कुतोयंदोषस्तथापिजन्मांतरकृतमंगलस्यापि
अदृष्टद्वाराजन्मांतरीयसमाप्त्युपधायकत्वेनजन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्यापिमंगलेशि
ष्टप्रवृत्तिप्रसंगइतिवक्ष्यमाणदोषापत्तिरतोतैंजन्मांतरीयसमाप्त्युपधायकतावारणपर्या
प्त्यवच्छेदकतासंबंधेनसमाप्तिकर्तृकशरीरनिष्ठतयेवमंगलजन्यादृष्टस्यसमाप्तिहे
५२ तुत्वंवाच्यंस्वोत्पत्त्यवच्छेदकत्वं[illegible]स्वोत्पत्तिसमानाधिकरणंस्वावच्छेदकैःसंबंधेनाभावात्ए
वंचमंगलजन्यादृष्टंविनापिमंगलजन्यादृष्टस्यस्वोत्पत्त्यवच्छेदकतासंबंधेनाभावेनपि
खत्वतःसिद्धविघ्नविरहवत्वःस्वावच्छेदनमंगलानुष्ठानंविनापितःसिद्धविघ्नाभावोस्पना २२

सि१ कें२

जन्मांतरीयमंगलजन्यस्य ५

२ तमित्यभिप्रायेणायंदोषः जन्मांतरीयमंगलजन्य अदृष्टस्य नास्तिकशरीरे सोत्पत्त्यवच्छेदकता २

स्तिकशरीरस्यत्वं नास्तिकशरीरं आरब्ध निर्वाहात् आरब्धकर्मेसमाप्तेरिति ग्रंथापर्येः इदमुपलक्ष
णं पुत्रादिशरीरे मंगलानुष्ठानाहृष्टादिशरीरे यत्रसमाप्तिस्तत्रापिव्यभिचारएवोध्यः इदं दुपुवलक्ष
वि३ णंपुत्रादिरिति ध्वंसद्वारापीतिः विघ्नध्वंसद्वारापिमंगलं न समाप्तिजनकमित्यर्थः नन्वेवं स्वतः
सिद्धविघ्नविरहवतो नास्तिकादिशरीरस्यसमाप्ताविवव्यभिचारात्ः स्वोत्पत्त्यवछेदकतासंबंधेन
घ्न४ वि[illegible]ध्वंसस्यव्यभिचारात्ः उक्तातिप्रसंगवारणाय तत्त्वयापि स्वोत्पत्त्यवछेदकतासंबंधेन फली
भूतसमाप्तिकत्वे शरीरनिष्ठत्वं येव मंगलजन्यविघ्नध्वंसस्यसमाप्तिहेतुता यावाच्यत्वादिति भा
वः सतिविघ्न इति। विघ्नस्थलीयसमासावित्यर्थः। तस्य मंगलस्यांगत्वात् विघ्नध्वंसद्वारेऽगत्वात्
प्रमतादिशरीरकत्वेके समाप्तिश्चनाविघ्नस्थलीयाविघ्नस्य फलाभावोन्नेयतत्त्वयाविघ्नस्थलीयत्वस्यत

पि
अविरहात्तत्तवनये[illegible]विघ्नस्थलीयत्वस्य नकार्यतावच्छेदकत्वसंभवः त्वया मंगलकर्तृविघ्नाख्यादृ
ष्टविशेषस्यानभ्युपगमात् विघ्नस्थलीयत्वं चाविघ्नविशिष्टत्वं वैशिष्ट्यं च स्वोत्तरत्वे सति स्वाश्रय
शरीरकर्तृकत्वं तच्च संसर्गविधया प्रविष्टमतः स्वत्वस्याननुगततयाऽननुगतत्वेपि न क्षतिस्तत्रै
व एकस्मिन्शरीरे पूर्वोत्पन्नमंगलं विनापि प्रारब्धकर्मसमाप्तिः मध्याह्नोत्पन्नविघ्नेन प्रतिबंधाच्चाप हे ४
राहे ५ वृत्तेन प्रारब्धकर्मसमाप्तिस्तत्र भाविविघ्नवच्छरीरकर्तृकपूर्वाह्नजातसमाप्तौ व्यभिचारवारणाय
सत्यंतं वस्तुतस्तु तत्रापरीक्षे प्रारब्धकर्मसमाप्त्यभावस्यैव वक्तव्यत्वादिति वाच्यं। शिष्टाचारस्तत्क
ल्पितत्वविध्वंसस्यानुपपत्त्या मंगलस्य हेतुत्वकल्पनात्तथा च विघ्नस्थलीयत्वेन न तु स्वत्वघटितमिति
भावः। केचित्तु विघ्नध्वंसजन्यत्वं विघ्नस्थलीयत्वं नास्तिकादिकर्तृकसमाप्तिश्च न विघ्नध्वंसजन्या २४

२ लोकावगतकारणाभावादेव तु वचनतया तस्य विघ्नप्रयुक्तत्वे मानाभावात् तदंतं तत्तु कादेय मेवनत्वेवं मंगलस्यापि किंसमाप्तिहेतुत्वेन मंगलविरहस्थ
लेपि लोकावगतकारणाभावादेव समाप्त्यभावस्य २

वैदि१ ध्वं न्य
१ तत्त्वस्य फल वैदिककल्पत्वादित्याहुः तदसत् प्रतिबंधकीभूतविघ्नाभावस्य यदि विघ्नसामान्याभावत्वं तेनाभावत्वेन हेतुत्वं तदा समाप्तेर्विघ्नसंसर्गत्वे स्यैवासि२

त्वेनैवासिद्धेः अपि विघ्नध्वंससंसर्गाभावत्वेन तदा नास्तिककर्तृकसमाप्तेरपि जन्मांतरीयसत्त्वाविघ्नध्वं
सजन्यत्वाव्यभिचारतादवस्थ्यादिति ध्येयं। न चैवंमिति एवं विघ्नध्वंसस्यापि व्यापारत्वेऽकल्प्येति
परमा२ दृश्ये जन्यापूर्वे प्रतिकारणत्वेन कल्पनीयो दुरितध्वंसस्तमुपेक्ष्यत्वस्यधेः तन्नकारणत्वेन नलक्षत्वे[illegible]द्व त३
विनिगमकं स्यादिति हृदयं। लघुत्वादिति। लघुशरीरत्वादित्स[illegible]पेः प्रकृते चापूर्वस्य द्वारत्वासंभवा स्या
यस्यागुरुरपि व्यापारः स्वीक्रियत इति भावः इदमुपलक्षणं प्रयाजादिस्थले विघ्नध्वंसव्यापारत्वे स्व स्य
तः सिद्धविघ्नाभावस्थले प्रयाजादिकं विनापि कर्मसंसर्गस्यापत्तेः प्रकृते चैतन्नैर्दशीकृतिरित्यापवोध्यान
नुमयाप्यनायत्तामंगलकर्तुर्विघ्नोऽभ्युपेयः तथा च तस्य लीपसमाप्तावेव फलीभूतसमाप्तिकर्त्ते
शरीरनिष्ठतया मंगलजन्यमपूर्वं कारणमतो नोक्तव्यभिचार इत्यस्वरसादाहुः वस्तुतस्त्विति।अ

२ मरत्वानुपपत्त्या विघ्नाजनकत्वस्य सिद्धत्वात् तु सिद्धे विघ्नध्वंसे फले समाप्त्युद्देश्यकत्व इत्यन्यथा २

पं॰१

भिमतःअनुमितःआकांक्षितइतिपादेप्ययमेवार्थःअनुमानंचमंगलंविघ्नध्वंसजनकंविघ्नाज
नकत्वेसतिविघ्नत्वानवच्छिन्नतामेवशिष्टानांप्रवृत्तिविषयत्वादित्याकारकंसमाप्त्युद्देश्यकं~~प्रवृ~~स्यानुप
पत्त्यैवतस्यमुख्यफलत्वेनिरस्तेपरिशेषाद्द्वारत्वेनिर्णेयःइतिभावःइतिकामनयाःइत्यंशद्विश्या।
तत्कारणपक्षेःतस्यशिष्टाचारविषयत्व[illegible]पक्षेक्षतिरितिःनिर्विघ्नसमाप्तिकामोमंगलमा
चरेदितिताद्दृशाचारानुमितविघ्नध्वंसविशिष्टसमाप्तिजनकताबोधकवेदाद्वेवस[illegible]पेः।न
चतज्जन्यत्वेसतितज्जन्यजनकत्वस्यद्वारत्वस्य[illegible]नवेदादुपस्थितिःनिर्विघ्नपदस्य
जन्यतासंबंधेनविघ्नध्वंसविशिष्टार्थकतयासमाप्तौविघ्नध्वंसजन्यत्वस्यमंगलेतद्विशि
ष्टसमाप्तिजनकत्वस्यैवचतस्मात्प्रतीतेरितिवाच्यंविशिष्टनिरूपितकारणताग्राहकप्रमा

कारणातिरिक्तकारणादेव तदुत्पत्तेः तदुत्पत्तिनियमाल्लौकिकफलोत्पत्तिनियमाधित्ति यावत् अलौकिकं लौकिके
नांगमिति तत्पक्षस्तत्र स्या[illegible]पूर्वद्वारस्त्वज्जन्यफ[illegible]लजनक ४
ोनविशेषणांशस्यापि कारणत्वाद्यत्नेनानियमाद्विघ्नध्वंसं प्रत्यपि मंगलस्य तेन कारणतानाग्रहादिति भा
वः ननु नियमतो विघ्नत्तानसत्व एव शिष्टैस्तत्करणं निर्विघ्नं समाप्यतामिति कामनया शिष्टैस्तत्कर
णं चासिद्धमित्यरुचेराह किं चेति। अपूर्वद्वारत्वेः अपूर्वद्वाराजनकत्वे लौकिकांगत्वविरोधः लौकिक
[illegible]फलजनकत्वाभावप्रसंगः कृप्तकारणादेवापूर्वद्वारक[illegible]फलजनकत्वमेव विषयत्वमिति भावः ज४
इद्रवाकुवंधनवदिति। तादृशानियमादि द्रवाकुवंधनस्यपालौकिकफलजनकत्वाभावदर्शनः
रदमुपलक्षणं अपूर्वधर्मिकल्पनांतस्यसमासिंकारणत्वकल्पनां चापेक्ष्य प्रतिवंधकाभावत्तु २२
न२ यासमाप्तिकारणत्वे कृप्तस्य विघ्नध्वंसस्य मंगलजन्यत्वमात्रकल्पने लाघवात् तेनाशक्यं नैकल्पने
गौरवात्तस्यैमंगलजन्यं नायाश्चपि कृप्तत्वाच्चेसपिवोध्यं। विघ्नध्वंसविशिष्टसमाप्तेर्मंगलाचाराद्

समाप्तिजनक १

श्यत्वमते बाधकमाशंकते। नन्विति। तन्नाशार्थेति तन्नाशस्य दृष्टदुरितध्वंसार्थिप्रवृत्तौ दुरितध्वंसो
द्देश्यकप्रवृत्तावित्यर्थः।। तन्निश्चयस्य दुरितनिश्चयस्य। प्रायश्चित्तवत् प्रायश्चित्तप्रवृत्तिवत्। ननु
८२ दुरितध्वंसार्थिप्रवृत्तावित्यादिकं तमोऽर्थे किं पापध्वंसार्थिप्रवृत्तौ पापनिश्चयो हेतुः किं वा सामास
तोऽनिष्टध्वंसार्थिप्रवृत्तौ अनिष्टनिश्चयो हेतुः किं वा तदुद्देश्यकप्रवृत्तौ तदुपधायकत्वनिश्च
७५ योऽहेतुः।। प्रकृतेऽपि विघ्नध्वंससंदेहेन विघ्नध्वंसोपधायकत्वसंदेहोक्तपं तदर्थिप्रवृत्तिरितित
त्रनाघटस्याहः विघ्नध्वंस इति। विघ्नत्वानं विघ्नत्वेन सामान्यं। प्रवर्तकं मंगले प्रवर्तकं। तथा च पा
पध्वंसार्थिप्रवृत्तौ पापनिश्चयोऽहेतुरिति व्याप्तिरप्रयोजिकेति भावः। इदमुपलक्षणं संवत्सरैकं २६
मपि चरेत् कृच्छ्रं द्विजोत्तमः। [redacted] शुद्ध्यर्थे ज्ञातस्य च विशेषतः। इत्येतद्वचनबोधितपापसं

अज्ञातमुक्ति १

शयजन्यप्रायश्चित्तविशेषप्रवृत्तौशोचाचमनादिलक्षणदुरितध्वंसहेतुक्रियाविशेषप्रवृत्तौचव्यभि
चारोपिवोध्यः॥ नन्वेवंविधिनापिविघ्नज्ञानवन्मात्रकर्तव्यत्वेनवोध्यतेसत्रेष्टापत्तिमाहुः॥ नादृष्टमाच
स्प३ रेति॥ विघ्नसंशयेनिश्चयेचशिष्टाचारेसत्वेः॥ अनुमानंचमंग[illegible] विघ्नज्ञानमात्रवत्कर्तव्यत्वेनवेद ॐ
विषयत्वा४ वोधितंविघ्नस्यसंशयेनिश्चयेचशिष्टाचारे[illegible]दिलाकारकमितिभावः॥ अधिकारीवोध्यतेकर्तेते
मंगलं५ नवोध्यतेनकर्तव्यत्वेनवोध्यतेइतियावत्॥ विघ्नज्ञान[illegible]समाप्तिकामोमंगलंकुर्यादित्येवा
नुमितवेदशरीरमितिभावः॥ प्रायश्चित्तेन्तु प्रायश्चित्तविशेषेतु॥ तन्निश्चयपवानितिपापनिश्चय
वानित्यर्थः॥ कर्तेतिशेषः॥ तथाचपत्रविधिनापापनिश्चयमात्रवत्कर्तव्यत्वंवोध्यतेतत्रैवपापनि
श्चयोर्हेतुरन्यत्रयामपज्ञानसामान्यमेवेतिभावः॥ अतएवेतिदुरितपा[illegible]मित्यनेनान्वितं॥ अथ

कारिविशेषणमिति॥ अधिकारस्तु स्वर्थः प्रवर्तमानपुरुषनिष्ठस्तया ज्ञापमानं सत्प्रवृत्तिहेतुः सोधिकारः

यथाशौचनतनकालज्ञावित्वादिशेषम्म माघ्नत्र प्रवृत्तिस्त्वत्रापि भ्रमविषयीभूतं [redacted] मधिकर

णशौचमेव प्रवृत्तिहेतुरिति भावः॥ विघ्नस्पर्शं गतेऽधिकारित्वमेव नास्तीत्याहायतर इति प्रधानाधिकारि

णश्चप्रधानाधिकारस्यैव तदधिकारस्यैवेति यावत् अंगेधिकारः॥ तदीयवैदिकांगेधिकारत्वं

तदीयवैदिकांगत्वं च तज्जन्यफलजनकत्वप्रकारेण वेदबोधितत्वं भवति च प्रयाजादेस्तथाअंगवि

धेयोहि तावत्प्रधानसहकारीकांक्षायां प्रवर्ततेनतुफलजनकमात्राकांक्षायां प्रधानविधिं॥ [redacted] ता८

प्रधानज्ञानादेव तदुच्छेदान्नूनयाचपदुकांक्षयायत्प्रवर्तते सतस्यापोहं॥ इति सकलमीमांसकैमतमसि २७

ऽत पादशोदिसहेकारित्वस्यापूर्वंगविध्यपेक्षत्वात् नन्वचनविधोपरः शष्टार्थेऽइतिन्यायादंगविधेरपिरुष

साधनत्वमेवार्यइतिवाच्यं शाब्दबोधस्याकांक्षानुरोधित्वयानविधाविलक्षणप्रधानविधिपरत्वात्

त्रैषमामांसकै[illegible]रभ्युपगमादितिभावः नस्वतंत्रः।नतदधिकारा[illegible]तिरिक्तस्तदीयवैदिको

गेऽधिकारः अंगत्वमंगप्रसंगादितिवेदिकांगत्वभंगप्रसंगादित्यर्थः।तदधिकारातिरिक्तानधिका

रकत्वस्यनिरुक्ततदीयवैदिकांगत्वव्यापकत्वादितिभावः।यद्यपिप्रारंभकर्मोपिंनधिकारस्या ८५४

ग५ पेक्षोचोदितमंगलेऽधिकारत्वान्नायंनियमस्तथापितदतिरिक्ताधिकारेऽयंनियमोबोध्यः।नन्वेताव ०५५४ १५

तापकृतेकिमायातमित्यतआह।नचेतिप्रधानोत्स्वजन्यफलजनकत्वेनवेदबोधितमंगलकत्व

पदंप्रारिप्सितकर्मपरं।अधिकारिविशेषणं।अधिकारत्वविरोधादिति।अधिकारत्वफलप्राप्ति

बंधकत्वयोर्विरोधस्यसर्वसिद्धत्वादित्यर्थः तथाचतदीयवैदिकांगेमंगलेऽनुक्तो विघ्नसा

धिकारत्वमितिभावः।नचसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदित्याकारकोनिर्विघ्नसमाप्तिको [illegible] मंगलमा
तत्र २ चरेदित्याकारकोवाविधिः।तथाचैवंप्रार[illegible]कर्मजन्यफलजनकत्वप्रकारेणवेदबोधितत्वं[illegible]पं रू २
५२ तदीयवैदिकांगत्वंकुतोमंगलेइतिवाच्यं।प्रारब्धकर्मजन्यसमाप्तिर्मेजायतामित्यादिश्रुतिशि
ष्टप्रवृत्तेः।निर्विघ्नप्रारब्धकर्मजन्यसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदित्याकारकस्यैवविधेरु
न्नयनात्तुविधेःसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदित्याकारत्वेपिप्रार[illegible]कर्मसहकार्याकांक्ष ५५
यैवतत्प्रवृत्तेः।प्रारब्धकर्मसहकारित्वस्यात्तदपेक्षत्वाच्च मीमांसकनये आकांक्षानुरोधि
त्वात्तच्छब्दानामितिभावः।ननुकस्तर्ह्यधिकारइत्यतआह।किंत्विति।सात्विति।स्वर्गकामस्यापि
ह्योमःकार्योहमपितथेतिप्रतिसंधानेनप्रवृत्तेः।कामनाज्ञानमपिप्रवृत्तिहेतुरित्यनेनेदंवक्त ३८

से

तस्तुकामनाफलंप्रवृत्तिंप्रतित्रस्वरूपसत्वेहेतुःनतुज्ञातानामानाभावात् नचैवमधिकारत्वानुपप
युक्तआ१ त्तिः[illegible]त्मनिष्ठतयाज्ञातानांस्वरूपंप्रवर्तयतीतितस्याधिकारत्वादितिवाच्यंयद्धर्मेविशिष्टेनष्टस्त
स्यकर्मणःफलजनकत्वंसोऽधिकारइतितल्लक्षणात्नत्वाधिकारनिश्चयःफलांगमितिवा
च्यंस्वरूपसतएवतथात्वात् अन्यथाशौचाचमनादिमात्रकृतमपिस्वकृतमर्जयेत्तन्न
मा ५ चतत्समाप्तयोर्नाभावात् नचैवंप्रायश्चित्तविशेषादौपापानिश्चयेऽपिप्रवृत्तिःस्यात्तत्कामना
ज्ञानमपिप्रवर्तकमितिवाच्यंतावताफलंप्रतितस्यहेतु~~[illegible]~~त्वेऽपिप्रवृत्तिंप्रतित
स्यहेतुत्वेमानाभावात् नहिकाम्यकर्मेप्रवृत्तिंप्रत्यपिकामनाभिलापोहेतुःनांस्ताभिला
पामकृत्वापिकेनचित्काम्यकार्यानुष्ठानात्फलंप्रत्यपिकामनाभिलापस्यैवहेतुत्वपा
स्यात्तंनिश्चयंविनाकृताद[illegible]पितस्मात्फलोत्पा

ऽ इति वाच्यं। तत्र पापानिश्चयस्य अधिकारत्वात् निश्चितपापकर्तृत्वेन वेदबोधनात् न च कामनाभि[illegible]पं विना काम्यकर्मतः फलनिष्पत्तेः ५

श्रमनाज्ञानस्यहेतुत्वेमानाभावाच्चवाक्यप्रयोगंप्रतिवाक्यार्थज्ञानस्यहेतुतयाप्रयोजकत्वस्या

सां॰२ प्यसंभवाविनत्वादिसो॰विस्तरः।[redacted]।अन्यत्रप्रायश्चित्तविशेषादौनिश्चिताधिकार

कर्तृकत्वेपीत्यधिकारनिश्चयस्येवप्रवर्त्तकत्वेपीत्यर्थः संदिग्धाधिकारेतिः[illegible]मंगलेविघ्न[illegible]णा रु२

धिकारसंशयएवप्रवर्त्तक[illegible]इत्यर्थःविघ्नकत्वेनेति।विघ्नस्याधिकारत्वाभावादित्यर्थः।अ

था॰५ भ्युपगम्याहकश्चिदिति।तौ[illegible]चविघ्न[illegible]संशयएवप्रवर्त्तकइति[illegible]नियमोऽसिद्धइतिभावः।द्विती

सं॰५ य[illegible]कल्पेव्यभिचारमाशंक्यापिचेति।यथाश्रुतेदुरितध्वंसार्थिप्रवृत्ताविवदुरितनिश्चयहेतुतायाः

पूर्वंशंकितत्वादनिष्टध्वंसार्थिप्रवृत्तावनिष्टनिश्चयव्यभिचाराभिधानस्यासंगतत्वापत्तेःके

श्रो॰१ चित्तुपूर्वमेवदुरितध्वंसार्थिप्रवृत्तावित्यादौदुरितपदमनिष्टसामान्यपरमतोनासंगतिरि २९

संवत्सरेके १

साङ्कः। तदसत्त्वं तथापि किं चेत्स्यादिवक्ष्यमाणदोषासंगतेरिदमुपलक्षणमेतत्तत्कल्पेपि [redacted]
[redacted]मपीत्यादिना वचनबोधितप्रायश्चित्तग्रहस्यादौ व्यभिचारोपि वोध्यः। तत्तृतीयकल्पमभिप्रेत्या
[redacted]ह किं चेति। फलस्य फलोपधायकत्वस्य तु पा[illegible]यकत्वनिश्चयात्। स्वरूपयोग्यत्वनिश्चयात्।
कृष्यादावित्यादि परास्तं प्रायश्चित्तविशेषादिपरिग्रहः। तथा मंगलेपीति। विघ्नध्वंसरूप
धा ५ फलोप[redacted]यकत्वसंशयेपि महत्त्वातिरिक्तिशेषः। ननु कृष्यादौ सामान्यतः फलावश्यंभावनि सति ५
श्चयोऽस्त्येवेत्यत आह। यद्विचेति। तत्कोन्निश्चयासति विघ्न इति। विघ्नस्य समवहितं न मंगल
मवश्यं विघ्नध्वंसोपधायकमिति निश्चयादिसर्पः। न च कृष्यादौ सामान्यतो निश्चयसंसद्धेतुत्वे
पि वैदिके वैशिष्ट्यं तन्निश्चयो हेतुरिति वाच्यं। अंतरा कर्मनाशो[redacted]दिशंकायां तत्रापि

जलस्पर्श १

स्फप२

।।३०।। विशिष्य तत्संशयात् न च व्यापारवत्ति वैदिके व्यापारावश्यंभावनिश्चयस्तथा तत्रापि तु तरां मनिवो
ढुसंशयेन संशयादितिभावः ननु वैदिके द्वारवैपरीत्यसत्ताने न प्रवृत्तिरत एव वयं [illegible] आश्लि दि२
वि२ षेत [illegible] दर्धो [illegible] मस्य [illegible] विश्वेदेवेभ्यः एकमायचरुं निर्वपेदित्यनेनाविहितस्य तस्य चरुभक्षणस्ये
पूर्णमास ष्टिनिमित्तकयागस्येष्टित्वेन दर्शप्रकृतिकत्वात् प्रकृतिवद्विकृतिरिति न्यायेन दर्शधर्मेष
मेकत्वेपि पूर्वदिने देवतावाहनस्य दर्शधर्मस्याश्लोष रूपद्वारसंशयादननुष्ठानमुक्तं स्य
तथा च मंगले दुरितध्वंसनरूपद्वारसंशयात् कथं प्रवृत्तिरित्याशंकते नान्विति स्यः सादिरकाष्ठनि
मित्तत्वकः इज्यायागः दर्शधर्मत्वे सति दर्शप्रकृतिकत्वे सूत्रप्राप्तिः दर्शधर्मेत्व हि सत्तीति पाठेप्यपा
मेवार्थः अतिदेशेति प्रकृतिवद्विकृतिरित्यतिदेशे सपूर्वः स्याल्लिङ्गेप्यपायां देवतावाहनस्य ज ।।३०।।
तिर

नुष्ठानेदृष्टांतमाह। यथेति। कर्म्मफलः स्वर्गः कलापकः। द्वारवाधेवेनुष्ठ्यरूपद्वाराभावनिश्चयेः यथा।
तानुष्ठानमिति शेषः। व्रीहीन् प्रोक्षति व्रीहीनवहंतीत्यत्र यवादिसाधारण्यापेक्षया व्रीहिपदस्य
जहत्स्वार्थलक्षणया घटत्वादिव्याहतनावनियोगसाधनताविशेषाश्रयद्रव्यमात्रपरत्वेन कर्म्म
वि लं स्वर्गपर्यवदिति निष्कलतादृशानियोगसाधनत्वेनवोधिते कर्म्मफलेप्यवघातसाध्याभावेपिवेनुष्ठ
त् द्वारवाधेपि यथानुष्ठानमित्यर्थः। अत्रेति। द्वारसंशये ननुष्ठानवचनाद्वैदिकप्रवृत्तौ द्वार
व संशयस्यप्रवृत्तिप्रतिवंधकत्वेनादिविभावः यथावेति। वाकारसंवलितपाठपक्षेविध्वंस ध
संदेहेमंगलानुष्ठानानुपपत्तेर्हेत्वंतरमाह यथावेति यथावायेनवायत्नोवेतिपाठः। यथाश्रु
तेः तद्दर्शनेनान्वयापत्तेः शेषं तु पूर्ववत्। अतइति। द्वारस्यसंशयेव्यतिरिक्तनिश्चयेचान

नुष्ठानैर्द्वारा वैपरीत्यज्ञानमात्रस्य प्रतिबंधकत्वकल्पनादिति भावः वस्तुतो मूले वाकारः प्रामादि
कः इति ध्येयं स्पाश्लेषो हि निमित्तमतो निमित्तनिश्चयाभावादेव तत्र न प्रवृत्तिः न तु द्वार
संबंधात्स्पाश्लेषस्याद्वारत्वाभावाद्धिंसाशयेन सिद्धांतपतिता नैमित्तिकेत्याति निमित्तश्रा
न्नुनिमित्तानिश्चयवान् अधिकारी अनुष्ठाता निमित्तनिश्चयः निंकंपप्रवृत्तिहेतुरि सर्पः
पात्रभेदवान् पात्रभेदनिश्चयवान् पात्रभेदनिमित्तके होमे पात्रभेदनिश्चयो यथा निःकंपप्रवृत्तिहेतुरि
त्सर्पः इह स्पाश्लेषनिमित्तके न्यापां आश्लेषवान्ः आश्लेषनिश्चयवान् अधिकारीः अनुष्ठा
ता आश्लेषनिश्चयो निःकंपप्रवृत्तिहेतुरित्सर्पः आश्लेषस्य निमित्तत्वादिति भावः पुक्त मैत्र न
ष्ठानमित्ताप्युक्तं पूर्वदिने देवनावाहनस्यानन्नुष्ठानमित्सर्पः स्पाश्लेषनिमित्तनिश्चयस्य

प्राधान्ये प्रवर्तकत्वेनांगेपि प्रवर्तकत्वात् तत्र प्रवर्तकस्य तदाप्यवैदिकांगेपि प्रवर्तको नियमादृत
एव प्रधानचिकीर्षोदेरपि वैदिकांगे प्रवर्तका नियमादृत एव प्रधाःत्वं मह्लतेवविघ्नध्वंसो नानुमि
तं किंतु व्यापार एवातस्तत्संदेहे त्वनुष्ठाने त्र किंचिद्बाधकमिति भावः ननु यत्राप्तवाक्यादिना पूर्वदि
नेभक्त्याश्लेषनिश्चयस्तत्रावाहनप्रसंगः न चानिमित्तस्यापि स्वरूपसतो हेतुत्वान्न तत्रापि तदनुष्ठा
नमिति वाच्यं तथा सति क्षयाहनिमित्तकश्राद्धे पूर्वदिने क्षयाहाभावात् तदंगनिमंत्रणमिष ध
भोजनादिकरणापत्तेरिति चेत् अत्र पूर्वदिने भक्त्याश्लेषनिश्चयास्तत्र पूर्वदिने देवतावाहनस्ये
ष्टत्वात् प्रकारांतरेणापि पूर्वदिने देवतावाहनानुष्ठानमुपपादयति अपि चेति तदंगानुष्ठा
नो तदाप्यवैदिकांगस्य देवतावाहनानुष्ठानं प्रधानकर्तव्यतानिश्चयास्यवैदिकांगे निःकंपं

प्रवर्तकत्वात्कर्तव्यमिति निश्चितेस्मादिस्मृतेरितिभावः।तन्निश्चयःऽसाकर्तव्यतानिश्चयःन
चैवंक्षया[illegible]निमित्तकश्राद्धादावपिम्लाशौचादिसंदेहेनकर्तव्यतासंदेहात्पूर्वेदिनेतदंगोमि
रामिषभोजनाघकरणपातिरितिवाच्यं।तत्रापितत्कौदिनामानसकर्तव्यतानिश्चयात्तस्मान्न
थानुनन्निः।कंयंक्रिय।तएवयद्वासकलशिष्टाचारान्यथानुपपत्त्यातत्कउत्कटकोटिककर्त।
व्यतासंशयस्येवप्रवर्तकत्वंतदतिरिक्तस्थलेतन्निश्चयोहेतुरितिवस्तुतस्तुरदमभ्युपगम
वादेनप्रधानकर्तव्यतानिश्चयस्यवैदिकांगप्रवृत्तौनदंगफलैक्यकारणत्वेमानाभावादतःप्रथम ग ३२
पक्षमेवोपसंहरति।अतइति।अ।प्रधानस्यापेक्षेपिन्यायांयोऽधिकारःप्रवर्तकस्यास्याक्षेपान्
मितनिश्चयस्य[illegible]पूर्वेदिनेऽभावान्ननदापवैदिकांगेदे[illegible]वनावाहेऽधिकारःप्रवर्तकइत्यर्थः।यद्वा

ने१ लिंकंप२

धिक्रियतेऽनेनेत्यधिकारः कर्तव्यतानिश्चयः तेन प्रधाने कर्तव्यतानिश्चयाभावान्नवैदिकेंगदेव
तावाह्नेऽधिकारः निःकंपप्रवर्तनेकर्तृत्वमर्थः।तथाचरमपक्षस्यैवायमुपसंहार इति ध्येयं।ननु तथा
पि स्वक्रियाश्लेषरूपनिमित्तनिश्चयाभावेपि यदि न स्यात्ततः किं स्यादिति न्यायेन [illegible] कंपप्रवृत्तेनैवाधिका नि:३
भावेन तादृशाप्रवृत्तस्यापूर्वेद्दिनजनितादेवतावाहनानाफलोत्पसंग इत्यत आह।यदीत्यादि।संदिग्धे निश्च४
परलोकेपि स्यान्नमेवाशुभं जने।यदि न स्यात्ततः किं स्यादस्ति चेन्नास्तिको हतर इति न्यायेनेत्यर्थः
कुपोत्तपूर्वेद्युर्नेसंकल्पं करोति तदापि।[illegible] अनधिकृतकर्तृकत्वेन।निःकंपप्रवृत्तिजनकनिमित्त
निश्चयाभाववत्कर्तृकत्वेन।निष्फलं स्यादिति निष्फलं भवतीत्यर्थः।निमित्तनिश्चयाभाववत्कर्
तृकत्वेनः।निष्फलं स्यादिति।निष्फलं भवतीत्यर्थः।निमित्तनिश्चयस्य स्वप्रयोज्यनैमित्तिके स्या[illegible]

द्वारा तज्जन्यव्यापारं प्रति हेतुत्ववत्तदीये वैदिकांगजन्यव्यापारं प्रत्यपि स्वप्रयोज्यतदंगद्वारा हेतु-
त्वात्ः न चैवमुपराग श्राद्धादावपि निमित्ताभूतोपरागादिसंशयात्तत्कृतस्य तद्वैदिकांगं पूर्वदिने स्य २
निरामिषादिभोजनस्य निःफलत्वापत्तिरिति वाच्यं। दृष्टत्वात्। तावद्यद्य[illegible]परागसंशयेपि शिष्टाचारादुक्त- तं त्रो ३
४ कालिकनिमित्तज्ञानमेव हेतुः तदतिरिक्तस्थले एव निमित्तनिश्चयो हेतुरिति भावः। ननु तथापु-
३५ तरदिने स्पर्शाश्लेषे ज्ञाकत्वेन तन्निश्चये च जाते देवतावाहनकरणासंभवात्तदपि देवतावाहनं
फलजनकं स्यादित्यत आह। स्पर्शाश्लेषइति। निश्चयेपीति। सतीति शेषः। नावाहानं। ज्ञोत्तरदिनेत्तमा- कं ३
वाहनं फलजनकमिति शेषः। अंगस्य तज्जनितांगापूर्वजनकस्या[illegible]वाहनबाध एव आवाहनस्य सफ-
लत्वबाध एवान्न तु पूर्वदिने देवतावाहनाकरणे स्पर्शाश्लेषे ज्ञादेः कथं फलसिद्धिः। अंगहानेः। नच ३३

तधा२

वस्यैव फलमिति चेन्न। सकलवैदिकमीमांसकैः पूर्वेदिनेतदकृत्वापि र्गानुष्ठानात्। न चात एवं त
त्र तस्यांगत्वमिति वाच्यं। प्रकृतिविकृतिन्यायेन तदंगत्वस्यावश्यकत्वात्। न्यायलब्धस्य सहकारित्वेस्या
पि मीमांसकैर्विधौ मानाभ्युपगमात्। न च नित्यवन्नैमित्तिकेपि क्वचिदंगहानावपि फलसिद्धिरिति वा
हि च्यं तत्र पूर्वेदिनस्यांगस्य बाधे उत्तरदिने देवतावाहनापत्तेः किंचिदंगहानावपि कर्मनिष्पत्त्या
भ्युपगमे तत एव यागनिःपत्तेः संभवेन प्रयत्नगौरवादंगाननुष्ठानापत्तेश्चेति मैवं स्या श्लेषणसं
शयस्यत्वेतस्यानंगत्वात्। प्रकृतिविकृतिन्यायेनांगत्वे कल्प्यमाने यत्र न बाधकं तत्रैव कल्पनात्
अत्र तु अधिकाराभावस्यैव बाधकत्वात्। यत्र तु आप्तवाक्यादिनास्पष्टाश्लेषनिश्चयस्तत्र पूर्वेदि
नेतत्कर्तव्यमेव अन्यथांगबाधात् अत एवैकादशाहक्रियमाणेऽधिवासांगकः यागाप्रकृतिभ

ग्निर बाधर

तेवृषोत्सर्गेधिवासोनांगंकान्तिक्यादिक्रियमाणेत्वंगमेवएवमशौचमध्येक्रियमाणकर्मणिसंध्यायांनां
गत्वंतदतिरिक्तस्यत्वेंगमेवप्रकृतिर्विकृतिस्थायेनांगत्वेकल्प्यमानेयत्राशौचादिकंतरंवानवर्ततेत
त्रैवांगत्वस्यकल्पनादितिदिक्।।प्रकृतेऽनुष्ठानमुपपादयतिमंगलेत्विति।।विघ्नज्ञानवानितिविघ्नज्ञा
नमात्रंकारणमित्यर्थः।।नचैवंद्वाराभावनिश्चयत्वेनप्रतिबंधकत्वेगौरवंलाघवात्तज्ज्ञानत्वेनप्रति ज्ञा
बंधकत्वस्योचितत्वादितिवाच्यं।।आचारानुमितफलाविघ्नज्ञानमात्रस्यकारणत्वेबाधितेप्रामाणि
कगौरवस्यादोषत्वादितिभावः ननुनैमित्तिकेनिमित्तनिश्चयवानधिकारीत्युक्तंनतक्थंविवाहादिनि
मित्तसंशयेपिनैमित्तिकश्राद्धानुष्ठानसंतिंसंमिसतन्नाह।।भविष्यंतीति।।तत्राचारवश[illegible]ज्ञानमात्रमे दि
वाधिकारहृत्यर्थःनैमित्तिकेनिमित्तनिश्चयवानधिकारीतिनियमोवृषोत्सर्गादावितिभावः।नचव[illegible] ३४

न्तिमित्त २

न१ होँनिमित्तकं तु सामंतोन्नयने द्विवद्विवाहे श्राद्धमंगमेव तथा च तत्त्वं देहे पितत्र प्रहेतौ न किंचिद्बाध
कमिति कथं भविष्यदिति मंयोच्छितिरिति वाच्यं। न ततनुगृहप्रवेशादौ लौकिके विवाहादौ च वृद्धि
परंतु श्राधं नांगं गैरष्वौ पुंसवने चैव सामंतोन्नयने तथा। एतेषु च प्रधानेषु श्राद्धं कामं गमिष्यते इति वच ने
नान्नैमित्तिकमेवेत्यभिप्रायः। अन्ये तु ननु इत्साकत्तेव्यतानिं पूर्वदिने जदंगानुष्ठानं मित्सपुत्कं। श्रव्यभावे
विवाहसंदेहे पितदंगानुष्ठानं मित्सपुत्कं। विवाहसंदेहे पितदंगाभ्युदयिका चैत्यादि सत्त्वऽ आहुम २
दि३ विष्पंनाशाहुः मंगलेव्यापाराभावेन प्रारब्धकर्मीयं वैदिकांगत्वासंभवात् माशंकनेनान्विति। अंगा
नांतरायं वैदिकांगानांतरायं वैदिकांगत्वं च प्राक्निरुक्तमेव यथा श्रुते तेलौकिकांगे व्यभिचारात्प्रा
तेः यागादेरपि शरीरात्मादेः सहकारितायां न प्रांगता श्रयजपात यान त्रापिव्यभिचारात् यतेश्वा

[illegible]

प्रधानविधिविधेयत्वमिति न कर्तव्यताबोधकविधिसाकांक्षविधिवैधित्वनियमइत्यर्थः यथा
श्रुतेर्दर्शादिप्रधानविधेः प्रयाजाद्यंगाविधायकतया प्रयाजादौ व्यभिचारापत्तेः ग्रंथादिसमाप्तौ ग्रं
थादिसमाप्तिस्थले प्रधानविधिरस्ति प्रधानेमंगलविधिप्रकारीभूतमंगलनिष्ठस्वसहकारिताके
५४ प्रारब्धकर्मणि विधिरस्ति तथा च कर्तव्यताबोधकविधिसाकांक्षविधिर्वैधित्वस्य तदा यवैदि
ग५ कांगत्वव्यापकतया व्यापकाभावान्नेले प्रारब्धकर्मवैदिकांगत्वासंभव इति भावः। ननु प्रेक्षा
[illegible]षेवं विधित्वमेत्तं गौरवात् किंतु तद्बोधकप्रमाणविसाकांक्षविधिविधेयत्वमेव तदा यवै
दिकांगत्वव्यापकं लाघवात् तच्चानुमानादिलौकिकप्रमाणमादाय संभवत्येवेत्यत आहुः। नैवे ३५
ति न वेत्यर्थः। शास्त्रं मंगलबोधको वेदः एकदेशः। साकांक्षत्वस्य लौकिकप्रमाणस्य निरपेक्षत्वा

त२ चात्रे२

दिति श्चाकांक्षायाः शब्दमात्रधर्मेतया आकांक्षापामनिरूपकत्वादित्यर्थः तथा चैतद्[illegible]ं मंगलेना। पि १
स्तीति भावः आपूर्वजनकानां मपूर्वद्वारा तदापवैदिकांगानां तथात्वात्‌ तद्विधिविधेयत्वनि
यमात्‌ तथा चोक्तनियमो प्रयोजक इति भावः केचित्तु तथा चापूर्वजनकत्वमुपाधिरिति भाव इ
यां त्याकुस्तद्सत्वैं गांगादिप्राणायामादौ भेषजपानांग भेषजातिमंत्रणादौ च साध्याव्यापकत्वादेते
षांपापनो[illegible]दिद्वारैवांगत्वाव्यभिचारमप्याह। आचारेति। प्रधानविधिं विनापि प्रारब्धकर्मावि।
धिनापि तदंगत्वविधानाच्च मंगलस्य प्रारब्धकर्मजन्यसमाप्तिजनकत्वप्रकारेण बोधनाच्च त
था च साध्याभाववतो मंगलस्यैव निश्चितहेतुमत्वात्तत्रैव व्यभिचार इति भावः॥ यथा च मंगलवि
धेः प्रारब्धकर्मजन्यसमाप्तिजनकत्वप्रकारेण बोधजनकत्वं तथोपपादितमध्यास्तां तावत्‌ ऽभ

तथाविधाचारानुमितश्रुत्या ३

यत्रैवविधित्वमंतंत्रगोरवादिसाशयेनाह॥ अपिचेति। प्रधानकर्तव्यताबोधकापेक्षणायबोध
कर्तव्यताकत्वमित्यर्थः। प्रयोजकं। वैदिकांगत्वव्यापकमिहापिमंगलेपिप्रतिबंधकाभावसमं
गलजन्यविघ्नध्वंसस्यसकलकार्यहेतुत्वेनसकलप्रारब्धकर्मजन्यसमाप्तिहेतुत्वेनलौकिकप्र
माणस्यापिप्रारब्धकर्मकर्तव्यताबोधकलौकिकप्रमाणस्यापितत्सापेक्षत्वात्। मंगलकर्तव्य
म ताबोधकसापेक्षत्वात्। एतद्व्यापारेतिः। आपेक्षापादुर्वेद[illegible]त्वात् ननुतद्देशकालसहकारिणैवव्यापा
कं२ रजनत्वस्यतदापूर्वविशेषकांगत्वव्यापकतयामंगलस्यापारब्धकर्मवैदिकांगत्वेनतद्देशकालसहका ३६
रेणैवव्यापारजनत्वस्यतदापूर्वविशेषकांगविघ्नध्वंसजनकत्वं तन्न चेष्टमितिदेशांतरेकालांत प२
रेपिशिष्टैर्मंगलाचरणादिसाशंकतेप्रागाद्विवादिति॥ अंगव्यापारादिवसपेः प्रधानदेशकालान्वयःप्रा
स्या२

पारत्वदेशकालसहकारिणैवव्यापारजनकत्वं तदंमे। तद्धेदिकांमेक चिद्धतिमहन्यः पाटः तत्र
पागाद्वियत्प्रधानंतद्देशकालान्वयः यागाद्वंगे मंगलैस्यादित्तिपेः यद्यपि स्फलदेशकालावा पि २
दापमंगलस्यापितदुभयान्वयसंभवः सूक्ष्मकालदेशावादाय प्रयाजादेशरणसंभवास्त्वेचापि था ३
प्रधानकर्तव्यतावोधकप्रमाणेन पादशोपराह्णादिकालेदक्षिणाप्रवणादिदेशप्रधानंतु म्ल ४
धानंवोधितं वैदिकागानां तथाविधदेशकालेसहका[illegible]णैवव्यापारजनकंनियमरस्यथः। रि ५
लौकिकस्यप्रधानत्वेतुदेशकालनियमःकेनापिनवोधितइतिभावः साधारणइति अंगेवेदि अ ६
कांगेतदन्वयात्प्रधानेदेशका[illegible]सहकारेणैवव्यापारजनकत्वानियमात्अत्राप्यत्वेजनन ल ७
कांगत्वमात्रंशिखावंधनेव्यभिचारात्इति तद्वारणायासाधारणेत्यसाधारणत्वंचयाचककमो ति ८

भे६२ गात्वंशिखाबंधनस्यापिवामांगमबोधितायत्नंगत्वेननतथात्वात्किंतुवेधफलंतन्नकर्ता[illegible]छि
दैकत्वपावद्विच्छिन्नस्यानंगत्वंनचशिखाबंधनेनतथावकुत्तरकर्मोगत्वात्तद्दक्षिणागमबो ।७१
धितपावत्क्रमोनंगत्वंवानतुशिखांगकर्मापावक[illegible]मौनमत्वेनतदितिकेचित्आसाधारणत्वमात्रं गा२
पापक्षपद्धारायोगांभूगेत्वेआसनप्राणायामादौव्यभीचारीतितद्वारणायापूर्वेजनकेतिअ
पूर्वेजनक[illegible]त्वंअन्यपासमासिकामनया[illegible]दिनांतरक्रियमाणेशिवपूजादिनृपेमंगले
आनुषंगिकादृष्टजनकेव्याभिचारायतेःनचपूर्वेद्दिनविहितानाधिवा[illegible]सात्त्वमेधांगम ३७
नाश्वरक्षणलक्ष्मीपूजनांगचतुष्पदीपनादौव्यभिचारइतिवाच्यंविशेषविधिंविनेतिवि
शेषणात्॥ननुकेशस्येतिसंयोगःविशेषःशिखानद्धंधनेचतंदनुकूलक्रियासाचनांगीकिंतु
नापूर्वेलांगत्वं

शिखैव विशिखेति श्रवणानन्तरस्याख्लनापूर्वद्वारा अंगत्वं स्थिरत्वेन परमापूर्वकालपर्यंतस्यापित्वा
त्तथा च किमसाधारणं त्वविशेषणेनापूर्वजनकत्वदलेनैव वारणान्न च शौचादिहेतुमूत्रहणा हृ
दौव्यभिचारवारणायदिति वाच्यं तस्याप्यपूर्वजनकत्वात् अशुद्धात्मकप्रतिबंधकाधूमध्वंसरू कृपु
पत्वात् शौचपदार्थवत्स्येति मैवं शिखामात्रं हि नांगं किं तु मंत्रविशिष्टैवान्यथा मंत्रोपदेशवैय पुजन्देप
र्थ्यात् विशिष्टाच्च बन्धनपरमापूर्वपर्यंतस्यापि नीमंत्रस्यास्थिरत्वात् अतोदृष्टद्वारमावश्यकं न का१
च विशिष्टस्य तावत्कालानवस्थायित्वेपि न क्षतिः कारणतावच्छेदकस्यापूर्वसत्त्वस्यापेक्षित ४
त्वादिति वाच्यं तत्पूर्वसत्त्वमपेक्षितमित्यत्र व्यवपित्तत्वात् अन्यथा व्यभिचारात् तन्मास्तु वा का
रणतावच्छेदकस्य पूर्वसत्त्वमपेक्षितं तथापि मंत्रपूर्वकशिखाबंधनानंतरं जुटिकाबंध

२ अ० कुं ५ ४२६ ७

नादिकालिकराभिघातादिनामंत्रपूर्वकसंयोगविशेषात्मकशिखानाशेपिकर्मणोंगवैगुण्यवारणा
यादृष्टद्वारमावश्यकं। नचादृष्टस्यद्वारत्वेऽदृष्टोत्पत्त्यनंतरंमोक्षणेपिकर्मसांगंस्यादितिवाच्यंमो
व क्षणस्यैवप्रतियोगिजन्यत्वसंबंधेनादृष्टनाशकत्वात् मोक्षणंचर्मभासंयोगविशेषध्वंसमात्रं
ष्ठ न्यासत्तिजुष्टिकाबंधादिकालिकराभिघातादिनातादृशसंयोगविशेषनाशेऽदृष्टनाशात्कर्म
णोनिरंगत्वापत्तितादृशस्यान्न किंतुतादृशसंयोगविशेषसामस्यसमहितोत्पत्तिकमंत्रपूर्वकतै ष्ठु
तं त्संयोगविशेषनाशेवमोक्षणमितिभावः। स्वांमानुयापिनस्तु निरुमोक्षणंनतददृष्टनाशे ष्ठु
गं कंमोक्षणेपिकर्मसांगुण्यंभवत्येव किंतुसदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेनत्विनेनसार्वका त्य ३८
लिकाशिखाधारणस्यापिविहितत्वायातदकरणात् [illegible] षस्यप्रत्यवायमात्रंनचस्वजन्य
ष्ठ

[illegible]
[illegible]

परमापूर्वे स्यत्तदपूर्वेनाशकत्वेएकैवशिखयानानाकर्मानुष्ठानस्थले प्रथमकर्मजन्यपरमापूर्वे
तौवतत्तस्यापूर्वेनाशाद्द्वितीयादिकर्मणोऽंगवैगुण्यापत्तिरितिवाच्यंप्रथमकर्मजन्यपरमापू
पूर्व वैलोवैंबितुदंनाशोप्यवस्थितशिखयांपुनरपूर्वोत्तरकल्पनातुनवंमंत्रपूर्वकशिखायाउत्स
त्तिसंबंधेनैवापूर्वेत्तनकत्वमन्यथाधारावाहिकापूर्वोत्पत्तिप्रसंगादिति[illegible]कथमवस्थित
म शिखापापूर्वेतोऽत्पत्तिरितिवाच्यंशिखाजन्यापापूर्वंप्रतिशिखाजन्यापापूर्वेस्यप्रतिबंधक
त्वादेवधारावाहिकापूर्वेनुत्पत्तेःक्रमिकशिखादपस्थलेद्वितीयशिखापापूर्वोजननेपिक्षति प्र
विरहात्प्राथमिकशिखाजन्यापूर्वेएवकर्मसांगत्वोपपत्तेरित्याहुःवंद्धशिखात्वादावितिशि
खावंधनादाविसर्थःतेनवंधनांगत्वेपिनक्षतिःनप्रधानदेशकालान्वयःनप्रधानेदेशकाल
पद्वाबंधशिखादावित्यर्थः १
नस्वा १

ह१ वे१

स[illegible]चारेणैवांगापूर्वेन न कल्वानियमः नै[illegible]तिस्वतसिद्धेः दुरितकार कारणाभावप्रयुक्तेः निष्फ

धा लेविघ्नध्वंसानुपधायकध्वंसप्रतियोगिनोपिद्रुतुत्वादिभावः त[illegible]दे प्रामाण्यमिति विशेषणा दे२

म् न विघ्नध्वंसंप्रत्यपि जनकताबोधकस्य निर्विघ्नसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदिति विशिष्ट

समाप्तिकारणताबोधकवेदस्याप्रामाण्यमित्यर्थः यद्यपि फलोपधायकत्वं न विध्वंसे किं घ

तु स्वरूपयोग्यत्वं तस्य च सहकारिविरहेण क्वचित्फलानुपधानेपि संभवात्कुतोऽप्रामाण्यं नकं४

स्य३ तथापि सांगवैदिककर्मत्वं व्यापकं फलोपधानमतस्तदभावेन सांगत्वस्मिन् सांगवेदबो

धितकर्मत्वाभावः सिध्यंन तद्बोधकविधौ वेदत्वाभावमादाय सिध्यति वेदत्वाभावश्च सि

ध्यन्नात्राबद्धत्तदुपजीविप्रमाणातिरिक्तप्रमाणजन्यप्रमितत्वमित्यविषयर्थकं[illegible]के तस्मिन्प्रमा ३०

धे२ र्थ१

णत्वाभावमादायैवपर्यवसन्नोतिक्रमेणाप्रामाण्यंस्यादितिभावः लोकावगतकारणेदु तिहि
यस्मात्तल्लोकावगतकारणेदुरितेसन्नातियोजनेवेदेनवेदसहकृतप्रमाणंतरेणवेदस्य
फलौ पु ३ दोनाधायकत्वाबोधकत्वापर्य[illegible]क्षनासंगतेः नस्यमंगलंतध्वंसजनकत्वंदुरितध्वंसोप स्य
त धायकत्वंनंदुलंघ्यनलोकावगतकारणंदुरितंविना । नयाचदुरितध्वंसजननेदुरितस्या
प्यंगतयासांगत्वाभावादेवतत्रविशिष्टाभावसिद्धिः ननुवेदस्यप्रमाण्याभावादितिभावःए
तदेवदृष्टांतेनदृढयति अतएवेति निषिद्धानुष्ठानमित्युपलक्षणंविहितानुष्ठानम
पिनधर्मजनकमित्यपिबोध्यंमंगलकारणइति निष्फलत्वादितिभावः विघ्नज्ञानवत्तु इति
तथाचसर्वेषांशिष्टानांनित्यवनुष्ठानमेवासिद्धमितिभावः संप्रदायः मीमांसकसंप्रदायः
दे

स्यान्निष्ठ२ कं१स्यसोत्पत्य२ मै२

इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतयेत्यारभ्य संप्रदायविदां मतं तद्दूषयति मैवमिति मंगलव्यापारभू
या तविघ्नध्वंसव्यापिन्प्रत्यवच्छेदकजातीपत्तीसंबंधेन फलीभूतसमाप्तिकत्वे शरीरनिष्ठ
तया समाप्तिकारणत्वं तत आश्रयतासंबंधेन तादृशात्मनिष्ठतया वा आ[illegible]व्यभिचारमाह मं धे२
गलं विनापीत्यादिना मंगलं विनापि ऐहिकमंगलं विनापि प्रवस्पना[illegible]स्तिकेति प्रमत्तनास्तिक
शरीरैकत्वेत्तासंबंधेन ससमाप्त्युत्पत्तेरित्यर्थः तथा च ऐहिकमंगलमंतरेण समाप्तिकत्वेऽपि भावेन४
त्तिशरीरे विघ्नध्वंसोत्पत्तेरसंभवात् ध्वंसोत्पत्त्यवच्छेदकजातीयत्वसंबंधेन विघ्नध्वंसो व्यभि
चार इति भावः ननु जन्मांतरीयशरीरकृतमंगलादेव प्रमत्तादिशरीरे विघ्नध्वंसोत्पत्तिरि
त्यत आह न चेति तेन विनापि जन्मव्यवहितपूर्वक्षणे तेन विनापि सिध्यतः उत्पादनं तदंग ४०

तत्कारणं तथा च जन्मांतरकृतमंगलान्नास्तिकशरीरे विघ्नध्वंसोत्पादे विघ्नध्वंसं प्रति मंगलं कारण
मेव न स्यात् अव्यवहितपूर्ववर्त्तित्वस्य कारणताशरीरत्वादिति भावः। अन्यम[illegible]पेत्याशंकते नन्वे मिर२
ति जन्मांतरीयमिति जन्मांतरीयमंगलजन्मांतरेऽस्तु सैव विघ्नध्वंस इत्यर्थः। ततः प्रमत्तकर्तृक ग्र३
र्तृकसमाप्तौ कारणं जन्मांतरीयग्रंथमुद्दिश्येति जन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्येत्यर्थः। त
था च जन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्येत्यर्थः। तथा च जन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्य मंग
ले शिष्टप्रवृत्त्यापत्त्या पर्योक्तक्रमेण मंगलजन्यविघ्नध्वंसस्य न समाप्तिकारणत्वमिति भा
यथा वः पुत्रेष्टिरपि जन्मांतरीयग्रंथमुद्दिश्य मंगले शिष्टप्रवृत्त्यापत्त्या पर्योक्तक्रमेण मंगलजन्य
विघ्नध्वनपा[illegible]पाराभृत्त स्याद्दृष्टस्य हेतुत्वं तथात्रापि विघ्नध्वंसस्य आत्मनिष्ठतयैव हेतु

२ पुत्रमुद्दिश्य क्रियमाणैस्तथा मंगलमपि जन्मांतरीयसमाप्तिमुद्दिश्य क्रियतामिति भ्रमेण शंकते नन्वेति तथा चैत्रैः तुम तथा जन्मांतरीयपुत्रमुद्दिश्य रिष्टेः कारण
प्रसंगरूपबाधकस्य सत्त्वादिति
अनया २

म१ त्य१
मितिभावः धर्मं नियच्छंदूषयति तत्रेति कामनाश्रवणादित्यस्य जन्मांतरीयपुण्यमुद्दिश्यापि शिष्टै
:करणादितिशेषः इह त्विति फलमित्यंतमेको ग्रंथः प्रारिप्सितसमाप्तिकामनया या मंगलाचा
रः प्रारिप्सितसमाप्तिकामनयैव मंगलाचारजन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्य मंगलाचार इति
पावत्तं पैचव्याप्यत्वावच्छेदकजातीयत्वसंबंधेन फलीभूतसमाप्तिकत्वं शरीरं विघ्नं तयामं
गलजन्यविघ्नध्वंसं[illegible]समाप्तिकारणताबोधकत्वेनैव वेदानुमानात्वेदस्यानुमेयत्वा
त् आसन्नसमयेति मंगलानुष्ठानसन्निहितसमयेल्पपः फलं फलोपधानात्मकमंगल
जन्यतात्रयः आसन्नसमयस्य विशेषणत्वमभिप्रेत्य शंकते नन्विति स्ववृत्ती[illegible]ति आधेयतया ४१
मंगलफलीभूतसमाप्तीनां परस्यिवायकत्वादित्यर्थः तथावतत्र मंगलकार्यत्वानन्वयेपि नस्य

యూం సమాప్తిజనకేష్ణాతం విఘ్నధ్వంసందాల్పశేకృత్య మంగళం న ౨

त्तिरिति भावः तस्मादिति व्यभिचारात्। नास्तिकसमाप्तौ स्वोत्तरत्वावच्छेदकजातीयत्वसंबंधेन मंगलज
न्यविघ्नध्वंसस्य व्यभिचारात् न तदंगमिति न स्वोत्तरत्वावच्छेदकजातीयत्वसंबंधेन फलाभात्समा
प्तिकत्वे शरीरनिष्ठत्वं स्वांगत्वादिति पूर्वमभिधानात् विघ्नस्थलीयसमाप्तिजनकमित्यर्थः॥ यद्यपि
सतिविघ्ने तद्ध्वंसद्वारा तत्स्वांगत्वादिति पूर्वमभिधानात् विघ्नस्थलीयसमाप्तित्वमेव कार्यतावच्छे
दकं तथा च नास्तिकशरीरकर्तृकसमाप्तौ कुतो व्यभिचारः तथापि तत्त्वेकासमाप्तेः कार्यतानवच्छेदकानं
तत्वात् न च तादृशसंहितत्वस्य कार्यतावच्छेदकत्वं वेदेन न बोध्यत इति वाच्यं कारणतां त्वं हि वेदो बो
धयति कार्यतावच्छेदकं चोत्तरकालकल्प्यं तथापि विघ्नस्थलीयत्वं विघ्नवज्जातीयशरीरकर्तृकत्वं कत्वं तत्वेन त
द शरीरनिष्ठकृतिजन्यत्वं तथा च कृतौ समाप्तिजनकतायां गृहीतायामेव मंगले समाप्तिकारण

वि

[illegible]

तायह संभवादन्यथासिद्धिरतोनंतकार्यतावच्छेदकं किंतु समाप्तित्वमात्रमतो नास्तिकसमाप्तिरपि कर्म
तावच्छेदकाक्रांतेति भावः। एतच्चोपलक्षणं विघ्नवजातीयशरीरनिष्ठकृतिजन्यत्वस्य समाप्तित्वस्य वा।
नुगतस्याभावादानंतकार्ये कारणाभावापत्तेश्चेत्यपि बोध्यामामांसकैकेकदेशिमतमाह अन्यथेति
तिप्रधानं आरब्धकर्मणो नांगं नारब्धकर्मे अन्यसमाप्ते श्वरमवलोन्नरूपोवा एतत्त्वापूर्वद्वारकत्वे लौकि
कफलांगत्वविरोध इति पूर्वोक्तदोषवारणायाऽभिहितं आरब्धकर्मे समाप्ते आरब्धकर्मसमाप्तिः फलं तस्य
फलं साचातींद्रियत्वेन लौकिकैवेत्ययं भावः। नन्वेवं विघ्नध्वंसकामनया मंगले शिष्टप्रवृत्तिर्न स्यात्
दिसूत्रेष्टापत्तिमाह तत्कामइति। आरब्धकर्मफलोत्पत्तिकामननैव मंगले शिष्टप्रवृत्तिजनिका न तु वि ४२
घ्नध्वंसकामनेत्यर्थः तथा च श्रुतिरपि तत्परैवान्ते पानं तु निर्विघ्नसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदि साका।दिको।

तिभावः कार्मोदिष्ट्यादिपदात् कर्तृत्वं धनयोः परिग्रहः अन्यदापिप्रारब्धसमासिककर्मेपाकालाप्तिरि
मिति अपूर्वजननपालितिशेषः आरंभसमयेकृते व्यक्ताबोधस्यनादितिप्रारब्धकर्मेपूर्वसमकर्त
व्यानाबोधनादित्यर्थः तत्पावनतज्जन्यापूर्वस्य तत्कालादर्शसमयस्यापिहेतुत्वादन्यदातत्कारणाप्रा
यपूर्वमित्यर्थभावः आग्नावैष्णवमितिद्वादशः।। अग्नावैष्णवमेकादशकपालंचरुं नि निर्वपेदि
त्यर्थः यद्यग्निदेवताकवैष्णवदेवताकमेकादशकमालं निर्वपेदित्यर्थः अग्निश्च विष्णुश्च अ
ग्निविष्णूतेदेवतेऽस्येतिव्युत्पत्तेः प्रधानायोः दर्शजन्यफलजनिकायाः कर्तव्यत्वमितिबोध्यते
इतिशेषः ननुमंगलस्यांगत्वेगावैगुण्याभिप्रायात् नाय सा आरंभासमये अवश्यंतत्कारणंमपु
ष्यते अनंगत्वेचारंभसमये अवश्यंकर्तव्यंतत्कारणं न हि आरंभणीयादर्शस्यसमयेऽवश्यंक्रि

गु३०५०४६

यत्नइतिनियमइत्यत्र आह कामनोपाधिकार्ये त्वेति फलं न स्वकामनाधीनेच्छातन्मप्रवृत्तिविषयत्वे
पीत्यर्थः ॥ आरंभसमये आरब्धकर्मप्राक्समये आरंभ्यतापादशे च समप्रब्धकर्मसमाप्तिसंबंधिना आरब्ध
ना कार्म्णीसत्यर्थे आरब्धकर्मकत्वांऽपापत्वेन तादृशेऽस्मिन्निष्टसाधनत्वेन अवश्यं तदनुष्ठाना
दि अवश्यमारब्धकर्मपूर्वसमयेन स्यात्तानादित्यर्थः तथाचेष्टसाधनताज्ञाननियमेनिच्छा
नियमात् प्रवृत्तिनियम इति भावः ॥ नन्वेवं यत्रोत्पत्तिकामनां विना आरब्धकर्मोत्पत्तिकामनां विनै
व कर्मारंभस्तत्र मंगलं नानुष्ठीयेतेत्याशंकते नचेति काम्यत्वे आरब्धकर्मोत्पत्तिकामनाधीनका
मनाविषयत्वे परिसमाप्तिकामनां विना आरब्धकर्मोत्पत्तिकामनाविरहे समाप्तं कर्मोत्पन्नं क ४३
र्मे अअलं समर्थे फलार्थिनः ग्रंथप्रयोजनकीत्यर्थिनः समाप्तौ उत्पन्नौ अवश्यंभावादिति तदभा

५०९२

वेऽननुष्ठानमिष्टमितिभावः विहितेति विहितजन्यप्रधानापूर्वत्वादित्यर्थः विहितजन्यप्रधानापूर्व
स्यफलसंपादकाशेषकारणसंपादकत्वनियमादितिभावः अत्रफलपदस्येष्टपरतयापिव्य
भिचारावारणायविहितजन्येतिविहितत्वंलिङ्वदनिष्टाननुबन्धित्वेनदवोधितत्वं तेनश्येनजन्य
पापेनव्यभिचारः अतःप्रधानपूर्वेति अजनितप्रधानपूर्वांगापूर्वेव्यभिचारवारणायप्रधानेत्य
न पूर्वविशेषणं प्रधानेत्यस्य विहितैःसहान्वयेऽङ्गप्रधानोभयपरत्वेपशिखादिनाऽङ्गविधेपाऽजनिते
पूर्वेव्याभिचारापत्तेः फलशिरस्कापूर्वमेवप्रधानापूर्वं तेननदक्षिणादिविनाकृतप्रधानजन्यापू
र्वेणव्यभिचारः कालेनाघनाश्यत्वमप्यपूर्वविशेषणं तेननत[illegible]श्येनव्यभिचारः फलोपधायकत्व
स्यसाध्यत्वात्स्वनरूपयोग्यत्वस्यमंगलत्वन्याहृष्टेपिसत्वाद्दिवससाध्यापूर्वेसत्रप्रतिप

ना॰२

दुरित ध्वं अ

स्वतंत्रप्रकृत्याप्रतिबंधात्फलोदयइत्यभ्युपगमस्तेतदाऽप्रतिबंधकत्वेनापात्वैपूर्वविशेषस्याय
मितिमन्वंमंगलजन्यपूर्वोप्रसिद्धेर्व्यपेक्षाप्रसिद्धेः कथमिदमापादनमितिवाच्यंमंगलंपदिविहित
त्वेसतिप्रधानापूर्वजनकंस्यात्तदाफलसंपादकाशेषाकारणसंपादकापूर्वजनकंस्यादिता
पादनात्पक्षतावच्छेदकावच्छेदेनानापाद्यसिद्धिरुद्देश्यप्रतीतिदिक्। आरब्धकर्मसमाप्त्यवश्यंभा
वापत्तेरिति मंगलेकृते सर्वत्रैवारब्धकर्मसमाप्तेरित्यर्थः। नन्विदमप्रयोजकमितिसत्त आरब्ध
३२ स्याफलस्यभावेप्यनेरितिमंगलेकृतेसर्वत्रैवार तन्नियमस्वनोक्तनियमंविनेतिभाव[illegible]स्यापत्ते ३ ४४
र्माशंक्याह। न चैवमपितिनच मंगलेकृतेऽवश्यमारब्धकर्मसमाप्तिरित्यर्थः। भ्यसातिप्रो[illegible]समा धा
प्यभावात्तदुत्पत्त्यभावात्। ऐहिकमात्रेतिस्वोत्सवछेदकजातीयत्वसंबंधेनफलभक्ता।
पापजनककर्मणिव्यभिचारवारणायसत्यंतं २

कर्मोत्पत्तिकत्वे शरीरनिष्ठत्वयैव मंगलजन्यापूर्वस्यारम्भककर्मोत्पत्तिहेतुताभ्युपगमादित्यर्थः (अव्य
(धायावच्छेदकत्वसंबंधेन तादृशशरीरनिष्ठतयो समवायसंबंधेन तादृशात्मनिष्ठतया वा आर
म्भककर्मोत्पत्तिजनकत्वे जन्मांतरीयध्वंसमुद्दिश्यापि मंगले शिष्टमहत्त्वापत्तेरिति भावः ननु मंगलोत्त नं
तत्पूर्वोत्पन्नेन रोत्पन्नेनैवादुरितेनाप्रतिबंधात्फलं अस्मिन्नये मंगलस्य दुरितानाशकतया तत्पूर्वोत्पन्नेनापिप्र
तिबंधकसंभवादित्यत आह । वेदिकेति । फलावश्यंभावेनेति आगंतुकेति मंगलपूर्वोत्पन्नेत्यर्थः फलावश्यं भावनियमे नेव
ननूक्तनियमोऽप्रयोजकः इतरसकलकारणसत्त्वे फलावश्यंभावनियमश्चपन्नपापाश्रद्धामाएववैदि
कर्मप्रवृत्तौ हेतुत्वादित्यस्वरसादाह किंचेति । यपेति । कारीपयित्वा अदृष्टद्वारा हेतुरिति मतेने
दं वस्तुतस्तु अवग्रहनिवृत्तिरेव तत्फलमित्यन्यत्र मुख्यकं हेतुत्स्यादिति प्रभामा पूर्वजनकत्व

हितकर्मणोऽग्निमपुरुषव्यापारानपेक्षफलजनकत्वान्नियमादितिभावः नचैवमिति वेदः शंकते
लौ॰२ केतित्तदपेक्षार्थं कंटाभिघातनाद्यपेक्षाकंटाभिघातनादेरेवास्वकर्मेनप्रत्येकं पदिक्रियाद्यपेक्षात्तथा
चप्रधानापूर्वजनकविहितकर्मत्वं लोकावगतकारणेतराग्निमपुरुषव्यापारानपेक्षफलजनक
त्वस्यैवव्याप्यमसत्यापुत्रेष्टौभोजनादिद्वाराभोगजनकादृष्टजनके न कर्मणि व्यभिचारादिति।
भावः सएवेति। कंटाभिघातनादेरेवेत्यर्थो। किमनेनेनकिं मंगलेन दृष्टकारणसाकल्येऽदृष्टविलंबे
नकार्यविलंबाभावादितिभावः तत्तु समाप्तिसमाप्तिसाधनत्वमिति मंगलस्यत्वदुक्तिफलक ४५
त्वमित्यर्थः कर्मोनिर्वाहेन कर्मोत्पत्तौ पेनेतिः तथाचबाधेन नादृष्टशंकातिरप्यास्तैवेतिभावः।
मंगलं विनापि ऐहिकमंगलं विनापिः प्रमत्तनास्तिककृतिः प्रमत्तनास्तिकशारीरकर्तेनासंबंधेन

रि

नारब्धकर्मसमाप्तौ सपेः तथाचैहिकमंगलाभावेन स्वोत्तसवच्छेदकजातीयतासंबंधेन मंगलज

कतत्सं २ न्यापूर्वासंभवेपि आरब्धकर्मासत्तेस्तत्संबंधेन मंगलजन्यापूर्वे तत्र व्यभिचाराभावात्तत्कार

ति णमिति तादृशसंबंधेन फलाभावतकर्मासत्विंकुर्वंशरणानिषतयामंगलजन्यादृष्टकर्मसिति। स्वावछेदक कतं ३

पुण्यसंपत्तिःप्रारकर्मविशेष कारणमिति सपेः शंकते जन्मांतरीयेत्ति प्रत्येकं समाप्तिकामनाकृत। शिवपूजादिकमंदिर तजन्म

प्रायसंपतिःजन्मांतरीयेति नास्तिकाभिप्रायेण स्वजन्यकथनं तथापि व्यभिचारादिति स्वोत्त

सवछेदकतासंबंधेन मंगलजन्यादृष्टस्य व्यभिचारादि सपेः शंकते कचिदित्ति विघ्नस्थली

येतरारब्धकर्मासत्तौ कर्मांतर जन्यपुण्यविशेषसंपतिहेतुः विघ्नस्थलीप्रारब्धकर्मासत्तौ मंग

लजसमहृष्टं स्वोत्तसवछेदकजातीयत्वसंबंधेन फलाभवतारब्धकर्मासधिकरणशरणरनिषत

त्यं

नरु

याहेतुरित्यपेः शिष्टाचारानुबोधादितिभावः न चैवं पेँकर्मोत्तरं मंगलं चोभयमेव क्लृप्तेन स्यवि
निगमकाभावात् परस्यविरुद्धतत्क्लृप्तेद्वयप्रसंगाद्धयोरेव कारणत्वादित्यत आह ब्रीहिप्रव
ववदिति। तत्र यथा परस्पराभावविशिष्टत्वेन ब्रीहिकरणकवैयंकारणकयागयोःकारणत्वं
तथाप्रक्लृप्तेपि विघ्नध्वलायतेरसमासेध्वंसावच्छेदकजातीयत्वसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिता
कामंगलस्य स्वपुण्यविशेषाभावविशिष्टकर्मोत्तरजन्यपुण्यविशेषस्यकल्पनात्वेनकारणत्वंवि
स्थ घ्नलायसमाप्त्योचकर्मोत्तरजन्यपुण्यविशेषाभावविशिष्टमंगलजन्यपुण्यविशेषत्वेनकारणत्वंवै
शिष्ट्यं चैककालावच्छेदेनैकशारीरवृत्तित्वमितिँ अतएव क्लृप्तेनापि सांगे मंगले क्वचित्फलाभावः तत्रफ
लबलेन जन्मांतरीयकर्मोत्तरजन्यपुण्यविशेषस्यकल्पनादितिभावः नत्त्वत्वसंभावनेति जन्मांतरी

४६

क

अर्थः२

कर्मांतर

जन्यपुण्यसत्त्वसंभावनेसत्वेः एकाभावविशिष्टापरस्यैवफलजनकत्वादितिभावः यत्रप्रयोगेयस्य
करणकयागेउभयस्यमिलितस्योभयस्यत्वन्नशास्त्रार्थत्वात्शास्त्रबोधितफलाजनकत्वात्ए
त~~करणकयागेउभयस्यमिलितस्योभयस्यत्वन्नशास्त्रार्थे~~च्चोपलक्षणंशिवपूजादिकर्मांतरमं
गयत्रोभयकरणादपिसमाप्तिदर्शनात्तुविघ्नस्यलीयत्वस्योत्कर्षेणान्यथासिद्धिसंपादकत
याअननुगततत्तत्कार्यतावच्छेदकत्वासंभवाच्चेत्यपिवाच्यंनतुव्रीहियवादिविकल्पस्थलेक
थंकार्यकारणभावः एकजातीयेदर्शजन्यापूर्वविशेषेतज्जन्यस्वर्गविशेषेचउभयोःप्रत्येकंकारण
त्वेव्यभिचारात्एकस्मादपितादृशकार्यविशेषोपपत्तेःनवोभयदर्शजन्यतावच्छेदकवैजा
त्यसाद्रूप्यमस्तितदवच्छिन्नंप्रत्येवप्रत्येकंहेतुत्वंतृणादिवदितिवाच्यंउभयकरणकयागादपिफ

फलोदय ४ व २ यवक

लोसत्त्वापत्तेः न चेष्टापत्तिः अशास्त्रार्थत्वात् भिन्नभिन्नावच्छिन्नं प्रति कारणतापि यदि वैकल्पिकी तदाश्व
मेधवाजपेययोः स्वर्गजनकतायाँ ऽपि तथात्वापत्तेश्च अथ व्रीहिकरणकं रणकयोरुभयोरेव बद
र्शात्मकत्वात् पूर्वविशेषं प्रति स्वर्गविशेषं प्रति च दर्शत्वेनैवोभयोरनुगतहेतुता दर्शत्वं च जातिविशे
षः न चैवमुभयकरणकदर्शादिपिँ प्रसंगः इति वाच्यं जनकतावच्छेदकदर्शत्वस्य तद्व्याहतत्वात् तदे
कधर्मावच्छिन्नं प्रत्युभयोर्जनकत्वमेव वैकल्पिककारणताँ न एवाश्वमेधवाजपेययोर्निर्विकल्प इति
२ चेन्न उभयकरणकेऽपि दर्शव्यवहारात्तत्रापि दर्शत्वसत्त्वात् न च दर्शत्वेन कारणता किंतु सपकर
णकदर्शव्याहृतत्वेन दर्शत्वव्याप्यजातिविशेषेण [redacted] वेण न हि दर्शत्वस्य कारण ४७
तावच्छेदकत्वपर्येतं वेदो बोधयतीति वाच्यं कारणतावच्छेदकैक्येऽपि यदि वैकल्पिककारणता तदा दं

ड्योर्घटजनकत्वस्यापि तथात्वप्रसंगात्परस्परविरुद्धवैजात्याश्रययोर्द्वयोर्वैकल्पिककारण
तास्थले एकतरूपेण कारणत्वस्य वक्तुमशक्यत्वात् अत्राहुः व्रीहिकरणकयागयोरुभयोर्जन्य
तावच्छेदकमपूर्वनिष्ठवैजात्यद्वयमस्ति अतो न परस्परव्यभिचारः कारणत्वं च तदुभयावच्छिन्नं प्रति
प्रत्येकं व्रीहिकरणकयागाभावविशिष्टयवकरणकयागः यवकरणकयागाभावविशिष्टव्रीहि
करणकयागत्वाभ्यां अतो नोभयकरणकयागादपूर्वोत्पत्तिः न वाश्वमेधवाजपेययोः कारणता
पि वैकल्पिकी एकाभावविशिष्टापरत्वेन कारणतायाः एवं तथात्वात् व्रीहियवकरणकत्वं वत्तज्जन्यापू
र्वांशविषयत्वं तच्च दर्शनिष्ठपरस्परव्यावृत्तजातिद्वयपरिचायकं तच्च परस्पराभावविशिष्टत्वेन
कारणत्वे व्रीहिकरणकदर्शव्यवधानकृतयवकरणकदर्शादपूर्वादनुत्पत्तिप्रसंगः नुत्पत्तिसं

[illegible] २ ति [illegible]

वंधेनयागादेरदृष्टजनकतयाक्षणविलंवस्यवक्तुमशक्यत्वादितिवाच्यंवक्तृतरव्यापारसाध्यतया
ऽव्यवधानेनतादृशादृष्टयोरुत्पत्तेरसंभवात् न चविशिष्टस्यकारणतावच्छेदकत्वेविशेषणविशेष्यभा
वेविनिगमकाभावेनगुरुतरकार्यकारणभावचतुष्टयापत्तिरितिवाच्यंव्रीहिभिर्यजेतेत्यादिश्रुतेरेववि
निगमकत्वात्तादृशश्रुतेर्यागस्यैवकारणत्वबोधनात् न त्वभावस्य न च तथापिव्रीहिकरण
कयागाभावादिविशिष्टस्यैवकारणकयागत्वापोधमेयोर्विशेष्यविशेषणभावेविनिगमकाभावा
दितिवाच्यंलाघवात्तयोरेकत्रद्वयमितिन्यायेनैवयागनिष्ठतयाव्यासज्यवृत्त्यवच्छेदकत्वाभ्युपग
मात् न चपरस्परव्यावृत्तवैजात्यश्रिकास्यादितिवाच्यंतयोःपरस्परकार्यतावच्छेदकावच्छिन्नंप्रतिप्र ५८
तिबंधकत्वात्याविशिष्टबुद्धित्वस्यैवतयोःप्रतिबध्यप्रतिबंधकत्वादित्याहुः यत्तु दर्शनस्यगोपि

[illegible]

शेषनिष्ठमेवोभयजन्यतावच्छेदकं जातिद्वयं परस्परकार्यतावच्छेदकावच्छिन्नस्वर्गं प्रतिप्रतिबंधकत्वा
न्नोभयकरणादृष्टनात्तु स्वर्गोत्पत्तिसमये प्रतिरुतिबंदे ति। तदसत्त्व उभयकरणकादृष्टोदपि स्वर्गो
त्सत्तोपत्तेः यागस्याशुतरविनाशित्वेनपास्वर्गोत्पत्तिसमये प्रतिबंधकसत्त्वात् परस्परजन्यपूर्वे
स्य प्रतिबंधकत्वे च व्रीहिकरणकादृष्टेनारकजनकत्वयवकरणकादृष्टेन स्वर्गोत्पत्तिप्रसंगात् अन्ये
न्तु सामान्यतोदृष्टत्वेनैव व्रीहिकरणकादृष्टयवकरणकादृष्टयोरुभयोरपूर्वे विशेषं प्रति स्वर्गे विशे
षं प्रति च हेतुत्वं न तु तयोर्विशेषणेऽपि हेतुत्वं किंतु दृष्टसामान्यजन्यतावच्छेदकापूर्वनिष्ठवैजात्यस्या
प्यं व्रीहिकरणकादृष्टयवकरणकादृष्टयोः प्रतिबध्यतावच्छेदकं परस्परव्याहतं वैजात्यद्वयं तेन सा
मान्यसामग्र्या सत्त्वेऽपि प्रतिबंधकाभाववत्पा विशेषसामग्र्याभावादेव नोभयकरणकादृष्टफलोवार
त्

इा१ पवोभ३ ग्गा

सिःप्रसक्तस्तत्प्रत्येकंब्रीहिकरणकदर्शपत्नपवकरणकदर्शत्वाभ्यांप्रतिवंधकतानापिनवाप्रतिव
ध्यतावच्छेदकवैजात्यद्वयकल्पनेप्रतिवध्यप्रतिवंधकभावद्वयकल्पनेचगौरवात्परंतुदर्शसामा
जन्य न्यतावच्छेदकोपूर्वनिष्ठवैजात्यावच्छिन्नंप्रत्येवब्रीहिँयकाणकदर्शत्वेनप्रतिवंधकत्वंअतएवाव्यवधा
नेनब्रीहियवप्रत्येकमात्रकरणकयागद्वयसंभवेपिद्वितीयादर्शेपूर्वोत्पत्तौनवाधकंनच
ना नयापिब्रीहियवोभयकरणकयागाव्यवहितोत्पन्नप्रत्येकमात्रकारणकयागान्नापूर्वोत्पत्तिस्यादुत्प
त्तिसंवंधेनयागादेरपूर्वजनकतयाक्षणविलंबस्यापिवक्तुमशक्यत्वादितिवाच्यं·इष्टत्वात्उभयक
रणकयागानंतरंक्षणविलंबोत्पन्नप्रत्येकमात्रकरणकयागादेवापूर्वोत्पादादित्या[illegible]उःयत्तु
यागंप्रत्येवब्रीहियवयोर्वैकल्पिकीकारणतेतितदसत्स्वत्वध्वंसजनिकायाअनेनदेवप्रीतिभे

వినాప్రతిబంధకత్వవ్యవస్థాయామశక్యత్వాద్విఘ్నసంగతాంశత్రిత్రైత్వస్యౌత్వాద్యశత్రుతేబంధకతాంవహిదకన॰బంధకవ్యవధానాకలాప్

वह्निसाकारिकायाऽदंद्र यंदेवत्तापाभवह्निसाकारिका[illegible]छायायावाऽछायाभागत्वे नन्त त्रव्रीह्यादे
हेतुत्वेमानाभावान्नव्रीहिभिर्यजेतेत्यादौ षालादिजन्यपुरोडाशविषयकत्वस्यैवतृतीयार्थत्वान्क
तावेववतृतीयाविभक्तेः शक्ततयाजन्यत्वाद्येकत्वेलाक्षणिकत्वाविशेषात्त्यागंप्रतिव्रीह्याभावविशि
ष्टयवत्वादिनाकारणत्वस्यव्रीहित्वादितिसंक्षेपं नन्वितिविधिवाक्यंमंगलबोधकविधिवाक्याफल
समाप्तिः किंत्वितिमंगलात्स्वजन्यादृष्टद्योसस्यवच्छेदकत्वसंबंधेनमंगलसत्त्वात्पद्वास्वोसमवच्छेद
कत्वसंबंधेनमंगलजन्यादृष्टसत्त्वात्फलावश्यंभावं[illegible]तदितरसकलकारणसमवधानेसतिफ
लावश्यंभावंतथाचव्यतिरेकव्यभिचारेणनदोषायेतिभावः तद्धेकारणताग्रहेव्यभिचारेव्यतिरे
कव्यभिचारज्ञानं आगमेनवेदेनातदुक्तमिति द्रव्यकिरणावल्यामाचार्यचरणैरितिशेषः अगमम

బాంధ్యంయ తీతేవ్యాకేర్లోణనోయుః

लत्वादिति अस्यार्थस्य मंगलेसमाप्तिकारणत्वस्य आगमफलत्वात् आगमजन्यत्वाव्यभिचारोव्य
म भिचारस्तान्नदोषायेतितन्नदुष्येवसाभिमानं स्वर्गसाधनत्वविदेनस्वर्गसाधनतामहः अन्यथागंगा
स्नानादितोपिस्वर्गस्यसाव्यभिचारेणकारणत्वेंहोनस्यादितिभावः आगमेनबोधयितुमशक्यत्वा
त् आगमेनप्रापयितुमशक्यत्वात् आगमजन्यतानस्याप्रमात्वायानादितियावत् नन्वेवंयागादेक
ङर्थ६३ पंवेदेनस्वर्गसाधनताप्रमेस्यत आह यागजनितेतिइदंयरमेनेनवस्तुतस्तु अवश्यंहनिवृत्तेरेव
म तत्फलत्वादितिबोध्यंमंगलंपूर्वंजनयतितेनचापूर्वेणविघ्नसंसर्गाभावोजन्यतेविघ्नसंसर्गा
भावाच्चसमाप्तिरितिक्रमेणस्वजन्यापूर्वजनितविघ्नसंसर्गाभावद्वारामंगलस्यसमाप्तिहेतुत्वमित्ति
केचिन्मीमांसकावदंतितन्मतमुपन्यस्यतिपरेत्विति निर्वाहकत्वंसमायकत्वंविघ्नसंसर्गाभावे

[illegible]

त्तिस्वजन्यापूर्वजनित्वविघ्नसंसर्गाभाववद्वारेत्यर्थः तथैवविघ्नसंसर्गाभावत्वेनैवप्रतिबंधकाभावस्य
विघ्नाभावस्यानुसारं प्रागभावः कर्मनिर्वाहकसमयस्थायी कर्मसमाप्तिकालस्थायी ननु विघ्नप्रागभा
वस्य किंविधया मंगलजन्यत्वमित्यत आह विघ्नकारणेति विघ्नकारणं मंगलप्रागभावः तद्ध्वंसविघ्नेत्यर्थः
प्रागभावस्यासाध्यत्वं मंगलजन्यत्वं पयाश्च ते विघ्नकारणस्य निषिद्धकर्मणो मंगलेन नाशासंभा
वाद्लक्षकतातेः ननु तथापि प्रागभावस्याजन्यत्वात्कथं मंगलजन्यत्वमित्यत आह यस्मिन्सती
ति असत्त्वं व्यतिरेकः एवं च मंगलसत्त्वे प्रागभावसत्त्वेन विघ्नोत्पत्तेरिति विघ्नप्रागभावस्तज्जन्य इति
भावः न च व्यतिरेकस्यासत्त्वमित्यत्र सति माप्यासमानाधिकरणमात्रमर्थः व्यापकत्वं चाभा
अतिप्रसंगसामग्र्याः क्षणेऽउदासीनसत्त्वेपिकार्यसत्त्वात्तत्र किंचित्कारणाभावस्यालेउदासेकार

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

२न स्व २ अ १

तिवचकवंसपदं कार्याभावात् न च स्वव्याप्येतरयावत्कारणसमवधाने यत्सत्वे यत्सत्वं यद्व्यतिरेके
पत्सत्वे यत्सत्वमित्यस्य च पदस्य व्यर्थतापत्तेश्च नहि कारणस्य सत्वेतरयावत्कारणकाले स्वाभावे
न कार्याभावो नांत्यो विघ्नप्रागभावादेंमंगलाद्यजन्यत्वापत्तेस्तद्व्यतिरेके प्रागभावः ज्ञानादेर[illegible]त्मा
घजन्यत्वापत्तेः प्रागभावेऽव्याप्त्यापत्तेः। अत एव वासत्वं मुसत्तिव्यतिरेक इति परास्तं किं च यथात
यास्तद्व्यतिरेकपदार्थयोः सत्त्वपदार्थस्य सर्वथैव पुगरुपसन्नाविनष्टेषु अन्यथासिद्धेषु चातिव्याप्तेः स्व
स्वासत्वजन्यतापत्तेश्च अन्यपदलव्यर्थतापत्तिश्च अत्राहुः पदधीनोपस्य समयैयद्व्यतिरेकम
प्रयुक्तोयद्व्यतिरेकस्तदेव तज्जन्यमित्यर्थः अधीनत्वं च घटस्येतनसमयसंबंधो दंडाघानरस्या
दिविलक्षणप्रतीतिसाक्षिकः स्वानूपसंबंधविशेषः प्रयुक्तत्वमपि दंडाभावो घटाभाव[illegible]सादिप्र

ट पं०प०पृ:२

[illegible]

त्तीतिसाक्षिकः स्वरूपसंबंधविशेषः नचान्यत्त्वैयर्थ्येन ह्ये कारणाधीनं कार्यसत्त्वमकारणाभावप्र
युक्तो वा कार्याभाव इति वाच्यं लक्षणेऽपि नाशायोग्यत्ववस्तुतस्तु स्वस्वव्याप्येतरप्रागभावनाशकस्य क
लसमवधाने सति पद्व्यतिरेकेऽग्रिमक्षणे पस्यव्यतिरेकः यस्य सत्त्वेऽग्रिमक्षणे सत्त्वं तत्तज्जन्यमिति स प्रत्यय
र्थः स्वपदं कारणत्वेनाभिमतपरं अस्तु चक्रं चितदंडदंडव्याप्येतरघटप्रागभावं शाकसाकल्येऽदंड ना
व्यतिरेकेऽग्रिमघटव्यतिरेकं दंडसत्त्वे च घटसत्त्वमिति सत्तु साध्यं रासभादौ हेतुनैवं रासभतद्व्याप्येत
रघटप्रागभावनाशकस्य यावघटोत्पादकस्य समवधाने क्वचिदपि रासभव्यतिरेकेण घटव्यति
रेकसिद्धेः अत्र प्रागभावपदं न साध्यत्वेनाभिमतप्रागभावपरं विघ्नप्रागभावादावव्याप्त्यापत्तेः प्रा
गभावस्य प्रागभावाभावत्वेन भावात्किंचित्प्रागभावपरं उदासीनेऽप्यतिव्याप्तेः घटसामग्र्यभाव

[illegible] ४

౧ సాశకే సకలసపుడ ధ్వానె [illegible] నవ్యతిరేకే నాఽపి పుమవ్యతిరేకాత్ నసాప్రాగభావస్సాంవత్యధికరణం తత్ర సంజనాత్ తత్రాపి తత్తత్కలసపుడ ధ్వానాభావాత్ కిం తు సాధ్యత్వేనా
శిపుతం౦తు తదితరః తదీయభిన్నాయః ప్రాగభావః తదన్యప్రాగభావ [illegible]

स्थले घटप्रागभावे परं घटादिस्थले साध्यत्वाभिमतो पटादिस्तदितरस्तदीयभिन्नप्रागभावः घटा
दिप्रागभावः तदन्यो घटप्रागभाव एव [illegible] विघ्नप्रागभावस्थले तु साध्यत्वाभिमतो
विघ्नप्रागभावस्तदितरस्तदीयभिन्नः प्रागभावः घटादिप्रागभावः तदन्यः प्रागभावो विघ्नप्रागभा
व एव पक्षः साध्यत्वाभिमतं यत्तन्निष्ठत्वतन्निरूपितत्वयोरन्यतराश्रयस्य प्रतियोगित्वस्य निरू
पकोपः प्रागभावस्तत्परं घटादिस्थले साध्यत्वाभिमतो घटादिस्तन्निष्ठत्वतन्निरूपितत्वयो
रन्यतराश्रयप्रतियोगित्वं घटादिनिष्ठप्रतियोगित्वमेव तन्निरूपकप्रागभावो घटादिप्रा ५२
गभाव एव विघ्नप्रागभावस्थले तु साध्यत्वाभिमतो विघ्नप्रागभावस्तन्निष्ठत्वतन्निरूपितत्वयोरन्यत
राश्रयप्रतियोगित्वं विघ्नप्रागभावनिरूपितप्रतियोगित्वमेव तन्निरूपकः प्रागभावो विघ्नप्रागभाव

విఘ్నప్రాగభావనిరూపితప్రతియోగిత్వమిత్యత

पयोक्तं॥ तथा च विघ्नप्रागभावासोऽसत्त्वविरहात् कथं मंगलजन्यत्वमित्यत आह नन्विति असत्त्वः॥
सत्त्वं असतः सत्त्वघटितं उत्पत्तिघटितमिति यावत्। विघ्नप्रागभावेऽन्वयदलं संगमयति अस्ति चेति
विघ्नकारणैरिति विघ्नकारणं मंगलप्रागभावः तद्ध्वंसो मंगलं तस्मिन् सतीत्यर्थः॥ नपात्वं सत्त्वं नावति
समर्थ्येति आरंभानंतरं यावत्कालेन समाप्तिर्भावत्समयव्यापित्वविशिष्ट विघ्नप्रागभावध्वंस इत्यर्थः।
नु
न साक्षादिति मंगलस्यावान्तरविनाशित्वेन यावत्कालव्यापित्वादिति भावः। तथा विघ्नसंसर्गाभावस्यद्वा
रत्वात् ननु अदृष्टाभ्युपगमे तदेव साक्षात्समाप्तिजनकमस्तु विघ्नसंसर्गाभावस्यद्वारत्वानन्तु अदृष्टा
भ्युपगमे तदेव साक्षात्त्वेन आवश्यकत्वमिति संसर्गाभावस्य द्वारत्वे नेत्यर्थः। निर्विघ्नमिति इति कामनया
इसद्दिश्यं आचारेऽपि मंगले शिष्टप्रवृत्तिरपि तथा च विघ्नसंसर्गाभावविशिष्टसमाप्त्युद्देश्यकमं।

[illegible]

लगोचरविघ्नप्रवृत्तिरूपोऽर्थे शिष्टत्वेऽभ्यामाजन्यत्वं संगच्छतइति अन्यथाविघ्नसंसर्गाभावस्य मं
गलाजन्यत्वे विशिष्टसमाप्त्युद्देशकप्रवृत्तिविशेषणाभ. नविघ्नसंसर्गाभावस्याप्युद्देश्यत्वापात्तेन मङ्ग
लेनियमतो अशिष्टत्वापत्तेः तदुद्देश्यकप्रवृत्तौ तत्साधनताज्ञानस्य हेतुतयाभिमतत्वाविघ्नसं
सर्गाभावसाधनताज्ञानस्यापि तत्र हेतुत्वादिति भावः ननु तथा विविघ्नध्वंस एव व्यापारोऽस्तु किमन्य
१२५ विघ्नप्रागभावस्य व्यापारत्वे न विशिष्टमुद्देश्यकप्रवृत्तौ विघ्नप्रागभावस्योद्देश्यत्वे मानाभावादित्यत भा
आह अत एवेति यत एव विघ्नप्रागभावस्यापि व्यापारत्वमत एव लघवे ~~किंविस्त~~ रणतान्याहकस्य अ
तिविघ्नसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदिति मंगले विशिष्टसमाप्तिसाधनबोधकवेदस्याप्रामाण्यमितिस ५४
र्थः यद्यपि फलोपधायकत्वेन वेदार्थे किं तु स्वरूपयोग्यत्वं तच्च क्वचित्फलानुपधानेऽपि संभवति कु

౧ అర్థం౦ చ ప్రవృత్తికి విఘ్నసంసర్గాభావరూప ప్రాప్త్యంగానుష్ఠానస్య ఫలత్వాన్
౨ తేన ప్రామాణ్యం విశిష్టసమాప్తౌ విఘ్నసంసర్గాభావస్యాపి మంగలేన

[illegible]

एवघटप्रागभावनाशसकेकलसमवधानेदंडव्यतिरेकएवासिद्धः दंडस्यापियावत्साध्यपतित
त्वादत्रखेत्तरेतिघटप्रागभावनाशकचक्रभ्राम्यादिहेतुरव्यापारश्चाक्रादिर्दंडव्यापारेचक्रादिस
कालसमवधानेदंडव्यतिरेकेघटव्यतिरेकोऽसिद्धः भ्रम्यादिसत्वेदंडाऽसत्वेप्यवश्यंघटोत्पत्तेर
त्तःस्वव्याप्येतरेतिः न चमंगलत्वव्याप्येतरविघ्नप्रागभावनाशकसकलसमवधानेमंगलस
मवधानेमंगलसत्वइतिविरुद्धमंगलाभावस्यापिविघ्नप्रागभावनाशकत्वादितिदिवाच्यंस्वा
भावेतरत्वेनापिविशेषणात्मंगलत्वव्याप्यंतदभावेतरविघ्नप्रागभावोनाशकसकलसमवधा
नदशायांमंगलव्यतिरेकेविघ्नप्रागव्यतिरेकोविरुद्धः विघ्नप्रागभावस्यापिविघ्नप्रागभाव।
नाशकयावन्मध्यपतितत्वात्तुएवंतादृशंघटप्रागभावनाशकसकलसमवधानदशायां

ఘటవనాశ్రోత్పాదనే ఉదాసీనా ధ్వంసత్వవతి వి స్త్వ ప్రాగభావే స్వ ధ్వంస ప్రాగభావనాశకసకలసమవధానే ఉదాసీనవ్యతిరేకే ౨

दंउसत्वेघटसत्वमपिविरुद्धंघ॰प्रागभावस्यापिघटप्रागभावनाशकयावदंतर्गतत्वादतो
ग्रिमक्षणेइतिचेन्नयदलमात्रोपादानेउदासीनजन्यतापिघटेस्यात्स्येवघटप्रागभावना
शकसकलमवधानेउदासीनसत्वेपिघटसत्वादतोव्यतिरेकेसतितदनंतरंविघ्नोत्पादेनत
त्प्रागभावव्यतिरेकावश्यंभावादन्वदंतोपादानेवपपोक्तसकलसमवधानेससभसत्वेपि
र विघ्नस्यैवोत्पादेनविघ्नप्रागभावत्वान्नातिप्रसंगःनचघटादेर्उावयवचक्रावयवादिज
न्यत्वापत्तिरितिवाच्यंअन्यंसमपासिद्धपव्यतिरेकइतिविवक्षितत्वात्इदंचानित्यानांज
न्यातायालक्षणमतोघटादेर्नैश्वरबुध्यादिजन्यत्वापत्तिरितिवाच्यंअन्यस्यप्रोननुयस्मि
त्सत्वग्रिमक्षणेयस्योसत्वेतद्व्यतिरेकेचानुत्पत्तिस्तत्तज्जन्यमित्येवजन्यतालक्षणंनतु

[illegible]

[illegible]

तोवेदस्याप्रामाण्यं तथापि सांगवेदबोधितकर्मत्वव्यापकं स्वफलोपधानमतस्तदभावेन सांगेत
स्मिन् सांगवेदबोधितकर्मत्वाभावः सिध्यन् तद्बोधकविधेर्वेदत्वाभावाम्प्रयासिध्यन्नैंप्रमाणत्वा
भावमादायैव पर्यवस्यतीति क्रमेण वेदस्याप्रामाण्यमिति भावः अनागतविघ्नाभावस्य अना
गतविघ्नप्रागभावे व्यापकतास्य ननु मंगलजन्यापूर्वस्य स्वोत्पस्यवच्छेदकज्ञानीयत्वसंबंधेन
समाप्तिकर्तृशरीरनिष्ठतयैव कारणत्वं वाच्यं मलयासमवापि संबंधेनात्मनिष्ठतया कारणत्वे
जन्मांतरीयस्यं पस्तमाप्तिमुद्दिश्यापि मंगलेशिष्टप्रष्टस्यापत्तेस्तथा च प्रमत्तशरीरावच्छिन्नसमाप्तिः
कथं स्यात्तच्छरीरे तेन संबंधेन मंगलजन्यापूर्वविरहादित्यत आह तथा चेत्ति मंगलस्य मंगलजन्यापू
र्वस्य विकल्पाएवेति मंगलनाश्यतावच्छेदकचेतनात्सत्क्रांतविघ्नस्थानीयसमाप्तिंप्रति मंगलस्य

[illegible]

[illegible]

मंगलजन्यापूर्वंस्वविकल्प्याएवेतिमंगलनाश्यत्वमवहेतुत्वादृशस्यलोपेतरसमाप्तिंप्रतिचविनायक
स्तवपाठादिजन्यमपूर्वंहेतुःकारणत्वंचव्रीहियवकरणकयागवत्परस्पराभावविशिष्टत्वेनतेनोभ
योरनुष्ठानेपरस्परविरुद्धतत्कार्यद्वयप्रसंगारस्यपेःनचविनायकस्तवपाठादिजन्यापूर्वस्यसामा
न्यतःसमाप्तिमात्रंप्रत्येवहेतुत्वमस्तुसर्वेषांततोजन्मांतरीयस्यैवतस्यसुवचत्वात्एवंचव्रीहि
यववत्परस्पराभावविशिष्टत्वेनकारणत्वान[illegible]मुपॅमेपिनक्षतिरितिवाच्यंसर्वेत्रविनायकादिस्त ग
वनाशादिजन्यापूर्वकल्पनेगौरवस्यापिदोषत्वादितिभावःसमाप्तिंप्रत्यसन्यथव्यभिचारमुद्धरतिय
त्रेतिसांगेसकल[illegible]वैदिकोगसंपन्नेनफलंनसमाप्तिःविघ्नभूयस्त्वात्भूयोजातीयविघ्नवत्वात्यस्मं
गलंकृतंतद्नाश्यजातीयविघ्नसत्वादितियावत्नतिश्रसादिभेदेनमंगलस्यविभिन्नतयामं

३ नफलमस्तुगौरवस्यापि ३

स्य १

मि: २

किंमंगलजन्यापूर्वस्यकारणत्वेन ५

स र त्तसर्व

स१ गलत्वस्यसर्वसाधारणस्यैकंदुर्वचत्वतयापरस्पंव्यावृंविघ्ननिष्ठवैजात्यानामेवप्रत्येकनाश्यताव
च्छेदकत्वादितिभावः नचैवंकारणांतराभावेन क्वचित्फलानुपधानेसमाप्तिसाधनतावोधक
वेदस्योक्तक्रमेणाप्रामाण्यसिद्धिप्रसंगइतिवाच्यंसमाप्तिजननेविघ्नध्वंसान्याभावस्याप्यंगतया
सांगत्वाभावादेवसांगवेदबोधितक्रमत्वाभावसिद्धिसंभवेनाप्रामाण्यासिद्धिरितिहृदयंप्राव
ल्कविघ्नप्रस्तादिलस्यकृतमंगलमपेक्ष्यविघ्नानांभूयस्त्वादित्यर्थेनतथाचविघ्नसमसंख्य
मंगलत्वेनविघ्ननाशकतयाकृतमंगलस्तुल्यमसंख्यविघ्ननाशेपिविघ्नांतरसत्वान्नसमाप्ति
त्यं२ मंगलत्वंशक्तिविशेषसंबंधेनमंगलविशेषयद्वत्वंविघ्नत्वंचमंगलनाश्यतावच्छेदकंसिध्यान तया२
तिरिक्तत्वादिनाश्यसकलवादपर्संपुरस्कारेणैकैवजातिर्भावःइत्याहुःतदसत्सामान्यतोविघ्नसमं१

संकेत२ धार२ इति१

సంబన్ధమంగలత్వేన నాశ్యతావచ్ఛేదకమంగలత్వః సకలవిఘ్నానాం [illegible]

७२

संख्यात्वात्नवैकत्वविघ्ननाशंप्रतिएकंमंगलत्वेनविघ्नद्वयनाशंप्रतिमंगलद्वयत्वेनविघ्नत्रयनाशंप्रतिमं
गलत्रयत्वेनेविघ्नत्रयनाशंप्रतिमंगलत्रयत्वेनेत्यादिप्रातिस्विकरूपेणनाश्यनाशकभावइतिवाच्यंत
थापिभूयोविघ्नस्थलेएकद्व्यादिमंगलतः।एकद्व्यादिमं[illegible]नाशोभवेन्नुविनिगमनाविरहेणसर्वेषा विघ्नर
विघ्नानां मेवनाशस्यदुर्वारत्वात्केचित्तुमंगलत्वेनविघ्नत्वेन नाश्यनाशकभावःकार्यकारणभावस्तुए मंगलसमष्टे
कविघ्नस्थलीयसमाप्तावेकमंगलत्वेनविघ्नद्वयस्थलीयसमाप्तौमंगलद्वयत्वेनविघ्नत्रयस्थलीयस
समाप्तौमंगलत्रयत्वेनेत्यादिप्रातिस्विकरूपेणविघ्नस्थलापत्त्वंचप्रादिरूकयत्वेनप्राक्तिरूपमेवत
न्नकेतेमिपिमंगलेविघ्नस्पत्तोभूयस्त्वान्नसमाप्तिरित्याकुस्तद्प्यसत्विघ्नभूपक्षेपिएकद्व्यादि
मंगलादेकद्व्यादिविघ्नस्थलीयसमाप्त्यापत्तेर्दुर्वारत्वात्कारणसत्त्वादितिकृतंपक्षवेनपिर्ङ्गनुसा
लुविते।

५६

दास्येति विघ्नप्रागभावस्येसपेः व्यापारत्वे मंगलजन्यत्वे मानाभावादिति विघ्नप्रागभावं प्रति मंगल
स्यानन्यथासिद्धत्वे मानाभावात् यथोक्तजन्यतायां अनन्यथासिद्धत्वघटितत्वात्तत्वात्तदप्रयोक
कं २ त्वमपितै स्फुरणाद्यवैनन्तत्कारणत्वस्यैव तज्जन्यात्मकत्वाच्च न च प्रत्यक्षतः सिद्धो विघ्नविरह
स्तत्र समंगलपक्षकफलोपधानाभाववत्त्वे तु कसांगवेदबोधितकर्मत्वाभावादनुमानादुक्तक्रमे
३६ ण निर्विघ्नसमाप्तिकामो मंगलमाचरेदिति वेदप्रामाण्यसिद्धिप्रसंग एवं विघ्नप्रागभावस्य मंगलज १
७८ न्यत्वे मानं अंतं एवं मैयोक्तन्तप्रसंगत्वेपि तदेव जन्यत्वप्रामाणिकगौरवस्यादोषत्वादिति वा
च्यं विघ्नध्वंसजनने विघ्नस्याप्यंगतया सांगत्वाभावादेव तत्र सांगवेदबोधितकर्मत्वाभावा[illegible]
[illegible] प्रामाण्यासिद्धिप्रसंग[illegible]तु अन्यथा तन्मतेपि पत्रकृते [illegible] मंगले न समाप्तिस्तत्र समप्युप

६७

१९ ६०१ ३६८

दुं१ ४७०५

धापकत्वाभावेन वेदप्रामाण्यासिद्धिप्रसंग एवं विघ्नप्रागभावस्य मंगलजन्यत्वेम विरहात्त अन्यस्य दे
वरित्वात्तेषु अविघ्नस्य प्रागभावो नास्ति तत्रे द्वाप्रामाण्यसिद्धिप्रसंगस्य दुर्वारत्वरत्व तिति भावः विघ्न
ध्वंसस्य व्यापारत्वया उभयसिद्धत्वाभिमानेन शंकते: संसर्गाभावत्वेनेति विघ्नसंसर्गाभावत्वेने
त्यर्थः हेतुत्वात् मंगलजन्यविघ्नध्वंसस्य समाप्तिहेतुत्वात् तथैव विघ्नसंसर्गाभावत्वेनैव पारत्वं ग९
विघ्नसंसर्गाभावत्वेनेत्यर्थे हेतुत्वात् मंगलजन्यविघ्नध्वंसस्य समाप्तिहेतुत्वात् तथैव विघ्नसंसर्गा
भावत्वेनोक्तव्यापारं त्वे विघ्नध्वंसस्य मंगलजन्यत्वव्यापारस्य फलप्राप्तियेन नतु पेण कारणं नैव न्तु पे दुं०७ ५७
णकारणजन्यत्वस्यौत्सर्गिकत्वात् ज्ञानसंस्कारादिस्थलेन पादप्रत्वादिति भावः तच्च विघ्नसंसर्गाभा
वत्वं च अखंडाभावस्यापीति तत्रापि विघ्नसंसर्गाभावसत्वादिति भावस्ततः सिद्धस्येति निरस्तस्येत्यर्थः

त्तस्य विघ्नासंत्त्वाभावस्य हेतुत्वं समाप्तिहेतुत्वमेव ननु पर्योक्तमंगलजन्यत्वं अतो नव्यापारत्वमि
तिशेषः प्रागभावेपि तुल्यमिति विघ्नप्रागभावस्यापि समाप्तिहेतुत्वमेव ननु यथोक्तमंगलत्वं तत्र मं
गलस्यान्यथासिद्धत्वे मानाभावात् पर्योक्तजन्यतायामपि अनन्यथासिद्धत्वं प्रवेशस्यावश्यक
त्वादि सर्पेः ननु यथोप्रसवाप्यानुत्पादमुद्दिश्य पंसेच्यावंदनादौ शिष्टप्रवृत्तेः प्रसवानुत्पादस्य सं
ध्यावंदनादिजन्यत्वं तथा विघ्नानुत्पादमुद्दिश्यापि मंगले शिष्टप्रवृत्तेः विघ्नप्रागभावस्यापि मंग
लजन्यत्वमावश्यकं अत एव यथोक्तकेन पस्यगुरुत्वेपि तदेव जन्यत्वं प्रामाणिकगौरवस्य दोषत्वा
दिसत्तु थपादाहुः किंचेति विघ्नकारणं मंगलाभावेतर विघ्नोत्पादककारणकलापः मंगलाभावेत
रविघ्नप्रागभावनाशककारणकलाप इतियावत् तद्धंसद्वारेति विघ्नस्कंर कारणं मंगलं नाटष्टपा
ध्व द्व

गभावस्तधंसोऽपृषं तद्वारिस्यथेःप्रागभावस्यापिसाध्यत्वंसर्वेत्रमंगलसाध्यत्वंतथाचयन्मंगलव्यक्ते
रनंतरंसमासिपर्यंतंमध्येविघ्नप्रागभावनाशकांतर[redacted]मेवध्वँजातंतन्मंगलव्यक्तेरेवो ४
६१ त्कनृपजन्मँत्वंनविघ्नप्रागभावस्येतिभावः ननुमास्तु तन्मंगलव्यक्तिजन्यत्वंविघ्नप्रागभावस्यवि
न्नच्छिन्नमिसंत आह एवमपीति एवंवेसधेःविघ्नानुत्पादो[illegible]स्यपिनाविघ्नंससमुद्यँविघ्नानुत्पाद ०७७ः
स्यस्वतसिद्धत्वंविघ्नप्रागभावनाशकांतराभावाधीनत्वंविघ्नध्वंसस्यस्वतःसिद्धत्वेँजन्मांतरार्जितमं ४
गला[illegible]सिद्धत्वेअकिंचित्करमेवव्यापाराभत्तविघ्न[illegible]संसागोभावानुयपायकमेवनतुतत्रतदनुप ५८
धापकत्वेपिनक्षतिर्वेदप्रामाण्यसिद्धिप्रसंगनिरासस्यसुडकरीसौनसुकरत्वादिसस्वरसातावक्ता
६० सार्थकःनकेदूषयतिविघ्नध्वंसेतिस्यापिनोस्यापित्वंविशिष्टयोःविशिष्टस्यानतिरिक्तत्वादितिभावः

[illegible]

तदर्थेतावद्विघ्न ~~[illegible] स्तावच्छेदकस्याभावादिति चे त्तथा च तत्र कार्योत्पत्तिनादृशवस्तु~~नि

निमात्रादृष्टमुपलक्षणं यत्राप्रतियां तद्ध्वंसमासिस्तत्र भवितव्यव्यतिरेकव्यभिचारस्तस्यापि बोध्यं गु।

रुकर्मारम्भे गुरुतरेणाल्पकर्मसमाप्तौ अल्पेन नमस्कारस्तयाभावविशिष्टनमस्कारादिकं तादृशाद

पिंति यत्र सर्वजातीयान्येव त्रीणि त्रीणि मंगलानि कृतानि तत्रापि गुरुकर्मसमाप्तिर्यत्र सजाती

यान्येव एकैकमंगलानि कृतानि तत्राप्यल्पतरकर्मसमाप्तेश्च सपेः वैपरीत्येपीतिः प्रचितादल्प

ल्पतरकर्मसमाप्तेरप्रचितादपि गुरुतरकर्मसमाप्ति ~~प्रचितादपि गुरुतर~~कत्वस्य पेः बहुविघ्न

तिशंकितबहुतरविघ्नसमाप्तौ बहुतरशंकिताल्पतरविघ्नसमाप्तौ अल्पतरं मंगलं हेतुरि

त्यपेः तादृशशंकनातिः अल्पतरविघ्नातिस्यमंगलं बहुतरविघ्नं वा न बहुतरमंग[illegible]श

[illegible]

[illegible]

कितान्यतरविघ्नसमाप्तेरत्तद्याद्दित्यर्थः वैपरीत्येपात्तिचकुतरं विघ्नज्ञानवतोप्यव्यमंगलात्समा
प्ते। अन्याविघ्नज्ञानवतोपिवकुतरमंगलात्समाप्तदित्यर्थात् तथाचव्यतिरेकव्यभिचारे[illegible]व्यभि
चारइतिभावः क्वचित्तुरादिमावनेत्तित्रिचतुष्टादिरूपत्वेनेत्यर्थः एकत्वादिरूपत्वपाएकत्वद्वित्वा
७ दिरूपतयाँनद्वृत्तिँत्वादेः संख्यानात्मकत्वेन तद्वृत्तित्रित्वादेरप्यननुगतत्वादितिभावः नांगं
८ नवाप्रधानमितिनारंभकमेतन्यसमाप्तिजनकत्वात्तदन्यदुरितजनकमित्यर्थः मंग ४
लंचादपूर्वपक्षरहस्यं। आरब्धकर्मसमाप्ताविति आरब्धकर्मजन्यसमाप्तावित्यर्थः नांगंनोपधा ७८०८५३७
२ नमितिनवा आरब्धकर्मे[illegible]जन्यारब्धकर्मोत्सतेरुपधायकमित्यर्थः हितुद्वाँविति: मंगलोनद्भम ५१
यस्वरूपयोग्यत्वस्यैवाभावादित्यर्थः प्रधानमिति आरब्धकर्मजन्यफलोत्तरजनकमित्यर्थः

२७

देवफलां जरमाहविघ्नध्वंस इति ननु [illegible] मंगलफलत्वे किं मानमितिचेत् आस्तिककर्मनिवार्य इति निर्वि
घ्नसमाप्तिप्रतिबंधकस्य सांख्येः अन्वयपश्चास्य विघ्नध्वंसत्वेनैव मा भूत् तमावर्तनीयपो श्चतेवि
घ्नप्रागभावस्यैव उद्देश्यत्वनाभात् इति कामनयार्यसदि[illegible]स्या अनुष्ठानादिति तत्र शिष्टप्रवृत्ते
रिस्पर्थेः तथा च मंगलं विघ्नध्वंसजनकं विघ्नध्वंसोद्देश्यकशिष्टप्रवृत्तिविषयत्वादित्यनुमानं शि
ष्टत्वंभ्माज्ञान्यत्वं [illegible] न वेदमप्रयोजकं तदुद्देश्यकप्रवृत्तौ समयवृत्तित्वाविशिष्टः विघ्नप्राग
भावबाधेन वमंगलस्याथष्ठि विनाशितयानावर्तासमयानां तेन जननासंभवादपूर्वस्याका
र इति वाच्यं समयानां मंगलजन्यत्वे मानाभावादिति भावः ननु मंगलानंतरं समाप्तेः पूर्वम
ति प्यविघ्नजनककर्मोनुष्ठाने विघ्नोत्पत्तिप्रवंधार्यमदृष्टाभ्युपगमे मंगलस्याथविनाशितपातेनवा

हितस्यैवरूपमंगलत्वेनेति॰ मंगलजन्यापूर्वस्य सर्थः अन्यचापि फलाणत्वे ~~[illegible]~~ ; १

ति वत्तकालं साक्षात्तविघ्नोत्पत्तिप्रवंधासंभावनस्यादित्यर्थः एकाभाव विशिष्टापूर्वस्यैव जनकत्वादितिभा
व इदमुपलक्षणं गणेशस्तवपाठमंगलयोरुभयोरनुष्ठानेपि समासिद्धेश्पत्तेतदपिनस्यादित १
पिवोध्यंननुगणेशस्तवपाठादिजन्यापू[redacted]र्वमंगलजन्यापूर्वयोर्नाविकल्पेनकारण २
०७ त्वंकिंतुतत्तृणारणिमणिन्यायेननैक्षत्र गणेशस्तवपाठमंगलयोरनुष्ठानं तत्रमंगलनाश्यवि
त६ घ्नस्यलीपोस्यलीयसमासिद्धिश्पत्तेनदापिनस्यादित्सपिवोध्यंननुगणेशस्तवपापादिजन्यापूर्वमं
गलजन्यापूर्वयोर्नविकल्पेनकारणत्वंविंतुतत्तृणारणिमणिन्यायेन नसत्रगणेशस्तवपाठमंग ६०
लयोरनुष्ठानंतत्रमंगलनाश्यविघ्नस्यलामास्यवीयसमासिद्धेर्यानुसाद्वयवाभ्यनुपोनातापविघ्न
सत्त्वासंत्त्वामंगलजन्यापूर्वस्यतन्नाश्यजातीयविघ्नस्यलोपसत्त्वेपि तत्कार्येतावच्छेदकंगणेशस्त

ल्वपवर्गा

२ अपूर्व

ग्रोत्रा

वपापक्षयादिजन्यापूर्वस्य तत्पापाद्यादिनाश्यजातीयाविघ्नस्य तत्पापध्वंसस्य समाप्तित्वं न तु मं-
गलजन्यं नाश्यजातीयविघ्नस्वनाशायेत्तरसमाप्तित्वं अत एव उभयोरनुष्ठानेऽपि क्वचित्फलदर्श-
२ नं नानुपपन्नमित्यपरे चेदाहुः किं चेति प्रधानत्वे अपूर्वद्वारा समाप्तिरूपप्रधानफलजनकत्वे
पु तस्मिन्सत्यपीति विसंवेजातीयेषु एकैकमंगलैः कृते पापक्षयः तदभावात्समाप्त्यभा-
वात् तथा च तत्र समाप्त्यापत्तिरिति भावः नच मंगलानन्तरोत्पन्नविघ्नेन प्रतिबंधकत्वसमा-
प्त्युदय इति वाच्यं मंगलजन्यापूर्वस्य विघ्नप्रतिबंधकतया मंगलानंतरं समाप्तिपर्यंतं वि-
घ्नान्तरोत्पत्तेरसंभवादिति तदुदयं प्रवृत्तमिति वक्तुमनन्तरं तत्तज्जातीयमंगलमिश्रपेःफल-
मत्त्वात्फलोदयायानुपपत्तिस्तस्यैव हेतुत्वे तत्तत्फलानुदयः स्यादिति भावः अप्रचितानात्फ-

७तुञादयतु·

लानुदयप्रसंगमुद्धरति नोभयमिति उभयं प्रचितमप्रचितं च अननुगमादिति यत्र सर्वे जातीयेषु ए
केकमंगलेषु कृतेष्वपि न समाप्तिस्तत्तत्स्थलीयप्रचितनमस्कारादिव्यावृत्तस्यापि प्रचितमंगलत्वतत्सा
भावः धनतात्तानस्यहेतुत्वादिति केचित्तु इति कामनयेति यथाश्रुतमूलानुरोधान्मंगलं विघ्नध्वंसज
नकं विघ्नध्वंसकामनाजन्यशिष्टप्रवृत्तिविषयत्वादित्यनुमानमाहुः तदसत् विघ्नध्वंसस्वर्गादि
देश्यकसमूहालंबनफलकामनासहकृतस्वर्गसाधनतामात्रविषयकप्रमाजन्यप्रवृत्तिवि
षये यागादौ व्यभिचारापत्तेरिति ध्येयं हेत्वंतरमाह विघ्नसंशय इति तथा च मंगलं विघ्नध्वंस ६१
जनकं विघ्नजनकत्वे सति विघ्नज्ञानवतामेव शिष्टप्रवृत्तिविषयत्वादित्यनुमानमिति भावः॥
हेत्वंतरमप्याह विघ्नाभावस्येति आकांक्षितत्वात् मंगलगोचरकामनायाः फलत्वेनोद्देश्य

त्वात् । तथा च मंगलं विघ्नध्वंसजनकं विघ्नध्वंसोद्देश्यकशिष्टाकामनाविषयत्वादित्यनुमेयं
शिष्टत्वं भ्रमाजन्यत्वं न चेदमप्रयोजकं तदुद्देश्यककामनां प्रति तत्साधनताज्ञानस्य हेतु
त्वादिति भावः नन्वेवं निर्विघ्नं समाप्यतामित्युद्देश्यापि मंगले शिष्टप्रवृत्तेः समाप्तेरपि फलत्वमा
साधनता वश्यकं तदुद्देश्यकप्रवृत्तौ तत्ज्ञानस्य हेतुत्वादित्यत आह यदि वेति इति कामनया इत्युद्दे
श्यः तदावरणं तत्र शिष्टप्रवृत्तिः नागृहीतविशेषणान्यायेन तत्तागृहीतविशेषणबुद्धिविशेष्ये
चोपजायत इति न्यायेनाभवन्मतेपि विघ्नध्वंसस्य तत्त्वोद्देश्यताऽवश्यकतयेति शेषः स्वस्तत्र
स्याकाङ्क्षोद्देश्यत्वनाशान्न यागादिगोष्टतौ । स्वर्गद्वा । स्वप्रवृत्तित्वोपलक्षितस्वर्गाद्य वा विघ्नाभाव
एव फलं समाप्त्यव्यवहितपूर्वं त्वोपलक्षितविघ्नध्वंस एव तादृशप्रवृत्तावुद्देश्यः उभयोर्व्यभि
वृत्ति चरम ता

चारादिशरीरनिष्ठसंबंधेनोत्पन्ननिष्ठसंबंधेनचमंगलस्यसमाप्तिंप्रतिव्यतिरेकव्याभिचारादिस
ध्येः मंगलस्याशुविनाशितया चिरकालानंतरभाविसमाप्त्यव्यवहितपूर्वं तदनवस्थानात्
न च विघ्नध्वंसद्वारा तस्य हेतुत्वान्नव्यभिचार इति वाच्यं तथासतिजन्मांतरीयपितस्यसमा
प्तिमुद्दिश्यापि तत्र शिष्टप्रवृत्तिप्रसंग इत्युक्तत्वात्ः न च तज्जन्यविघ्नध्वंसस्य स्वोत्पत्त्यव
च्छेदकत्वसंबंधेन शरीरनिष्ठतया हेतुत्वान्नायमतिप्रसंग इति वाच्यं तर्हि जन्यविघ्न त
ध्वंसस्यप्रमत्तानुष्ठितसमाप्त्यादावेव व्यभिचारात्वाविघ्नस्यलीयपत्वस्योक्तक्रमेणकार्यता ६२
वच्छेदकत्वासंभवादित्तिभावः एतच्चोपलक्षणं समाप्तित्वस्य [illegible] स्यविघ्नध्वंसत्वापेक्षया
गुरुत्वात्प्रत्नुगगनस्पद्गुर्वत्वात्त्विघ्नध्वंसत्वंतु विजातीयादृष्टध्वंसत्वमेव वेनासं च

भाव श्ले ता सिद्धो

प्रायश्चित्तादिनाश्यादृष्टव्याप्तस्तेनेसादिनाश्यंवछेदकतयाऽदृष्टनिष्ठो जातिविशेषः नस्यादि
भेदेन कार्यकारणोभेदं विप्रपत्त एव अत एव नानाविधमंगलाचरणं नानाविधविघ्नशंकयाज्ञ
चैवमेकनमस्कारादित एव तत्तद्वोत्पन्नतन्नाश्यजातीयसकलविघ्ननाशापत्तिरिति वाच्यं दृष्ट
पूर्व त्वात् एकजातीयनानामंगलाचरणं तु पूर्वमंगलस्यांगवैगुण्यशंकमात्रोमंगलस्य हेतुत्वेपि वि याकिंच
घ्नध्वंसंप्रति हेतुत्वमावश्यकं तथा चावश्यकत्वात्तदेवास्तु किं समाप्तिहेतुत्वेन न च व्यापारेण
व्यापारिणोऽनन्यथासिद्धिरिति वाच्यं विघ्नस्य प्रतिबंधकतया तदत्यंताभावस्यैव समाप्तिहेतु
त्वेन विघ्नध्वंसे व्यापारस्यैवासिद्धेः विघ्नध्वंसस्यापि समाप्तौ पृथक्कारणत्वकल्पने च महागौरवा
पत्तेः समाप्तौ विघ्नध्वंसतत्सामान्यात्यंताभावमंगलानां त्रयाणां कारणत्वस्य च कल्पनीयत्वादि

त्वर

विघ्नध्वंसंप्रतिमंगलकारणत्वस्य

सपिघोप्यंः केचित्तुउभयतोव्यभिचारादित्सस्य अन्वयतोव्यतिरेकतश्च मंगलस्यसमाप्तिंप्रतिव्यभिचा
रादित्यस्य अन्वयतोव्यतिरेकतश्च मंगलस्यसमाप्तिंप्रतिव्यभिचारात्त्वाद्विसर्थः इत्याहुः नन्वेवं स
हे माप्तिः किंतुकास्यादित्यत आह समाप्तिस्त्विति अत्रावापानुपापिनः विघ्नध्वंसमिवसमाप्तिमेजा
यतामिति समाप्तिमुद्दिश्यापि मंगले शिष्टप्रवृत्तेः विघ्नध्वंसवत्समाप्तिरपि मंगलफलं न च समा
प्तिमुद्दिश्य मंगलाचरणं एवासिद्धमिति वाच्यं असं[illegible]स्यसंसारेमाणिक्यमतेप्यावश्यं केनचि
त्तामुद्दिश्य मंगलानुष्ठानात् ~~नचैतावतासमुद्दिश्यमंगलानुष्ठानात्~~ नचतावतामुद्दिश्यमंगलाचा ६३
रणं मंगले समाप्तिसाधनताभ्रमजन्यं लाघवात्तथैवकल्पनादितिवाच्यं विघ्नध्वंसजनकतात्तानस्य
दं भ्रमेतरत्वंचानुभवसिद्धमिति गौरवंप्रामाणिकं तदाप्रफलतेपितु अन्यं न च मंगलं न साक्षात्समा

[illegible]

[illegible]

प्सिद्धेर्तुंस्थिरत्वात्तद्द्रसनापत्ताविघ्नध्वंसजनकत्वमेवनस्येतिवाच्यंःसमाप्तिहेतुतायांप्रमाण
सिद्धायांअनायस्याःपूर्वंतस्यैवद्वारत्वकल्पनात्तविघ्नध्वंससंबंधेनैवसाक्षाद्धेतुत्वस्यापिसुव
चत्वाच्च।अन्वयव्यभिचारस्यचानुपदंग्रंथकृतैवनिराकरिष्यमाणत्वात्।नचैवजन्मांतरीय
ग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्यापिमंगलेशिष्टप्रवृत्तिप्रसंगइतिवाच्यंइष्टत्वात्।असंख्यसंसारेमणिक
न्मेष्वपिजन्मांतरीयग्रंथसमाप्तिमुद्दिश्यकेनचिन्मंगलाचरणात्तंतस्यचभ्रमजन्यत्वेमाना
भावात्।नचतथापिसमाप्तित्वस्यैकस्यानुगतस्याभावात्कार्यतावच्छेदकंदुर्वचमितिवाच्यंःकारण
त्वेप्रमाणसिद्धेअनायस्याअनुगतस्यैवकार्यतावच्छेदकंदुर्वचमितिवाच्यंःकारणत्वेप्रमाणसिद्धे
अनायस्याअनुगतस्यैवकार्यतावच्छेदकत्वात्।नचैवंविघ्नसत्त्वेपिसमाप्त्युत्पादापत्तिंअनादौसंसा

रेऽअंततोजन्मांतरीयस्यन्नविघ्नध्वंससंबंधेनैवमंगलसत्वादितिवाच्यंविघ्नस्यप्रतिबंधकतयातत्संसर्गा
स्याभावस्यापिहेतुतात्केवलमारांबानुरोधेनैवमंगलस्यहेतुताकल्पनादित्याहुःस्तदसत्।तथासति
यदुद्दिश्यप्रयत्नःक्रियतेतस्यैवतद्धेतुतयाचैत्यवंदनादेरपिस्वर्गादिहेतुत्वापत्तेःतत्रापितज्जनकी
वि भूतज्ञानस्यैभ्रमत्वमादायविवादसंभवादितिदिक्।ननुमंगलेसतियत्रसमाप्त्यनुदयःतत्रकृतेपि
सांगमंगलेविघ्नध्वंसानुत्पादादन्वयव्यभिचारइत्यतआहप्रचितेति।प्रत्येकमितिनाश्यानांसर्वेषां स्तुति
स्तुतिनतीनामाद्यःनत्यादिनाश्यानांनत्यादिनानाशोभवत्येवेत्यर्थः।स्वतःसिद्धविघ्नासत्वस्यमंगलस्य लेख
सांगत्वमेवनास्तिविघ्नस्याप्यंगत्वात्मंगलकर्तुर्विघ्नासत्वेमानाभावाच्चेतिभावः।अन्तरायेति।फलाभि ९४
क्षयात्तत्सकलांगनिष्पत्तौफलावश्यंभावनिश्चयात्तुवैदिकेमंगलेप्रवृत्तिरितियोजना।प्रवृत्तिनिर्विघ्नंप्रप

[illegible]

१ कृतं

वृत्तिः प्राचीने[illegible]त्वादिति । प्राचीनविघ्नामंभस्योजातीयत्वादित्यर्थः तथा च यन्मंगलं तद्जातीय
जातीयसत्वादिति फलितं ननु यत्र सर्वंज्ञानीयान्येव मंगलानि कृतानि तत्र समाप्त्यभावो न स्यादित्य
त आह क्वचिन्मंगलानंतरेति । मापोत्पादकारणानां यत्र बाधः तत्राह क्वचि[illegible]त्तोकावगतेतिन
नु तथापि यत्र प्रायश्चित्तादिनाविघ्ननाशस्तत्र व्यतिरेक[illegible]तिरेकव्यभिचार इत्यत आह प्रागित्वि
धार.
तेति मंगलानाश्यजातीयविघ्ननाशश्चेत्यर्थः ननु यथा विघ्नसंशमंगलाचरणेपि फलं एवं ब्रह्मव
धादिप्रायश्चित्तेपि स्यादित्यत आह न चेति । नहीयमर्थः प्रायश्चित्तेनाब्रह्मवधादिप्रायश्चित्तेना
शंकितविघ्ननाशः शंकितदुरितना[illegible]शांविघ्नसंशयेदुरितसंशयो कामनोपाधिकर्तव्यत्वेवि
घ्नध्वंसकामनाभावान यत्रत्रिविषयत्वे नियतमनुष्ठानमिति यस्य विघ्नहानं नास्ति तस्यानुष्ठानं

रेऽन्ततोजन्मांतरीयसन्नविघ्नध्वंससंबंधेनैवमंगलसत्वादितिवाच्यं विघ्नस्यप्रतिबंधकतयातत्संसर्गाभा
वस्यापिहेतुत्वात्केवलमाराध्यानुरोधेनैवमंगलस्यहेतुताकल्पनादित्याहुः स्तदसत्। तथासति
यमुद्दिश्ययत्क्रियते तस्यैवतद्धेतुतयाचैत्यवंदनादेरपिस्वर्गादिहेतुत्वापत्तेः तत्रापिजनकी
वि भूतज्ञानस्यभ्रमत्वमादायविवादसंभवादितिदिक्। ननुमंगलेसतियत्रसमाप्त्यनुदयः तत्रकृतेपि
सांगमंगलेविघ्नध्वंसात्तदुपादानस्यव्यभिचारइत्यतआह प्रचितितेति। प्रत्येकमितिनाश्यानांसर्वेषां स्तुति
[illegible]स्तकतित्तोनाशः नत्यादिनाश्यानांनत्यादितोनाशोभवत्येवेत्यर्थः। स्वतः सिद्धविघ्नासत्वस्थलेमंगलस्य लेव
सांगत्वमेवनास्तिविघ्नस्याप्यंगत्वात्मंगलकर्तुर्विघ्नासत्वेमानाभावाच्चेतिभावः। अन्तरायेति। फलाभि ध
खयात्सकलांगनिष्पत्तौफलावश्यंभावनिश्चयपात्ते वैदिकेमंगलेप्रवृत्तिरितियोजना प्रवृत्तेर्निर्विघ्नं पप

[illegible]

१ कृतं

हेतिः प्राचीने [illegible]फलत्वादिति प्राचीनविघ्नाभांभस्तोज्जातीयत्वादित्यर्थः तथा च यन्मंगलं तन्नाश्य
जातीयसत्त्वादिति फलितं ननु यत्र सर्वजातीयान्येव मंगलानि कृतानि तत्र समाप्त्यभावो न स्यादित्य
त आह क्वचिन्मंगलानंतरेति।ःपोत्पादकारणानां यत्र बाधः तत्राह क्वचि[illegible]त्रो कावगतेति तन्
नु तथापि यत्र प्रायश्चित्तादिना विघ्ननाशस्तत्र व्यतिरेक[illegible]व्यभिचारः स्यादत आह प्रायश्चि
चार
त्तेति मंगलनाश्यजातीयविघ्ननाशकत्वे इत्यर्थः ननु यथा विघ्नसंशये मंगलाचरणेऽपि फलं एवं ब्रह्मव
धादि प्रायश्चित्तेऽपि स्यादित्यत आह न चेति न हीत्यर्थः प्रायश्चित्ते नाब्रह्मवधादि प्रायश्चित्तेना
शंकितविघ्ननाशः शंकितदुरितना[illegible]शाव घ्नसंशये दुरितसंशयो कामनोपाधिकत्वे न्यत्ते वि
घ्नध्वंसकामनाधीनप्रवृत्तिविषयत्वे नियतमनुष्ठानमिति यस्य विघ्नज्ञानं नास्ति तस्यानुष्ठानं

४ प्रतिबंधकीभूतविघ्नसत्त्वे प्रतिबंधकाभावेऽसतीति पाठेऽप्ययमेवार्थः

नस्यादित्यर्थः अत्रेष्टापत्तिः माह आरब्धकारणेति आरब्धे कर्मकारणकत्वासमाप्त्यात्यर्थेः प्रतिबंध
काभावोऽपापत्वेन तत्तु प्रतिबंधकध्वंसोपायत्वतो नेन अवश्यं तदनुष्ठादिति विघ्नत्वानवृत्तेव अ
वश्यं तदनुष्ठानादित्यर्थः ननु मंगलस्य समाप्त्यावजनकत्वे यत्र मंगलं न कृतं तत्र विघ्नध्वंसो मा
समाप्त स्तु स्यादेवेत्यत आह तेन विनेति प्रतिबंधकाभावाभावे प्रतिबंधकीभूतविघ्नसत्त्वे कर्मानुत्प
त्तेः कर्मासमाप्तेः न चेति प्रधानत्वे विघ्नध्वंसमात्रं फलजनकं स्यादिति शेषः नियतेत्तसमयेति
१२ तादृशचिकीर्षाकालनिष्पत्तेरित्यर्थः कार्मारंभसमयेति कर्तव्यकर्मचिकीर्षाकालेत्यर्थः दशारंभ
समयेदशेरिचीकीर्षोसमयेऽत्तथा च मंगलेन विघ्नध्वंसजननेन कर्तव्यकर्मप्रतिबंधकीभूतविघ्न ६५
ध्वंसगोचरादिजननक्रमेण मंगलजननद्वारा [illegible]कर्तव्यकर्मचिकीर्षोपगमस्यासमाप्तेः

४ जनकत्वे समाप्तजनकत्वादिति पावत अस्यदा विकर्तव्यकर्मचिकीर्षाकलाति
कालेचित[illegible]प्रदापि ति ४

फलत्वेपिभ्मांसाफलांजरकामनयान्यदाहृतामंगलाद्विघ्नध्वंसोसत्वेऽदुर्वारत्वादितिभावः नतु एवमन्त्यमं
गलस्यविघ्नध्वंसद्वाराचरमसमाप्तिजनकत्वेपितज्जन्यविघ्नध्वंसस्यप्रतिबंधकाभाववत्तयास
माप्तिकारणत्वमस्त्येवतस्यकारणत्वंचकिंस्वोसस्ववच्छेदकत्वसंबंधेनफलीभूतसमाप्तिकत्वे
शरीरनिष्ठत्वंवाविशेषणताविशेषसंबंधेनतादृशज्ञनिष्ठत्वंयावा आद्येनास्तिकादिशरीरस्क
देत्वकसमाप्तौव्यभिचारः अंत्येजनकत्वमपेक्ष्यकारणत्वका~~कनत्व~~कारणसाधारणप्रयोज
कत्वस्यच्युततयातादृशतत्प्रयोजकताज्ञानस्यैवतदुद्देश्यकप्रवृत्तौहेतुत्वनयेजन्मांतरीय
थंपसमाप्तिमुद्दिश्यापिमंगलेशिष्टप्रवृत्त्युपपत्तिरितिसत्तओंविघ्नसंसर्गाभावश्चेतिसमवायसं
सर्गावच्छिन्नतत्तद्विजातीयविघ्नसामान्याभावकूटश्चेत्यर्थः। तथाचमंगलवत्तजन्यविघ्नध्वंसो

हे

न हेतु

पि समाप्तिरिसपेः स्वतःसिद्धविघ्नकारणाभावप्रयुक्तः क्वचिदिति यत्र मंगलेनानविघ्ननाशे सति समा

प्तिस्तत्रैसपेः। मंगलसाध्यं मंगलाधीनं अत एवेति। यतः स्वासमवछेदकत्वसंबंधेन शरीरनिष्ठ

तया विघ्नध्वंसोन हेतुरपितु विघ्नासंत्ताभाव एव हेतुरत एवेसपेः मंगलंविनापि क्वचित्कमंग

लं विनापि नैवं विघ्नध्वंसेकर्मकामना सुखत्वदुःखाभावत्वेच्छांप्रति इष्टसाधनताज्ञानस्य हे प्रकार के

से तुत्वात् विघ्नासंत्ताभावस्यैव समाप्तिरूपेष्टसाधनत्वेन विघ्नध्वंसेष्टसाधनत्वादिति वाच्यं सु

त्व खदुःखाभावत्विष्टसाधनत्वप्रकारकज्ञानवैयत्त्यहेषः तदभावत्वप्रकारकज्ञानस्यापिष्टप्रति ६६

च्छाहेतुतया विघ्नद्वेषत्वेन विघ्नाभावत्वप्रकारकज्ञानादेव विघ्नध्वंसेकामनोत्पत्तेः अन्यथाप्रसा

ध्वेनादिजन्यपापनाशेपिकामना[redacted]नुपपत्तिः। न च विघ्नद्वेष एव कथं स्यात् सुखभाव

वत्तुः स्वत्वाप्रकारकत्वे सं प्रति अनिष्टसाधनताज्ञानस्य हेतुत्वादिति वाच्यं यद्धर्मावच्छिन्नाभावेच्छात्वं त
द्धर्मप्रकारकज्ञानस्यापि प्रतिबंधकत्वे पहेतु तया समानं पेष्टसाधनतया विघ्नासत्वनाभावेच्छासत्वेन
विघ्नत्वप्रकारकज्ञानादेव तत्र द्वेषोत्सेकः अन्यथा द्राग्लाभार्थिनस्तत्र प्रतिबंधके मंदद्वेषानुपपत्तेः अत एव तौ
समाप्तिकामनापि परंपरया मंगलाचारप्रयोजिकेति भावः न चाविघ्नध्वंसापद्रतिकियं मंगलानि कर्त्त
व्यानि कार्ये शंकाः मंगलं कर्त्तव्यमित्यत्र नियामकाभावादित्यर्थः यावद्विघ्नशंकं याप्यवज्ञानीयविघ्नशं
कं तदाचारात् तावज्ज्ञानीयमंगलाचारात् अत तु एवेति यतः शंकितविघ्नवारणार्थं मंगलकरणमतएवे
वेत्यर्थः तच्छंकापरकाले पत्रकर्त्तव्यं तत्समाप्तिप्रतिबंधकीभूतविघ्नांतरोत्पत्तिशंकया मध्येपातिना चा
रत्वकमे विकीर्षोकालस्यांगतया कथं तथानुष्ठानात् शंकितविघ्ननाश इति वाच्यं तत्रयर

प्र
कात्स्न्यकर्तुं भागस्यैवारब्धकर्मेनयात[illegible]मनस्त्विकीर्षोकालस्यैवांगत्वादिति भावः न चु समाप्तौ चेन्मंगलं न
हेतुस्तदा गुर्वारंभे बहुतरमंगलाचरणं न स्यात् अस्मन्मते तु गुरुतरकर्मसमाप्तौ बहुतरमं
गलस्य हेतुत्वात् तदनुष्ठानमित्यत आह गुर्वारंभे पीति। बहुतरविघ्नाशंकया बहुतरविघ्नशंकयैव न
२२ नु गुर्वारंभसमाप्तौ बहुमंतरमंगलस्य हेतुत्वमित्यर्थः न चैकमिति नाह शृंगग्राह्यानुमितश्कसंगतथै
वबोधनादिति भावः इति विधाविति। इति विधिप्रतिपाद्यमंगलत्वं किमित्यर्थः अननुगमादिति॥ आ
स्प द्विस्य चानुगतस्यैकस्याभावेच्चत्वादिति भावः नापासादिविघ्नोऽदुरितं अन्यथा प्रारिप्सितसमाप्तिप्रतिबं ६७
धकस्यैव विघ्नपदार्थत्वे तथा प्रतिबंधकानंत चै[illegible]पर्य्योपानात् आत्र प्रापप्सिते अतिव्याप्तिवारणाय प्र
तिबंधकांतंकारायो शोषादिहेतुक्रियायां चातिप्रसंगवारणाय प्रारिप्सितेति। प्रारब्धसमाप्तीत्यर्थः॥

तारशिष्टस्तिप्रतियोगितयास्वनाशजनकेऽतिव्याप्तिवारणाय क्रियेति क्रियात्वं प्रवृत्तिविषयत्वं
प्रवृत्तित्वं च विकाशोजन्यतावच्छेदको जातिविशेषः एतस्य विपामकस्तवपाठेतिःप्रसक्तं गणेशस्त
वस्य मंगलत्वेपि तदनुकूलकं अभिधानाधात्मकस्य तत्पाठस्यामंगलत्वात् तत्र च पाठकतासंबंधे
न विनायकस्तव एव विघ्ननाशकेन तु निरुक्ततत्पाठः स्तवस्य मंगलत्वे इति वाच्यं सर्वेविघ्नाशामं प्रेव
त्य पंतीति[illegible]कसात्तत्पाठस्यापि विघ्ननाशकत्वबोधनादित्तो लक्षणांतरमाह विघ्नेति विघ्नध्वंससा
करण धारणत्वमित्यर्थः विघ्नो मंगलनाश्यतावच्छेदकवैजात्याश्रयोऽत्र तेन न विनायकस्तवपाठप्राप्यवि
नेकाना योदो च नातिव्याप्तिः तेषां च शक्तिविशेषसंबंधेन विघ्नत्वेनानुगमान्नाननुगमः प्रतियो १८
गिविषयाकरणानामादापविघ्ने अतिव्याप्तिवारणायासाधारणेति असाधारणकारणत्वं विघ्ननाश

वृत्तिध्वंसत्वावच्छिन्नकार्यतानिरूपितकारणताश्रयत्वं ह [illegible] मतं कार्यताविशेषणं ध्वंसं प्रति च
सामान्यतः सत्वेनैव हेतुत्वान्नोक्तातिव्याप्तिः ध्वंसप्रतियोगिनोस्तत्तद्व्यक्तित्वेनापि हेतुहेतुमद्भावे
कारणता तादृशमादायातिव्याप्तिवारणाय ध्वंसत्वावच्छिन्नेति। ध्वंसत्वावच्छिन्नत्वं च न ध्वंसत्वपर्याप्ताव
च्छेदकताकत्वं किंतु तद्धर्मानवच्छेदकताकत्वमात्रं तेन नासम्भव इति भावः। निरुक्तधर्मप्रकारे
णैव विधिनाबोधनेन अन्योन्याश्रयमाह क्रियाविशेषस्येत्यादि विशिष्यादि परिचाये [illegible] निरुक्तध
धर्म र्मप्रकारेणापूर्वज्ञानं विना प्रवृत्तिविषयालाभादिति। निरुक्तप्रकारेणापूर्वधर्मविधीनां ज्ञानानां संभवादिशे ६८
प्र षेः सुलभादेर्विशिष्टध्वंसजनकत्ववेदमात्रबोधकत्वादिति भावः। शिष्टाचारेतिमाजन्माचारेऽसत्वेः तेन न भ्रमा
मादृशकामनयोर्वृत्तिविशेषेपि नातिप्रसंग इति भावः। आचारानुपजीवजीवकत्वादिति। आचारविष
प्र छ

यत्वस्तानाधीनशाब्दबोधाजनकत्वादित्यर्थः ~~नन्विदम्प्रयोजनकमित्यत आह। वेदाद्विति आ~~ आसवि
~~षयत्वस्तानाधीनशाब्दबो~~धाजनकत्वादित्यर्थः नन्विदम्प्रयोजनकमित्यत आह। वेदादिति। आपाधा
स्प चारेति। पुरुषान्तराचारविषयत्वे स्वीयकालान्तरीयाचारविषयत्वस्य बालानं विना प्रत्यक्षस्यानुपप
त्तेश्चेत्यर्थः। अनुपपत्तौ हेतुमाह। अन्योन्याश्रयादिति। वेदा[illegible]स्वस्याचारेज्ञाते तद्विषयकत्वप्र
श कारकं[illegible] हेतो दा ~~[illegible]~~ वेदाच्छाब्दबोध एव च स्वस्याचारस्तस्यान्योन्याश्रयप्रसंगादित्यर्थः।
यद्यपि पदान्तरशक्तिग्रहवत्प्रथमं स्वैरदर्शनादेव शक्तिग्रहः सं नातित्वादिरेवमनन्तावा
राविषयत्व[illegible]तिभावः। तत्कामनया तत्कामना[illegible]प्रकारेण तत्कामिकत्वेष्यत्वप्रकारेणेति।
यावत्तु तेन कामना[illegible]नायाविधिजन्यशाब्दबोधाजनकत्वेपि न क्षतिः प्रारिप्सितेति। आरंभणा

रावा ३

[illegible]

पादावतिव्याप्तिवारणाय पसक्तं तं प्रारब्धकर्मसमाप्तिप्रयोजकत्वे सतीत्यर्थः मंगलस्य समाप्तिज
नकत्वपापजनकत्वमसहायप्रयोजकत्वप्रवेशं प्रयोजकत्वं चकारेण नकारेण साधारणं अतएव
वादृष्टद्वारा समाप्तिप्रयोजके[illegible]मंतरेति अतिव्याप्तिवारणाय विहितांतं कर्मपूर्वकानूक्तेत्वम
तपा विहितत्वापेक्षं असंभववारणाय पूर्वत्वप्रवेशः वैदिकपदं विहितं तेन तादृशकालकर्ते।
कत्वेन तया वेदविहितत्वलाभाय अन्यथा कल्पितव्रतादिपाकालकर्तेर्भेन लौकिककल्पितविधि नै
द्वारा विषयेदृष्ट[illegible] तत्समाप्तिजनके होमादावतिव्याप्त्यापत्तेः तादृशवेदांतराभावादिति नीरुमुपलक्षणं ६०
द्वारा द्वितीये अदृष्ट[illegible] प्रारब्धकर्मसमाप्तिप्रयोजके आरंभनार्यादावतिव्याप्ते विघ्नध्वंसस्य समाप्त्यन्य स
कत्वया मंगलस्य प्रारब्धकर्मसमाप्तिं प्रतिप्रयोजकत्वस्याप्याभावेनासंपत्तेस्तेस्तेबोध्यं निवि
भवा पि

न प
प्रसमाप्तिकाम इति। तच्च संप्रदायमात्रसिद्धस्वन येनु पारिप्सितविघ्नांश मनकामद्रुतिवोधं त्वा

दृ न्नैवस्फूर्ति खद्दिमैव शिष्टाचारानुशिष्ट प्रमितिविषयत्वात् तदुपपत्तावेति: तत्र द्विविधि जन्य ~~का~~ज्ञानम्
हृक्कारेनेसर्पः तद्धि स्वेति पारवश्यकमेवि घ्रेलपेः लक्षणं द्वयं मतभेदेन न चेतत्क्षणद्वयमादर्शे थ
दर्शनादेर्व्यापकमित्याशंक्याह मंगलाचारेति मंगलाचारः आदर्शेदर्शनादि विनिपातो दुरि
घे तेन विघ्नतेनोत्पद्यते मंगलत्वं मंगलपदशक्यत्वं नाना ध्येवैति अतद्रसादि अत्र मंगलपदं नतु
अ
नानार्थता याव्याप्त्यतर्थविनिपातपदं प्रारिप्सितविघ्नपदमेव किंतु न विघ्नतद्ध्वंसादि विनाश
परमस्तु तथाचादर्शेदर्शनादेरपि वत्यादृवदेव मंगलत्वं न चक्रुक्केनामितिन होमानर्थविधि
कं तु अग्निहोत्रं वैनुवादः तपावतस्यानिस्तत पाविघ्नतरयोः नुसन्तिक फल कत्वेन प्रा[illegible]त्वात्
स्रे पा [illegible] प्र

पर
विनिपातपदस्य विघ्नपरत्वं न विघ्नतरसस्य विनाशपर~~स्य विनाश~~परत्वं च न संभवति अग्निहो
त्रानुरोधेन विनिपातो न विघ्नोऽस्य पापानुत्सादत्वं मंगलानवबोध्यत्व विघ्ननाशपरत्वमिति स्वप
गमेयवाक्यभेद इति वाच्यं तथापि पापसंसर्गाभावत्वसामानाधिकरण्येन सर्वेषां जन्यताव
संभवात्कार्यतावच्छेदककल्पनाच्च यथायोग्यमुत्तरकालिकीसत्त्व आह अन्यथेति ननु तथाप्यथ
ड शब्देति व्याप्तिं संग्रंयावंभप्राक्कालेति स्युच्चारणस्यापि शंकरणादिसत्त्वे दोषापत्तिमाह अथ शब्द दैः
इति पुंनासस्यारंभकाले कं वं भित्त्वाक ठकर्तु घटितत्वात् कं वमिह न त्वं विनिपातितो मातौ तेन नतौ सुना ७०
इष्टं विघ्नोपशमकामशिष्टाचारविषयत्वेन मंगलिकैः मंगलत्वस्वन्यपोऽस्त्वापि इदं कन्प्रसज्यानुः
एवं च ग्रंथस्तत्राहि भावेन ग्रंथस्य तदघटितत्वे प्राक्काले अनुष्ठानविषयत्वासंभवादिति
द्ध

शास्त्रारंभसमये दर्शी णा

वोध्यं॥ ननु यथा पाश्चापूर्वेकालेपि प्रभसूचकतया श्वादर्शनादिकि पतितं येवा यशोषोभिसुचभ
सूचकः स्यादिति शंकां निराकरोति न चेति शास्त्रारंभसमय एव तंचादर्शोहर्शनादिवदन्यदापि
तदनुष्ठानापत्तिरिति भावः॥ नन्वुक्तातिमाचेरेदिसादोकास्तु निरिसत आह गुणवत्तयेति उत्क
र्षवत्तयेसर्यः तेनाधार्मिकत्वंमस्य श्पसंयोगित्वमिसादिव्युदासः उत्कर्षत्वं च शक्तिविशेषसंबं
धेनोत्कर्षवत्तयेसर्यः तेनाधार्मिकत्वमस्य श्पसंयोगित्वमिसादेर्व्युदासः उत्कर्षत्वं वशक्तिवि
गमः र्ति
शेषसंबंधेनोत्कर्षपदवत्त्वमत्तो नाननु तापनं तावानुकूलं राघः तेन व्यायारांतर्देशेर्नप्रसं॥ रता
गः न च तथापि उत्कर्षस्य जातित्वपत्तयाखंदयाभीन त्वंदनोपुंभात्वमेवेसोदावव्याप्तिरिवा॥ ति
च्यं॥ घ्यायादिषूत्कर्षव्यवहारिणे तैमप्युत्कर्षपदवाच्यत्वात् न च तथापि नव्यापिताहशेसनूपा
षु त्व व्या सुशीलः वा

प्रदेन भ्रम तु

स्यानेऽतिव्याप्तिंतस्यापिस्वकृतिसोंाभक्षितनास्वन्पंकपयामी। नैस्कमद्व्रुतिसकलप्रामाणिकव्य
वहारासंगतेरिवाच्यंज्ञानेनेष्टपत्तानस्यविवक्षितत्वात् अ।तएवासेष्यगुणकथनंस्कृतिरिति
प्रामाणिकाभागवतस्यस्वादिश्रुतकर्मयोगोभाक्तः नव्यास्तुज्ञानविशेषोपधायकश्रपद्स्कृतिः
ज्ञाननिष्ठोवैशेषश्चशाप्दत्वव्याप्या जातिविशेषःउपधायकत्वंचज्ञानविषयोःसांसर्गिकमयी शेषश
नै
दृष्याप्रविषमतोनानुगमोदोषम नचस्वकृतिनिर्दांर्योभयविषमकसमूहालंबनज्ञानेसांक
र्योपत्तिर्विनिगमनाविरहेणनिंदापद शाक्यतावच्छेदकस्यापिजातित्वस्यदुर्वारत्वादितिवाच्यं ७१
तदुभयज्ञानेसमूहालंबनज्ञानव्यावृत्तत्वाभ्युपगमात्समूहालंबनमात्रजनकस्वकत्वादौचमा।
नाभावात्ततत्स्वेचतत्रस्वकृतिव्यवहारस्याभाक्तत्वादिसाकूतःपमुदिश्यतिप्रायदर्वापिकेसर्पैःतथा

मत्र

चस्वापकर्षवोधजनकतावच्छेदकजातिमेवतत्क्षणांको व्यापारः तस्य नमस्कारः इत्याकांक्षायांय
मुद्दिश्येति स्वत्वघटितत्वेनाननुगमकत्वमाशंक्याह यत्त्वेति नानापत्नेवेतिः कायिकादिप्रत्येकवृ
त्तिजातिविशेषाणां नमस्कारपदशक्यतावच्छेदकात्सपेः ननु करशिरःसंयोगादिकायिकनम
स्कारस्तन्नकथं तत्तिविशेषः नोन त्वाभिघातत्वसंयोगजत्वादिना सांकर्यात् न च संयोगजत्वा
दिजातियोनानाकायोत्तावच्छेदकानननुगमस्यादोषत्वात् नमस्कारपदशक्यतावच्छेदकजातिके
काविघ्नविशेषनाशकतावच्छेदकजातेर्नानात्वे व्यभिचारापत्तेरिति भावः वाच्यं तथापिशिरद्ध
विशेषजनकतावच्छेदकाभिघातत्वमादाय सांकर्यं दुर्वारत्वात् उभयोरेवजनकतावच्छेदक
तयानानात्वेविनिगमकाभावादिति खेमान्चैव करशिरःसंयोगानुकूलताविघ्नविशेषस्यैवका

त्र स्म

[illegible]

[illegible]

[illegible] शीवृति२

पिकेन नमस्कारत्वात् चेष्टानिष्ठो विशेषस्तु चेष्टात्वव्याप्यो जातिविशेषः सचाविघ्नविशेषनाशक
ता वच्छेदकतया सिद्धः नत्वेत्तथापि नमःपदादिरेव वाचनिकनमस्कारः तत्र कथं जातिविशे
षः नत्वादिना सांकर्यात् न च नमस्कारादि [illegible] चरमवर्णमित्यादिव्याप्या नानाजातिविशेषए
[illegible]ः नव्यास्तु शाब्दबोधहेतिशापत्वव्याप्यजाति
विशेषं [illegible] वन्दनमित्याहुः मानसिकत्वं तु मानसत्वव्याप्यजातिविशेषः न च सत्त्वमादाय सां क्ये
कर्यमिति वाच्यं न स्पस्वघूत्वविरुद्धत्वादिति ध्येयं प्राभाकरमतमाह यत्त्विति बुद्धिविशेषेति ज्ञानवि
शेष एवेत्यर्थः अन्यत्र कायिकादौ कापिकादाविति तं प्रति चूतस्य लिंगत्वात् तथा च तस्य न विशेषजन्यत्व ७२
ग्रहो न [illegible]नादृशजातिपुंस्कारभावकं न च तथापि चेष्टामानसत्वं व्याप्यजातिविशेष[illegible]एव[illegible]शा

[illegible]

च्यतावच्छेदकं. ननु बावनिकत्वं न समत्वादिव्याप्यनानात्वाभ्युपगमादिति वाच्यं। नस्माप्युक्तक्रमेणै

कत्वात्तु नानात्वेपि प्रत्येकमादाय विनिगमनाविरहेण शक्यतावच्छेदकत्वस्पष्टे वारत्वात्तस्येति

हृदयं ननु मंगलं वेदबोधितसमाप्तिसाधनताकं समाप्त्युद्देश्यकाविगीतशिष्टाचारविषयत्वादि

गु ति सांप्रदायिकानां प्रोक्तवेदानुमाने किं तावत्तु शिष्टत्वमित्यत आह स्वोक्तेति: वेदविशेष्यकप्रा

माण्याभ्युपगमावानि सपेः अभ्युपगमो निश्चयं तावतैव प[redacted] सामान्यतो व्याप्तौ पशुपक्ष्यादि [illegible]

कृतस्तथाचेष्टायां व्यभिचारवारणादिति भावः बालकपतितात्मजा[redacted]तिरिक्तत्वे सतीत्यनेनापि विशेष [illegible]

णीयं तेन तदीयस्तथाचेष्टायां पश्वादिस्तथा चेष्टावद्धेतोरभिविच्छिन्नायां न व्यभिचारः ननु एवं वेदप्रामाण्या

द्वैसुपमंत्र भ्युपगमाति यमाणे चैस वंदनादौ व्यभिचारइत्यत आह। आचारे चेति। आचारे अविगीत

त्वंयद्विशेषणंदत्तंतद्वेदानिषिद्धत्वन्नप्रमितस्यपेः प्रामाणिकक्कृतंचैत्यवंदनादिकंचनतथातस्यपूर्वेलि
खितवेदनिषिद्धत्वादितिभावः अलौकिकत्वेसजातीयेनेनापिविशेषणीयंतेनविशिष्टकृतभोजनादौ
७२ नव्यभिचार [illegible] इतिभावः लौकिककविषयकत्वंतुप्राक्‌निरुक्तमेवास्तिएवंविशिष्टकृतचैत्यवंदने
दोव्यभिचारइत्यतआहशिष्टत्वंचेति अगम्यागमनेति अगम्यागमनायोग्यायाभूमिस्तत्रनापिख
आत्मसात्कृतंयत्कृतमनभिमतंपेयंयथाक्षः संजनसंगते अलौकिकविषयकत्वविशेषणेनैवतद्वारणात्कृ
केचित्तु अगम्यागमनस्योभयनव्यभिचार आलौकिकत्वंचप्राक्‌निरुक्तमेवेनचतत्पापिभ्यालास्व
फलान्यफलमुद्दिश्यकृतेगामादौव्यभिचारः त [illegible] साधनत्वेनतस्यवेदबोधितत्वादितिवाच्यंवेदनि ७३
षिद्धत्वात्तलाघवादाहयद्वेतिअलौकिकविषयेतिलौकिकैविषयेकेत्ययेः हेतुंपूर्वोक्तहेतुत्वपेःत
चैत्यवंदनादेरपिचतस्याभिवृधा
वेष्टत्वेन २

याचाविगीतपदस्यैवलौकिकाविषयत्वमित्यर्थः तच्च भोजनादौ लौकिककर्मण्यभिचारवारणा
यइतिभावः लौकिकेविषयकत्वंतत्प्राकनिरुक्तमेवनत्वेवंशिष्टत्वंतत्रचोत्सर्वेदनादौव्यभिचार
स्तत आह शिष्टत्वंचेति अगम्यागमनेनेति अगम्यागमनायोग्यायामित्यत्रतनीपेत्वम्भांसाक्षतं
पद्ममननमित्यर्थः यथाश्रुतंतुनसंगतं तेअलौकिकविषयत्वविशेषणेनैवतद्वारणात् केचित्तु
अगम्यागमनस्योभयविशेषणेनैववारणंसंभवतीतिसूचनायतदभिधानमित्यप्याहुः ब
लवदनिष्टेतिनिष्फलत्वादितिभावः तदुद्देश्यकत्वेनाप्याचारेविशेषणायः प्रयोजनंचोक
मेवन्त्वेवंभ्रमाजन्यः शिष्ट इतिफलितं तथाचघटःपटादौगमनादौपारदारेचशिष्टव्यवहा
रापत्तिःरिसतत आह लोकेचेतिवेदप्रामाण्याभ्युपगमेतितथाचसर्वेवेदाः स्वास्वतात्पर्यविष

यार्थे प्रमाणमित्याकारकयावच्छेद विशेष्यकानाहार्यनिश्चयत्ववत्त्वं शिष्टपदशक्यतावच्छेद
कं प्रकृते च शिष्टपदं भाक्तं एवं वेदो न प्रमाणमिति यत्तु किंचिद्वेदविशेष्यकानाहार्यनिश्चयवत्त्व
मेव बौद्धत्वमिति भावः बौद्धस्यापि मा हिंस्यात्सर्वाणि भूतानीत्यादि यत्तु किंचिद्वेदप्रामाण्याभ्युपगं
तृत्वात् वेदत्वावच्छेदेनैवाहार्यप्रामाण्याभ्युपगमवत्त्वाच्च पावेत्वानाहार्यत्वयोरुपादानं न[illegible] उ
[illegible]नाहार्यशाब्दनिश्चयो विशेषणमुपलक्षणं वा नाद्यः सुषुप्त्यादिदशायामशिष्टत्वापत्तेः न चेष्टापत्तिः
तदानीमपि शिष्टव्यवहारात् नान्त्यः बौद्धातिव्याप्तेः अनादौ संसारे कदाचित्तेनापि तदभ्युपगमा
च त् नांतच्छरीरावच्छेदेन तदभ्युपगमो विवक्षितः एकस्मिन्नेव शरीरे कालभेदेन शिष्टत्वाबौद्धत्वो ७४
भयदर्शनाद्बौद्धतादशायामतिव्याप्तेः तदानीं शिष्टव्यवहाराभावात् अन्यथाऽनादौ संसारेस

चैत्रस्यैवात्मनोपराकदाचिच्छिष्टत्वेनात्मत्वस्यैव तथात्वस्य सुवचत्वात् अथ तत्तत्पुरुषीयत्वतादृश
निश्चयसमानकालीनायावंतस्तत्पुरुषीयास्तादृशनिश्चयविरोधिनिश्चयाभावंस्तद्वत्वं तत्पुरु
षीयशिष्टत्वशिष्टत्वोत्तरबोद्धृतादृशायां तादृशनिश्चयसमानकालीनस्वबोद्धृताकालीन[illegible]
[illegible]विरोधिनिश्चयव्यक्तेः प्रागभावस्यैव [illegible] यावद्[illegible]दंगे तस्य सत्त्वान्नातिप्रसंग इति
चेन्न यस्य पुरुषस्याशिष्टत्वोत्तरं बोधतानंतरं पुनः शिष्टता च तन्न पूर्वशिष्टतादृशायामव्याप्तिः
मध्यवर्तिबोद्धृताकालीनविरोधिनिश्चयव्यक्तिध्वंसस्यैव तादृशयव[illegible]दं तर्गस्य तदानीमस
त्त्वानंतरं शिष्टतादृशायामप्यव्याप्तेः [illegible] मध्यवर्तिबोद्धृताकालीन विरोधिनिश्चयव्यक्तिप्रागभा
वस्यैव तादृशयावदृशायाप्यव्याप्तेश्च मध्यवर्तिबोद्धृताकालीनाविरोधिनिश्चयव्यक्तिप्रागभा

बोस्यैव तादृशयावदभावांतर्गतस्य तदानीमसत्त्वादिति मैवं यावत्तीः तादृशनिश्चयव्यक्तीः प्रातिस्वि

त्त करूपेणोपादाय तत्तन्निश्चयव्यक्तिसमानाधिकरणत्वे सति तत्तद्व्यक्तिसमानकालीनायावंतस्त

तद्व्यक्तिविरोधिनिश्चयाभावास्तद्वत्वे सति तत्तद्व्यक्त्यपूर्वकालावच्छिन्नत्वं विशिष्टत्वमिति विवक्षि

तत्वात्पुरुषांतरवृत्तिविरोधिनिश्चयप्रागभावमादाय [redacted] समानाधिकरणत्वोपा

दानं स्वापपूर्वजन्मीयविरोधिनिश्चयप्रागभावमादायसंभवाद्वारणाय समानकालीनत्वोपादानं

वेदा न प्रमाणमिति निश्चयनाशोत्तरं वेदाः प्रमाणमिति निश्चयानुत्पत्त्या[illegible]दकाले विशिष्टत्वावारणा

य विशेष्यदलं स्यादिति चेद्वेदाप्रामाण्याभ्युपगमाव्यवहितोत्तरक्षणे तत्प्रामाण्याभ्युपगमः ततस्तृ

तीयक्षणे तदप्रामाण्याभ्युपगमव्यक्तिनाशः संभाव्यते तदा तत्समानकालीनत्वं तदुत्पत्तिसमा
त्त

वदं तर्गतस्य ९

गु
नकालीनत्वं वाच्यं अभावोऽनादिर्वाच्यः अन्यथा तत्र तादृशस्य यौवेदप्रामाण्याभ्युपगमत्वं स्यात्तदुत्प

सै त्तिकाले सत्त्वाद्व्याप्त्यापत्तेः न च यत्र जन्मनि वेदप्रामाण्याप्रामाण्ययोरुभयोरेवानभ्युपगमः

पूर्वजन्मनि तु प्रामाण्यमात्रमभ्युपेयस्यैव मरणं तस्यैव तज्जन्मनि शिष्टत्वापत्तिरिति वाच्यं इष्टा

भ पत्तेः एवं यस्य तज्जन्मनि प्रामाण्याप्रामाण्ययोरुभयोरेवानभ्युपगमं पूर्वजन्मनि चाप्रामाण्यम

त्यप्प भ्युपेतस्यैव मरणं तस्यैव तज्जन्मनि शिष्टत्वे इष्टापत्तिः जन्मान्तरीयप्रामाण्याभ्युपगमानन्तरं काकादि

शरीरावच्छिन्नं वारणाय परं भ्रकृष्टं चेत्तन्मावच्छेदकावच्छिन्नत्वेनापि विशेष्यं यद्वा तत्तद्व्यक्ति

धृ पूर्वकालावच्छिन्नत्वपदेन तत्तद्व्यक्त्यवच्छेदकजन्मावच्छिन्नत्वविशिष्टत्वं तद्व्यक्तिपूर्वकालावच्छि

न्नत्वं विवक्षितं उभयानभ्युपगमजन्मनि शिष्टे शिष्टत्वं वह्निर्भूत एव एवं च पाककाकादिशरीराव य

च्छिन्नेऽपि नातिव्याप्तिः न चैवं तत्तन्निश्चययव्यक्तेः प्रातिस्विकरूपेणोपादानादननुगम इति वाच्यं

मावद्भावमादायाति व्याप्ति ४

२ भावव
शिष्टपरस्य नानार्थत्वेनानभ्युपगमस्यादोषत्वात् अस्तु वा तावद्भाववृत्त्यंशस्य तत्तावदन्यनमथ
मेव स्वं वा ~~स्वं~~ वा तत्त्वं किंचित्तु नादृश वेदप्रामाण्याभ्युपगमजन्यसंस्कारवत्त्वं शिष्टत्वं तदभ्युपगमोऽस
त्विस्तु क्षणे च न शिष्टः स च संस्कारो विरोध्यभ्युपगमनाश्य इति शिष्टेतरं बौद्धनादृशयोर्नातिव्या प्ते
तृष्णत्व प्तिः संस्कार~~नाशका~~ विनश्यदवस्थत्वे न विशेषणपः तेन तदप्रामाण्याभ्युपगमोऽस्तीति क्षणेना[illegible]सेना
तिप्रसंगः न च घटविषयकनादृशासमूहालंबनसंस्कारस्याविरोध्यभ्युपगमेन नाशे घटस्मृतिरपि
न स्यादिति वाच्यं नादृशासमूहालंबनसंस्कारस्य विरोध्यभ्युपगमोत्तरं घटस्मृतिजनकत्वे मानाभावा
त् स्मृतिनाश्यतावच्छेदकवैजात्यस्य तद्धौत्ततया घटस्मृतिघटसंस्कारयोर्न भिन्न नाशकभावेन व्य
भिचारस्फुरत्ताकुः न चैवं निरूढाभ्युपगमाभाववत्त्वस्यापि कदाचित् शिष्टव्यवहारस्य तत्त्वस्यापि कदाचित्तद् हृ७ई
शिष्टव्यवहारोऽदृश्यते सकर्थंस्यादिसत आह तीर्थिकत्वेऽपीति । निरूढाभ्युपगमाभाववनिरूढाभ्यु

पगमायोः सत्वेऽपीत्यर्थः तथा च तादृशशिष्टव्यवहारो भाक्त इति भावः तत्रापि शिष्टाशिष्टव्य
वहारयोर्मुख्यत्वमेवेत्यभिप्रायवानाह पदेति सत्वं तन्निरुक्तापेक्षं सत्वं तद्विशेषस्य प्रयोजनं ए
दर्शयति अत एव वेदनिषिद्धाकर्तृत्वेऽपि वेदानिषिद्धकर्तृत्वेऽपि कस्यचित्क्षणं दूषयति पापज
नकत्वेऽपि पापजनकत्वज्ञानाभावविशिष्टवेदनिषिद्धकर्तृत्वाभावमित्यर्थः बौद्धस्तु वेदनिषि
द्धकर्मणि पापजनकत्वज्ञानमेव नास्तीति भावः अत्र बौद्धोक्त[illegible]पापजनकत्वज्ञानसत्वेऽपि
वेद निषिद्धकर्तृत्वविशिष्टव्याप्तिवारणाय विशिष्टान्तं कर्तृत्वविशेषणं वैशिष्ट्यं चैककालावच्छेदे
नैकालमह्रतित्वं विशेषणाभावत्वमाचोक्तो पापजनकत्वज्ञानमूलमेवेदानिषिद्धकर्तरि शिष्टव्या
प्तिरतो विशिष्टाभावानुधावनं मूलेतीर्थिके व्याप्तिमाह तीर्थिकस्यापीति शिष्टस्यापीत्यर्थः राग
द्वेषहीन इति आसन्निकरागद्वेषध्वंसवत्त्वमित्यर्थः पपाक्षते घटादावतिव्याप्तेः पाषंडेति व्या

त्विवारणाय आत्यंतिकत्वं ध्वंसविशेषणं तच्च मिथ्याज्ञानप्रागभावविशिष्टत्वं मिथ्याज्ञानविशिष्ट
भिन्नत्वं वा वैशिष्ट्यं चैककालावच्छेदेनैकात्मवृत्तित्वं आत्यंतिकध्वंसवत्वमात्रोक्तौ घटातिव्याप्ति दाव
तादवस्थ्यमनोरागद्वेषयोर्वैकल्पिकमुपदानं तथा च लक्षणद्वये तात्पर्ये भ्यचारस्तथात्वे
हेतुःसर्त्तत्वादितितत्वज्ञाना[illegible]दिरूपैः तदाचारेतिनादृशशिष्टत्वविशिष्टाचारे लक्ष्ये वै
शिष्ट्यं चैककालावच्छेदेनैकात्मवृत्तित्वं तेन बाल्यदशायां तादृशशिष्टेन कृते चैत्यवंद
नादौ न व्यभिचारः न वा तादृशशिष्टदुष्टत्वानुत्पत्तिदशायां मोक्षरूपफलान्यफलमुद्दि
श्य तादृशशिष्टेन कृते तत्तत्फलजनकत्वेन वेदबोधितयागादौ व्यभिचारः कर्मक्षया
पे तादृशशिष्टेन कृते निषिद्धकर्मणि व्यभिचारवारणायाविगीतत्वमाचारविशेषे
णं तच्च वेदानिषिद्धत्वं अलौकिकमपि वाच्यं तेन तत्कृतभोजनादौ न व्यभिचारः स्यावेति व्याप्यव्याप्यस्य सुतरां व्याप्य
त्व

```
[OrderDescription]
,CREATED=23.12.19 16:40
,TRANSFERRED=2019/12/24 at 10:09:04
,PAGES=139
,TYPE=STD
,NAME=S0002385
,Book Name=M-2394-TATAVCHINTAMANI
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
```

```
FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
```

```
FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
```

```
FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
```

```
FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
```

```
FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
```

```
FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
```

```
FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
```

```
FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
```

```
FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,
```